

წლის წავჭავადე

დაჭრია-აღამიანი?!

**ԻՆՈՒ ՏԵԿՏԵԿԸՎ
ԳՆԳՆԸ-ԸԾՆԻՒԹԻՆ?!**

**Ի՞՞՞՞՞՞՞ ՄԱՅՅՅՅՅՅՅ
ԳՅՅՅՅՅ-ՅԾՅՅՅՅՅՅ?!**

ነጮና ፍገግፍገግ

ከገገግ-ገገግነት?

ქლია წავჭავადე

დაცია-ადამიანი?!

„შოყვარეს პირში უძრახე,
შტერს პირს უკანაო“.
ჯონიერი ანდაზა.

ყინაარსი

ოპილოგი	5
ყესავალი.....	9
ჩანილი პირველი.....	10
ჩანილი მეორე	13
ჩანილი მესამე	22
ჩანილი მეოთხე	27
ჩანილი მეხუთე	44
ჩანილი მეექვსე	50
ჩანილი მეშვიდე	59
ჩანილი მერვე.....	70
ჩანილი მეცხრე.....	74
ჩანილი მეათე.....	79
ჩანილი მეთერთმეტე	88
ჩანილი მეორმეტე	94
ჩანილი მეცამეტე	98
ჩანილი მეოთხმეტე	102

ԿՐՃԵԿՆՈՒ

ԳՆԻՆՈՒՆ	5
ԿՐՃԵԿՆՈՒ.....	9
ԻՇԽՆՈՒ ՆԻՆԻՆՈՒ.....	10
ԻՇԽՆՈՒ ԹՈՒՄԻ	13
ԻՇԽՆՈՒ ԹՆՆԵԹԻ.....	22
ԻՇԽՆՈՒ ԹՈՒՄԻ	27
ԻՇԽՆՈՒ ԹՈՒՄԻ	44
ԻՇԽՆՈՒ ԹՈՒՄԻ.....	50
ԻՇԽՆՈՒ ԹՈՒՄԻ.....	59
ԻՇԽՆՈՒ ԹՈՒՄԻ	70
ԻՇԽՆՈՒ ԹՈՒՄԻ.....	74
ԻՇԽՆՈՒ ԹՈՒՄԻ.....	79
ԻՇԽՆՈՒ ԹՈՒՄԻ.....	88
ԻՇԽՆՈՒ ԹՈՒՄԻ.....	94
ԻՇԽՆՈՒ ԹՈՒՄԻ.....	98
ԻՇԽՆՈՒ ԹՈՒՄԻ	102

ყისრისი

ყესავალი

ქ იტორიკაში სწერია: ყველაფერი შესავალით უნდა დაიწყოს კაცმაო. შემ-
მართია. ჩვენც ისე დავიწყეთ.

ოინც "ზუარსაბის სახეში თავის-თავს იცნობს, ვინც "ზუარსაბზედ დაწე-
რილს თავის-თავზედ მიიღებს, ის, რასაკვირველია, ლაფის სროლას დამინყებს და
„გიჟიას“ დაუძახებს ამ მოთხრობის უხეირო დამწერსა. ის კარგად იცოდნენ, რომ
ჩვენ პირთან საქმე არა გვაქვს, ჩვენ საზოგადო ჭირზედა ვწერთ.

სხვამ რაც უნდა სთქვას, მე კი ამ სიტყვების სიმართლით გავამხნევებ ჩემს თავსა:
„მოყვარეს პირში უძრახე, მტერს პირს უკანაო“. სადა ხარ ეხლა ამ გონიერის სიტყ-
ვის მთქმელი? ოიცი, სადაცა ხარ: ხალხში ხარ, უხილავო, და ხალხისა ხარ. უსიც ვი-
ცი, რაცა გქვიან: შენ ხალხის გენიას გეძახიან. უსიც ვიცი, რა თვისებისა ხარ: შეუც-
დომელი და ყოველთვის მართალი ხარ. ყენ და მხოლოდ შენ უკეთებ გულს იმას,
ვისაც „სხვისთვის“ გული სტკივა. შაშინაც კი უკეთებ, როცა თვით ის „სხვანივე“ თავ-
ვიანთ გულშემატკივარს ცოდვად უთვლიან გულის-ტკივილსა. ქა ვუყოთ? ზოგი გუ-
ლის-ტკივილს იმითი იჩენს, რომ მოყვარეს ცუდსაც უქებს, და ზოგი კი იმითი, რომ
ცუდს უწუნებს. წმ ორგვარ ხალხში რომელს უფრო მეტი და ჭემმართი გულის-ტკი-
ვილი და სიყვარული აქვს — ეს თითონ მკითხველმა გამოიცნოს.

ჩტძუნი სუიიუნი

ჩანილი პირველი

ბ არგი რამ იყო თავად ჭათქარიძის სახლ-კარი. ჩარმოიდგინეთ შუა დახეთის პატარა სოფელში ერთი ტრიალი, დაცემული ადგილი და იმ ადგილის შუა-გულსა — ორსართულიანი სახლი ქვითკირისა. ოი, ის სართულები რა ფერისა იყო: ქვეშ იყო მარანი, წალმით დახურული, და იმ მარნის უკანა კედელზედ ამოყვანილი გახლდათ ერთი პატარა ოთახი მოაჯირითურთ. შოაჯირს ეკრა ზედ მერცხლის ბუდესავით ერთი მცირედი ფიცრული, რომელიც საქვეშაგებოსა ჰთამაშობდა. ღარგა მანძილზედ კიდევ ფიცრულის სათორნეც იდგა, იმას აქედამ ხულა, რომელსაც ზედ ჰქონდა მოდგმული ცალთვალა სასიმიინდე, ერთი უბადრუკი რამ და მგლოვიარე. ღადრაც იყო, ღობით გავლილი. იობესთან, ერთის ფურცლის ხის სიახლოვეს, მოჩანდა ძველი ჩალური, დროთა ბრუნვისაგან ისე გვერდზედ წამოღებული და წამოხრილი, თითქო გრილოში წამოწოლას აპირებსო, მაგრამ ბებერსავით ნეკრესის ქარის ტკივილებს უეცრად ისე წამოხრილი და დაღრეჯილი შუეკავებიათო. ოზო ამ ციხე-დარბაზისა, სიგრძეზედ თუ სიგანეზედ, კარგა ფართოდ იყო გაზიდული. შმას ერთყა გარშემო ძველი ტყრუშული ღობე, რომელიც ზოგიერთგან გადაქცეული იყო და ეხლანდელს პატრონს არც კი მოსვლია ფიქრად, რომ გაეკეთებინა. ოტყობა, რომ ქართველია!..

იობე ერთგან თავდებოდა უშველებელის ჭიის-კარებიოთა, რომლის ერთი ნახევარი, — თუნდ ორი წელიწადია, — ისე საცოდავად დაღრეჯით გადმოჰკიდებოდა ერთს ყუნწსა, ასე გგონია — ბოძს დაუჭერია საცემლადო და ის კი იწვესო, რომ როგორმე ხელიდამ დაუსხლტესო. სიის-კარიდამ იწყება კალო, დიაღ მოზრდილი. შიისი ბუჩო ერთ მხრივ მთელ კალოს სამხრეთის ნაპირზედ გორასავით გაწოლილი იყო, ასე რომ იმისი ბოლო ზედ საბძელთან დაანყდებოდა. საბძელი იყო სასაცილო,

ისე სულელურად ჩაფიქრებული და გვერდ-ანეული მართო ფრთა-მოტეხილი ბატი თუ მინახავს.

ჩემს პატარა ბიჭობაში ბევრი კარგი ნახულა ამ ბუჩოზმედა: აქ ხშირად უქეიფნიათ გრძობის აღმტაცის ხრუტუნით ნებიერს ღორებსა; თავის ფაფუკის დინგით ბევრჯერ უთხრიათ ეს სურნელი ბუჩო, ისე გულმოდგინებით, ისეთის სინაზით, ასე გგონია — მართლა და ღორები იყვნენ. შერე იმათი ოხუნჯობა! შმათი ალერსი! ღჰ, ეს კი აუნერელია. საღაც კმაყოფილებით გატაცებულთა, იმ ღორებს ერთმანეთისათვის ბევრჯერ წაუთავაზებიათ დინგი. სა ყვირილი და ჭყვილი ასტყდებოდა ხოლმე! იგრე ჩვენი გლუხკაცი საალერსოდ წაუთავაზებს ხოლმე ქისტსა ახალ მოყვანილ პატარადალსა. ზიდაცამა სთქვა: „ქართული სიყვარული ლანძღვააო“, მეც ვიტყვი: ქისტი კიდევ საოხუნჯო ალერსია. უდმინისტრაციამი მაგას კიდევ სხვა მნიშვნელობა აქვს: იქ ქისტი შემამცნებელი საბუთია. იგ ჩვენი საქმე არ არის.

ჰიგ თითონ ეზო ისე უწმინდური იყო, როგორც ძველი ჩინოვნიკის გული. ოიდი საქმე იყო, პატრონადინ ისე მიგელწიათ, რომ ან არ გასვრილიყავით, ან კიდევ ერთი ამბრის სურნელება თან არ აგეყოლიათ. ის გარეგანი, — ეხლა, ბატონებო, შიგ სახლში ვენვიოთ თავადს წათქარიძესა.

ის კი უნდა მოგახსენოთ, რომ, თუ ვენვევით, ფრთხილად უნდა ვიყვნეთ. შატაკი აგურისა არის. ეგ არაფერი. ის არის ძნელი, რომ აგურები შიგა-და-შიგ ამოცვივნულან; იმათი ალაგი ამოთხრილ ორმოებად დარჩენილა. შვალების ძალიან გაფაციცება უნდა, თორემ, თუ ფეხი შიგ ჩავარდა, ვაი შენს მტერს! უნ კისერი მოსტყდება კაცსა, ან თითონვე ფეხი. შუმცა, მართალია, სახლის პატრონი ბევრს ბოდიშს მოიხდის, მაგრამ ხომ მოგეხსენებათ, რომ ბოდიში ძნელად თუ მოარჩენს მოგრეხილს კისერსა, — და არც მოტეხილ ფეხისათვის არის უებარი წამალი. უმ ხიფათს შეიძლება კაცი გადურჩეს, თუ რომ ოთახი ნათელი იყოს. ზაი, რომ არც ეს არის. შუმცა ორი, სათოფემედ კარგა მოდიდო, ფანჯარა აქვს, მაგრამ ოთახი მანც ბნელია, იმიტომ რომ ფიჭვის ჩარჩოებმედ მინის მაგიერად მეტად გამჭრიახ გონებას გაქონილი ქალაღლი გაუკრავს. ში, ამამედ არის ნათქვამი: „ხერხი სჯობია ღონესა, თუ კაცი მოიგონებსა“. შოგონებაში ქართველ კაცს პირველი ევროპიელი მეჭორეც არა სჯობია.

ჴევრჯერ მინახავს სხვაგანაც მაგისტანა ფანჯრის სასაცილო სამკაული. ჴევრჯერ მინახავს ის გაქონილი ფანჯრის ქალაღლი ნემსით დანხვლეტილიცა: ხან

გულია გამოყვანილი, ხან ჯვარია, ხან კიდევ დანერილია რამე, თუნდ ამისთანა რამ: „დათვი ხეზედ როგორ გავა, იავ-ნანინაო!..“ ის კი ქალის საქმე უნდა იყოს. მუნდ მართლადაც ესე იყოს, რა დასაძრახისია? შოსწყენია წავითნის კითხვა, გულზედ რალაცა სევდა მოსწოლია, — და გონების გასართავად და უგემურ დღის დასალევად მიმჯდარა ფანჯარასთან, ამოუძვრია გულის ქინძისთავი და მიუყვია ხელი ამ მართლა-და გონება-გასართველ საქმისათვის. ესაქმო ყოფილა და საქმე გაუჩენია ამ ანდაბის ძალით: „ცუდად ჯდომას ცუდად შრომა სჯობიაო“.

იმ მათქარაძის ოთახში იდგა ორი გრძელი ტახტი, ერთმანეთის პირდაპირ. ოსეთი ფაქიზი ქენა და ხალიჩა ეშალა ზედა, რომ, როცა კნენა ადგებოდა, ყოველ მის ბრწყინვალეების ბრწყინვალე ფეხის ბრწყინვალე გადადგმაზედ ისე ლამაზად აბოლდებოდა ხოლმე, რომ კაცი ყურებით ვერ გაძღებოდა. ომ ორ ტახტ-შუა აღმოსავლეთის კედელზედ მოჩანდა, კბილებჩაცვივნულ ბებერ დედაკაცის დაღებულ პირსავით, ერთი ამოჭვარტლული გარედამ და შიგნიდამ, ერთი მწუხარე და დაღრევილი ბუხარი. ოქა-იქ ოთახის სამკაულად ეყარა სხვადასხვანაირი ნივთები, მაგალითებრ: ტალახიანი ყარაბაღული თეთრი წაღები, პირმოტეხილი სპილენძის თუნგი, ქონიანი შანდალი, სპილენძის საჩაიეში მოხარშული მყრალა-ბალახი, ზურგიელის ნაჭერი და სხვანი და სხვანი.

ჩხუნი შიღაი

ჩანლი მეორე

შ რ გეგონოთ, მკითხველნო, რომ ეს სახლი ეკუთვნოდეს ერთს ვისმეს ღარიბსა და მის-გამო იყოს ეგრე გულშეუტკივრად თავმინებებელი, — არა, ამის პატრონს ჰყავს ოცი კარგად გაკეთებული კომლი კაცი, ასე რომ ათ ურმამდინ საბეგრო ებმებოდა, ცხვარი ბლომად და ასიოდეც ცხენი, რომელიც ყმაბედ ნაკლები არ არის განათლებულ მებატონისათვის. ოს სულიერი ქონება. ეხლა უსულო ჩამოვთვალთ: ორი მოზრდილი ვენახი და ას-ორმოც-და-ათი დღის სახნავ-სათესი. ოს ქონება, ყმებიდგან დაწყებული ცხენამდინა და მინამდინა, იმის ხელში, — ვინც გამოყენება იცის, — კაი ლუკმა არის. შაშ რაღად სდგას ეგრე ცუდად? შკითხავს გაკვირვებული მკითხველი. იმიტომ, რომ ქართველია, — მოგიგებთ სრულიად დარწმუნებული, რომ კაი საბუთი გითხარით.

თიღ, ამ მშვენიერ სახლში ქართველი კაცი იდგა. ოქ სცხოვრებდა ტკბილად და აუმღვრევლად ორმოცის წლის კაცი თავადი 'ხუარსაბ ჩათქარიძე, თავის განუშორებელ მეუღლითურთ, რომელსაც ერქვა კნეინა ოარეჯანი.

ჩავადი 'ხუარსაბ ჩათქარიძე გახლდათ კარგად ჩასუქებული ძველი ქართველი, მრგვალი — უკაცრავოდ არ ვიყო ამ სიტყვაბედ — როგორც კარგი ნასუქი კურატი. ოარბაისელის კაცის შეხედულება ჰქონდა მის ბრწყინვალებასა: თავი ისეთი მსხვილი, რომ თითქო იმის სიმძიმეს მორგავით სქელი კისერი მხრებში ჩაუძვრენიაო; წითელი, თურაშულ ვაშლსავით ხაშხაში ლოყები; სამკეცად ჩამოსული ტრფიალები ადმგზნები ფაფუკი ღაბაბი; დიდრონი თვალები, ყოველთვის დასისხლებულნი, თითქო ყელში თოკი წაუჭერიათო! 'აბერილი, მეტად გონიერად გადმოგდებული, დიად პატივსაცემი და პატივცემული ღიპი, კოტიტა და ქონით გატენილი ბალნიანი ხელები, დამორილი სხვილი ფეხები — ესე ყოველი ერთად და თვითოეული ცალკე გახლდათ თავად 'ხუარსაბის „ცით მონაბერის სულის“ ღირსეული სამკაული. ოს

„მონაბერი სული“ არსად არა სჩანდა, თითქო ჩამკვდარაო, ისე გაშლილიყო მის ბრწყინვალეების ქონშია. ჟართველს კაცს არც ქარის შემოტანილი უნდა და არც გატანილი; ის „მონაბერი სული“ ქარად ხომ არ მიიღო ჩვენმა თავადმა?

სწავლა, ივთის მადლით, არაფრისა არა ჰქონდა. ქომ ჰქონოდა, ეგრე მსუქანიც აღარ იქნებოდა. ჭშირია ხოლმე, რომ, როცა სული ჭლექდება – ხორცის დღეობა მაშინ არის, როცა სული ჰყვავის — ხორცი დნება. შმიტომაც ჭლექები ჭკვიანები არიანო, ამბობენ ხოლმე. ჩვენი ზუარსაბი, მგონი, თითონაც ბევრს არ იცემდა თავში, — რატომ სწავლა არა მაქვსო, — სწორედ ამის გამო.

— იგ ეხლანდელი ჭირიაო, — იტყოდა ხოლმე გულმტკიცენულად, თითქო ქვეყანა ამ ჭირისაგან ებრალებო.

შართალიც ბრძანდებოდა მისი ბრწყინვალეობა: მისის ამრით კაცი ძირგავარდნილი ქვევრი იყო, რომელსაც დღე-ყოველ უნდა ჩააყარო ხორაგი და ჩაასხა სასმელი, მაგრამ კიდევ მაინც ვერ აავსო. შისი ბრწყინვალეობა თავის თავზედ ჰხედავდა თავის ბრწყინვალე გონიერებით, რომ ამ მნიშვნელობას კაცი უსწავლელადაც კარგად ასრულებს, ნამეტნავად ჯოგის და ყმის პატრონი, ყმისა — რომელსაც ჯოგში დიდი განსხვავება არა აქვს.

— ორო გამოიცვალა, — იტყოდა ხოლმე აღმოხვრით ზუარსაბი, — ორო გამოიცვალა. ქაც ეს რაღაც ეშმაკური სკოლები შემოიღეს, ბატონო, ქართველ კაცის ხეირი მაშინ წავიდა. ჟერი კი აღარ შერჩათ ჩვენს შვილებსა და!.. სამით ისინი ვერა სჭამენ, სმით ისინი ველარა სმენ, რა კაცები არიან?! ჩიგნი იციან? შე თუ წიგნი არ ვიცი, კაცი აღარ ვარ, ქუდი არა მხურავს, განა! ჭორცი მე არ მაკლია და ფერი. ჩიგნი რა ვაჟკაცის ხელობაა, — ეგ ხომ ქალის საქმეა. ზენაცვალე უწინდელ დროს! ყველაფერი მაშინ თავის დონეზედ იყო მოყვანილი, ყველა თავის ქერქში იყო. ზენაცვალე!.. ზაი ცხენი, კაი თოფი, მარჯვე მკლავი და კაცი იყავ ბატიოსანი.

იჰ, ჩემო ზუარსაბ! ზიცი, გულწრფელი კი ხარ, როგორც ყველა ძველი ქართველი, მაგრამ ძველს დროს ტყუილად შეჰნატრი. ქომ არც კი იცი, რა იყო სანატრელი ძველს დროში? ცხენი განა ეხლა კი არ არის? ტოფი განა ეხლა კი ნიშანში ვერ მივა? შარჯვე მკლავი ცოტაა? იხლაც არის ეს ყველაფერი, მაგრამ ის გული აღარ არის, ის გულის სიმხურვალე. ის თავგამოდება მამულისათვის, რომელიც კაი ცხენს და კაი თოფს კაი საქმეში ახმარებდა. ოწინ კაცი აშვენებდა ცხენსაც და თოფსაც. იხლა კი ცხენი და თოფი კაცს აშვენებს. ზარგი იყო ძველი დრო, მაგრამ არც ეს ყესა-

რიონ ჯაბაშვილის სიტყვებია ურიგო: „ერთი მაქვს სჯობს ათასს მქონდას“. — ის ვთქვამთ და ენა მოვიკვნიტოთ, თორემ.

ქუმცა ზუარსაბი ეგრე სწუხდა ეხლანდელ დროების ჭირისა გამო, მაგრამ სახე მუდამ ერთ განსაკუთრებულ სულელობით უცინოდა ხოლმე. „ქარი ხართან დააბიო, ან ფერს იცვლის ან მნესაო“, ნათქვამია. ის ანდაბა არსად ისე გამართლებული არ მინახავს, როგორც თავად ზუარსაბის სახლში. ომისი ძვირფასი მეუღლე კნეინა ო-რეჯანი სწორედ თავის ქმრის მორე გვერდი გახლდათ და იყვნენ „ერთ სულ და ერთ ხორც“, როგორც ბრძანებს საღმრთო წერილი. შერე რა-რიგად: იგივე სიმრგ-ვლე, იგივე სიმსუქნე, იგივე მოცინარე პირი და თითქმის იგივე სისულელე. ის ორი ტურფა გვრიტი, ერთსულოვანი და ერთ-ხორციანი, საკვირველად ტკბილად სცხოვ-რობდნენ, ქვეყნის უგემურ ყაყანს მოშორებულნი. შამალი იყვილებდა თუ არა, ბედ-ნიერ ცოლ-ქმარს თვალები დაჭყეტილები ჰქონდათ, ორეჯანი მაშინვე წამოფრინ-დებოდა, ზუარსაბმა კი, ნებიერმა ზუარსაბმა, ხანდისხან განაზება იცოდა. ჟვეშაგე-ბიდეგანვე ის გულგადაღელილი ტახტმედ გადაგორდებოდა ერთის ქმნით, ვაი-ვაგ-ლახით და კიდევ რაღაცეებით... შომხდარა ისე, რომ სადილობამდინაც ამ ნებივ-რობაში უგემური დრო გაუტარებია.

ჯართველები იტყვიან: ვისაც ბალანი ბლომად აქვს ტანზედ მოდებულიო, ის ბედნიერიო. შართალიც არის, პირუტყვები სულ იმისაგან არიან ბედნიერნი! ქუ ეს ტყუილია, ბევრი ჩვენგანი პირუტყვობას რადა ჰყდილობს? უმისთვის, რომ პირუტყ-ვები ბედნიერნი არიან, ბედნიერები კიდევ იმისთვისა, რომ ტანზედ ბალანი აქვთ.

ზუარსაბის ტანისა კი რა მოგახსენოთ და გული კი, რო გენახათ, ღორის ჯაგარ-სავით მოდებული ჰქონდა, ასე რომ მრავალ საეჭვო სულიერებს შეეძლოთ შიშიანობის დროს აქ თავი შეეფარათ, მაგრამ... შაგრამ რა? ჯანა ზუარსაბი ბედნიერი არ იყო? უმდენი დღევრძელობა ამის დამწერს ჰქონდეს, რამდენი იმის ტოლი თავადიშვილი იმის ყოფა-ცხოვრებას შუქნატროდა. შართო იმის ტანის ბალანი სამყოფი იყო, რომ უბედურ კაცში შური აენთო, რომ სხვა არა იყოს-რა. ჭორემ რა უჭირდა ზუარსაბსა? ჟერი აკლდა, თუ ხორცი? ჯა, სხვა უხვირო კაცსავით, ფიქრი და ზრუნვა ძილს დაუფრთხოდა, მადას წართმევდა? ჟერი კარგი ჰქონდა, ხორცი უკეთესი, სმა-ჭამა და ძილი ხომ რაღა. შეტი რა უნდა ქართველ კაცს, რომელიც ბედს და უბედობას ბალნით არჩევს, და რომლისათვისაც ბედს თუ ხვედრს დაუნიშნავს, რომ თავისი დღენი ქედით უნდა ბუმს ერეკებოდეს.

მკითხველო, ხომ არ მოგეწყინა? ასაკვირველია, მოგეწყინა: აქ არ არის არც სიყვარულის ეშმაკობა, არც კაცის-კვლა, არც უიმედო ქალის ოხვრა, არც წყალში გადავარდნა, ერთის სიტყვით — რაც აშვენებს გასართველად დანერჩილ მოთხრობასა — ის აქ არაფერი არ არის. შამ მოგეწყინება, ამას რალა თქმა უნდა. შაგრამ ეს უნდა იცოდე შენ, მკითხველო, რომ მე ამისა ქვემორე ხელის მომწერელი მკითხველის გასართველად არ ვწერ ამ უხეირო მოთხრობასა. შე მინდა ამ მოთხრობამ ჩააფიქროს მკითხველი და, თუ მოიწყენს, ამის გამო მოიწყინოს; იმიტომ რომ ფიქრი და მოწყენა გაუყრეღნი და-ძმანი არიან. შე მინდა, რომ მკითხველმა იმიტომ კი არ მოიწყინოს, რომ გასართველი არ არი, არამედ იმიტომ, რომ ჩამაფიქრებელია. ქუ ამოდენა იხერხა და შესძლო ამ უხეირო წერილმა, მე ამის მეტი არა მინდა-რა და არც მდომებია, ჩემო მოწყენილო მკითხველო! ქუ ვერ იხერხა, რა ვუყო? შმი ვინუგეშებ, რომ „ცუდად ჯდომას ცუდად შრომა სჯობია“. შმ დალოცვილს ანდაბას რამდენი უხეირო კაცი ხეირიანად გამოჰყავს და გამოუყვანია. შეც იმათში...

ქოცა ზუარსაბი იმ ზემოთ აღწერილ განცხრომაში ბრძანდებოდა, სიკვდილი იყო, რომ ვისმეს მოეშალა ამისი ქეიფი და ნებიერობა, ესე იგი ტახტზედ დარბაისლურად და პატიოსნად გადაგორ-გადმოგორება. სტუმარი ეჯავრებაო, ამაზე ამბობდა უგუნური ხალხი, მაგრამ განა სიძუნწით მოსდიოდა ეს ამბავი? შბა თქვენგან არ მიკვირს! სიძუნწე და ქართველი ორივე ერთად მოთავსდება? ჩინული და ცეცხლი ერთი-ერთმანეთს არ დალევენ? ქუ ეჯავრებოდა სტუმარი, იმიტომ ეჯავრებოდა, რომ უნდა ამდგარიყო და ტანთ ჩაეცვა. შდგომა კიდევ არაფერი, ეს ესე არ ეზარებოდა ზუარსაბსა: ტანთ ჩაცმა იყო ამის სიკვდილი. შთელს ზაფხულს ისე გაატარებდა, რომ პერანგის და მის ამხანაგის მეტს არას მიიკარებდა ტანზედ, თუ თავის ნებაზედ მიაგდებდით, თუ არა, მეტი რა ჩარა იყო. ხამთარში კიდევ პერანგზედ ქურქს ნამოსხამდა, თუ ვინმე დიდი კაცი არ ეწვოდა, ვსთქვით თუნდა დიანბეგი. შაშინ, რა დროს ამბავსაც მე ვწერ, დიანბეგი დიდი ბობოლა იყო; ეხლაა, რომ, რაც ეს ოხერი სწავლა შემოვიდა, დიანბეგს დიდკაცად არ აგდებენ, თორემ უწინ — უჰ! ოჰ! ქა დიდი ვინმე ბრძანდებოდა. შსეთი დიდი, რომ კინალამ აზნაურის სტუმრობაზედ ნათქვამი ანდაბა დიანბეგზედ არ გადაკეთდა: კინალამ „დიანბეგის სტუმრობა, ნუ გგონია ხუმრობად“ არ შეიცვალა. ქომ დიანბეგის სტუმრობა ხუმრობა არ არის — ეს ყოველ გლეხკაცმა ძალიან კარგად იცის დღესაც და ადრევე კი თავადიშვილმაც იცოდა.

წარეჯანი კი არ იყო ეგრე ზანტი, როგორც "ზუარსაბი, — ამაში კი ივთის წინაშე, ისინი ერთმანეთს არა ჰგვანდნენ; გამოვიდა, რომ ფერი ერთი ჰქონდათ და ზნე კი არა. შაკი, ბატონო, კნინა თვალს გააჭყეტდა, შავარდენით გადმოფრინდებოდა ტახტიდამ, გადიკრავდა შუბლსაფენსა, ზედ ნაიკრავდა ჩითმერდინსა, გადიცვამდა ჩითის კაბასა — ხანდისხან სინქარისაგან უკულმაცა — შიშველა ფეხს შეიმოსავდა ჩუსტითა და — პერი ბიჭო — დაეშვებოდა ჩალურისაკენ, სადაც მოსამსახურენი სუ-ფევდნენ, ესე იგი ვაინარობით და გულში ჩაკეტილ გაბოროტებით სულს იბრუნებდნენ. საკვირველიც იყო და სასაცილოც ამ ჩვენის კნენის ტყვილ-უბრალოდ ფაცა-ფუცი. ოს ამოდენა დედაკაცი, ჩაგოდრებული, ჩასორსლებული, ხშირად დილიდამ შუადღემდინ ფეხზედ იდგა და გორგალსავით დაგორავდა. ცსაქმო არ იყო, როგორც სჩანს: იქ მუჯლუგუნს ნაჰკრავდა საკერავზედ მთვლემარე წირბლიან გოგოსა, აქ თავში ჩაუტყაპუნებდა ძონძებში გახვეულ პატარა მურიან ბიჭსა, რომელიც მთქნარებით და ზარმაცად სწმენდა საღამოსათვის ჯერ კიდევ წუხანდელ გაქონილს შანდალსა; აქ იმას გაუწყებოდა — რაზედ? ძითონ კნინამაც არ იცოდა — რაზედ; აქ ამას გამოგილანძღავდა — რისთვის? — წრც ეს იცოდა კნინამა; დასწყველიდა, დაჰქოლავდა, დასტუქსავდა — ერთის სიტყვით — მთელის ღამის ნაგუბარსა წამონახევდა ქვეშევრდომებზედ, — და მერე დალილი და დაქანცული შემობრუნდებოდა; თუ გოგო დაჰხვდებოდა, ვერ მართმენდა, რომ ერთი მუჯლუგუნი კიდევ არ ეთავაზებინა, „მეხი კი დაგეცა“—საც ზედ დაატანდა, თუ ქეიფზედ იყო, — და ეგრე ქანცგანყვეტილი შგორდებოდა ოთახში, საცა ხანდისხან ხოლმე რუმბსავით გაბერილი თავადი გორავდა და, თუ ზაფხული იყო, ჭერში ბუზებსა სთვლიდა. ორთხელ ფრიად ღირსსაცნობი სჯა და ბაასი გამართეს. ეს იყო შუა ზაფხულის პაპანაქებაში, სადილ-წინ, როცა დარეჯანმა გაათავა ერთი ზემოხსენებულ-გვარი მოგზაურობა და თავში ტყაპუნი და ოფლში განუწული შემოვიდა ოთახში. "ზუარსაბმა შეხედა, და დაინახა თუ არა, რომ ოფლი წურწურით ჩამოსდის წითელ ლოყებზედ, თავის გულში სთქვა სრულიად კმაყოფილმა: — ღაი ოჯახის ბურჯია, კაი მადლიანი დედაკაცია გამდლობ, ჩემო გამჩენო, რომ ამისთანა შემახვედრე.

ოსა სთქვა და კმაყოფილი თავისი უბრყვილო ბედისა გადატრიალდა ერთის გვერდიდამ მორეზედ ივთისა და კაცის მადლიერი თავადი. ოს გადატრიალებამის წინაშე იყო, რომ "ზუარსაბს იამა რამე.

— სად იყავ, შენი ჭირიმე, — ჰკითხა მერე კნინასა, — რომ ეგრე დაიღალე?

— ქოგორ თუ სადა, შენი ჭირიშე? ღჯახობაა, სახლია, კარია, თვალყურის ჭერა უნდა, შენ გენაცვალოს ჩემი თავი, — მიუგო კნენიამ.

— ჯგრე, ჩემო წარეჯან, ვგრე გეთაყვანე! წედაკაცობაც ეგ არის და.

— შამ? — მიუგო ქებით თავ-გაზვიადებულმა ცოლმა, — ისე უნდა თვალგაფაციცებული დასტრიალებდე მოსამსახურესა, თორემ ჭამის მეტს არას გააკეთებს. ყი-ჭებს მოვლა უნდა.

— შამ, მამ!

— ყევრმა არ იცის, როგორ მოეპყრას.

— შამ, არ იცის, თორემ, რომ იცოდეს, კარგია, მამ!

— ღანდისხან ტყუილ-უბრალოდაც უნდა დასტუქსო. ქომ გამოლანძლო კიდეც, ცუდი არ იქნება. წი, მე გავლანძლავ კიდეც, გავუჯავრდები, დავტუქსავ, დავწყევლი, — სულ რისთვის? შმისთვის, რომ შიში და კრძალვა ჰქონდეს, თორემ შენი მტერი!..

— ღლონდაც, შენი მტერი!.. ღლონდაც!..

— ის გლეხები არიან: გაქირ ვირსავით თუ ერთხელ შედგა, მერე, თუნდა შვინდის სახრით მისდგე, ფეხს ვერ გადაადგმევინებ, თუ ადრევე დატუქსული არა გყავს.

— ღლონდაც, დატუქსული უნდა გყვანდეს, — მიუგო ხელახლად თავის ცოლის სიბრძნისაგან გაცხებულმა ზუარსაბმა, — ღლონდაც, გაქირ ვირსავით შედგება.

— წრა, გეთაყვა, ეს, რაცა ვთქვი, ტყუილია?

— ღყუილი რად იქნება? შართალია. ყენოდენა დედაკაცს სიზმარიც დაეჯერება, — წამორთხა უთავბოლოდ ზუარსაბმა. წითონაც არ იცოდა „სიზმარი“ რისთვის ჩაკერა ლაპარაკში.

ღრივე დაჩუმიდნენ. ზუარსაბმა ჭერს მიაბჯინა თვალეები; იქ ჯგუფად ისხდნენ ბუზები. წარეჯანმა მატყლის წინდის ქსოვა დაიწყო.

სატარა ხანს უკან ზუარსაბმა წამოიძახა:

— წარეჯან, აბა, თუ ჭკვიანი დედაკაცი ხარ, გამოიცან, ა იმ ფიცარზედ რამდენი ბუზი მის?

— წბა სადა?

— წი, ჭერის ფიცარზედ.

წურმე, ნუ იტყვით, ამ სასაცილო ზუარსაბმა, დაჩუმებულნი რომ იყვნენ, იმ დროს ის ბუზები უთვლია! წარეჯანმა რა იცოდა.

— ქამდენია? — სთქვა წარეჯანმა, — მაიცა, ჯერ დავთვალო.

- იგრე ხომ მეც გამოვიცნობ. ობა ისე გამოიცან, კაცობა ის იქნება.
 - ႓ე გამოვიცნო? ႓აშ კარგი, ოცდაათი იქნება.
 - ႒ლოლო ႓ენ, ვერ გამოიცან.
 - ႓აშ რამდენია?
 - ႓ამდენია? ႒ითხრა? ႒რა, არ გეტყვი.
 - სთქვი, თუ იცი, რაღა.
 - ႒უ კაცი ვარ, ორმოცი უნდა იყოს. ႒ლოლო ႓ენ, მე გამოვიცან.
 - ႒იაღ, გამოიცან... ႒ავითვლია, როგორც იმ დღესა ႒ქენი, ეგრე ხომ მეც გამოვიცნობ.
 - ႒ენც არ მამიკვდე, ის კარგი მამა არ წამინწყდეს, რომ არ დამითვლია.
 - ႓აშ საიღამ იცი, რომ ორმოცია.
 - საიღამ? ႒ქიღამ, რომ გონება მაქვს.
 - ႒ანა მე კი არა მაქვს გონება?
 - ႒ენც გაქვს, მაგრამ კაცის გონებასთან დედაკაცის გონება როგორ მოვა? ႓ე ვარაუდით მივხვდი, რომ ორმოცია.
 - ႓ომ არ იყოს ორმოცი?
 - ႒არიმა გადამახდევინე.
 - ႓აშ დავთვალოთ.
- ႒აინყეს ცოლმა და ქმარმა ბუბების თვლა. ႒ამოვიდა, რომ ორმოცდაათზედაც მეტი იყო.
- ႒ამოიცნო?! — სთქვა ნიშნის მოგებით ႒არეჯანმა, — ႒იაღ, გამოიცნო, გონება აქვს ამ ჩემ ბატონს და იმითომ გამოიცნო.
 - ႒უარსაბს ႓ერცხვა, ცოტად აირია.
 - ႒აფრენიღან, თორემ ორმოცი იყო, — სთქვა სულელმა თავის გასამართლებლად, — სწორედ გაფრენიღან.
 - ႒ფრო კარგი, თუ გაფრენიღან, უფრო ცოტა არ უნდა დარჩენილიყო? ႓ანდ ორმოცდაათზედაც მეტი არის ეხლა.
 - ႒უარსაბი გაიწურა, ეს რა წამოვროხეო, სთქვა გულშია.
 - ႓ომ ჩააფუჩიწოს თავისი მახეში გაბბა, კბილების კრაჭუნით, რომელსაც კნენია ღიმილს ეძახდა, სთქვა:

— დალახვრა ღმერთმა — ეგ ველარ მოვიფიქრე, ბიჭოს!.. წითქო ოთხჯერ დავთვალე.

— ოკი არ დამითვლიაო.

— ყენგან არ მიკვირს! აომ არ დამეთვალა, სოლომონ ბრძენი ხომ არ ვიყავ, რომ ისე გამომეცნო. აოგორ არ დავთვალე, აი დალახვრა იმერთმა, — შემცდარვარ, თორემ გაჯობებდი, აი, ჩემო სულიკო! შე და ჩემმა იმერთმა, გაჯობებდი.

სთქვა და გაცრუებული ზუარსაბი შაქარსავით გაუტკბილდა თავის ამ ჟამად გამარჯვებულს მეუღლესა.

— ოკი არ დამითვლიაო, შე ეშმაკო, შენა! — მიატანა ღიმილითვე კენინამა.

— ქომ გაგიტყედი, შენი კუჭისა, სხვა რა გინდა?

— ყენი სიცოცხლე და ბედნიერება, ჩემო ტურფავ! აა უნდა მინდოდეს სხვა.

— ოარეჯან!.. — უთხრა გულნატკენად და მორცხობით ზუარსაბმა, — ოარეჯან!..

ქუ გიყვარდე, ტურფას ნუ მეძახი.

— აატომ, შენი ჭირიმე? აატომ?

— ჩემოდენა კაცს არ უხდება, შენ გეთაყვანე: ტურფას პატარა გოშიას ეძახიან, ეგ ძაღლის სახელია, აბა რა კაცის საკადრისია ეგ სახელი?

— ააშ შენ ჩემი გოშია არა ხარ? ორა ხარ განა? შე შენგან ეგ პირველად მესმის, — მიუგო გულამომჯდარად ოარეჯანმა, რადგანაც ეგონა, გოშიაობაზედ რომ ხელი აიღოვო, სჩანს გულიც აუყრია ჩემზედაო.

ზუარსაბი მიხვდა, რომ გულიც ატკინა და ტყვილ-უბრალოდაც ატკინა, — და რომ ის გულაყრილობის ფიქრი გაუფანტოს, უთხრა კბილების კრაჭუნით:

— ოო, გეთაყვა, პო, შენი გოშია ვარ, მაშ რა ვარ?

— ოირწყლიანი დედაკაცი არა ყოფილა ეს დალოცვილისშვილი, — სთქვა თავის გულში ზუარსაბმა, — შოლექსესავით რა ლამაზად მოაწყო ჩემი გოშიობა... აა ენის პატრონია!.. აოგორ იხერხა?!

წითონაც უნდოდა ერთი ამისთანა ალერსი მოეწყო რამ, მაგრამ, როცა ეს გაჭირება დაადგებოდა, თვალუბში სულ ზურგიელი, თართის დოში, არტალა ნივრით და სხვა ამისთანა გაეჩხირებოდა ხოლმე. ობა ამ საგნებით რა ალერსს გამოხატავს კაცი? ააგრამ ზუარსაბმა მაინც კიდევ მოახერხა წყლიანი სიტყვა:

— ყენ იცი, ჩემი რა ხარ? სულის წინმატი, გულის ტარხუნა, გონების, აბა რა ვთქვა? — თუნდა მარილი იყოს. ღარგად არ ვთქვი, ის კარგი და სახელოვანი მამა ნუ წაგინწყდება? ღარგი მონყობა არ იყო?

წამოროშა ესა და მხიარულობის ნიშნად დააკრაჭუნა კბილები თავის პირწყლიანობით აღტაცებულმა ზუარსაბმა. ორც ოარეჯანი დარჩა უსიამოვნოდ. ქშირად გაუტარებიათ ამ-რიგად დრო ჩვენს ცოლ-ქმარსა. ჩეტავი იმათ, მკითხველო!..

ჩტწწწი ტიწტტი

ჩიწწწი მეწტტე

ზუიწწწტტტ კი იწტტტ ბიწტტტის „დიწწწიკება“, როგორწ თიწტტ იწტტტოდა ხოლმე. მარტალაი, ცოტა ბიწწწი იწტტ, მარგამ იწწწწენა მამულ-დედულს მოწტტა არ უწწწოდა? ის მამულის მწწწწწწწწობა ძალას დაატიწწწა ხოლმე და წამოახტწწწებდა ტახტიდამა. შიწწწი უწწდა გეწწწახათ, რა ლამაზი იწტტ ჩვეწწი 'ზუიწწწაბი: ფეწწწიშველა, ლურჯი კალმუხის ტუდით თავგედ, წითელ პერანგის და მის გიწწწწწწწებელ ამხიწწწის აწწწბარას, გულგადღეღიღი, ფამვიიწწწი, ჩიბუხით ხელში მიგორდებოდა მოაჭირის გადასაწწწწებულთან და გადასძახებდა ძიღისაგან გაბოხებულ ხმითა თავის მოურავს წათოსა:

- წათო! ჭორცი ხომ ჩამოიწწწიწე ბაბრიდამ? (წმ სოფელში ბაბარიც გახლდათ).
- წიღ, შეწწი ტიწწიწე.
- შიწწწი წაწწწიწი?
- ჩიღაღაღი.
- საწწწწაღედ?
- სუკი ვიწწწოვე, შეწწი ტიწწიწე.

— ტვირფასი კაცია, — გაიფიქრებდა ხოლმე მადღიერი მებატონე, მეწე წათოს ეწტტოდა: — კარაქალა, ჩემო წათო! ტუ კაცმა დიწწწიწწა, იწწწიწი არ დიწწწიწწებს ბატონის ერთგულობასა. კარაქალა! ყენ ჩემი მარჯვენა მკლავი ხარ, მარგარი მკლავი.

წათო თავს მოიფხიწწწა ხოლმე და უხეიროდ გაიღიწწებდა ამგვარ ტებაწედა.

- შიწწწიწეწე მწწწიწიწი მოიწწწიწა? — ჰკითხავდა კიდევ ბატონი.
- შიწწიწიწა.
- ჭარხუნა ხომ არის?
- ჩახლავს.
- ვიწწიწი?

— ზიტრიც გახლავს.

“ზუარსაბს იმაჲ. ჸახტი რომ ყოფილიყო, ერთი ორჯერ მაინც გადატრიალ-გად-მტრიალდებოდა.

— შაშ სახლი სავსე ყოფილა, — სთქვა ბატონმა სიამოვნებით.

— ჸოდისა გხლებიათ ნაკლული, შენი ჭირიმე, რომ ეხლა იყოს?..

— იგრე, ჩემო შათო! ჸატონის ოჯახის პატივი და სახელი ერთგულმა ყმაჲ ქვეყანას უნდა მოსდოს. ჸარაქალა! მუნდ ნაკლული იყოს, უნდა სთქვა, რომ სავსეაო. ყენ გამოცდილი კაცი ხარ, — ეს ყველაფერი იცი.

— შმოდენა კაცი შენს ხელში ვარ და როგორ არ მეცოდინება, შენი ჭირიმე!

— იხლა ერთი ეს ვიკითხოთ, — სთქვა პატარა ხანს უკან მზრუნველმა მებატონემ, — Ḷრმები გაისტუმრე?

— იავისტუმრე, შენი ჭირიმე! იხლა თუნდ ორღობეებს იქნებიან გაცილებულნი.

— სად გაისტუმრე?

— Ḷანაში, შენი ჭირიმე!

— Ḷამდენია?

— Ḷთხი საბატონო და ათი ბეგრისა.

— Ḷატომ ბეგრისა ხუთმეტი არ არის?

— ჸუთმეტი ჩვენ კაცებში თავის გაჩენაში არ შებმულან, შენი ჭირიმე, და დღეს საიღამ იქნებოდა!

— ჸუთმეტი უნდა ყოფილიყო, ვეჟო! Ḷატომ არ არის? შე არ ვიცი, ხუთმეტი უნდა ყოფილიყო. Ḷოგორ იქნება? ჸატონს სამსახური უნდა, მაშ მე ბატონი აღარ ვყოფილვარ!.. იაკონილა!.. ჸიე! ჸუთმეტი უნდა ყოფილიყო. შე ვუჩვენებ იმათ, რომ მე ბატონი ვარ და ისინი ყმები არიან.

შართლა-და “ზუარსაბსა თავის დღეში ათის ურმის მეტი არ შეჰბმია და რაზედ განყრა ეგრე უწყალოდ? შათოსაც არ ესმოდა — ეს წყრომა რის ნიშანი იყო. იუკვირდა და ბატონს ყურება დაუნყო, ხომ არ გაგიჟდაო. შიად, “ზუარსაბი კი იქნება, რომ გაგიჟდეს!.. შა თუ ტყუილ-უბრალოდ განყრა, მაგისი საბუთები სულ გოგრაში ჰქონდა. Ḷოგორც ამისი ძვირფასი ჯენინა, ისე თითონაც ძალიანა ჰჩემობდა მოსამსახურეების და ყმის მოხმარებასა.

— ილეხკაცს ეგრე უნდა მოუყრას ბატონიო, — იტყოდა ხოლმე ბრძენი თავადაი, — იგრე უნდაო, რომ ყოველ ცისმარა დღეს ეშინოდეს, თორემ, ღორის მკბენარსა-

ვით, რომ გლეხკაცი ფეხზედ დაისო, თავზედ აგაცოცდებო. შაშ! ყიში შეიქმს სიყვარულსაო.

ღღონდაც, ჩემო ზუარსაბ, ოღონდაც!

უს კი არ იცოდა ამ ბედნიერმა ადამიანმა, რომ უმიზეზო და ამგვარ ტყუილ-უბრალო აპილბილებამედ გლეხებს სულ სხვა მსჯელობა და დასკვნა აქვთ ხოლმე. იპ, შენ რაც უნდა სთქვა, მკითხველო, და ამ ცოლ-ქმარს კი ეგონა, რომ თუ მუცელი მაძლარი აქვთ, ამ-გვარ ყმების მოხმარების ცოდნისაგან აქვთ.

შმისთანა სულელობას ჩვენი გულწრფელი თავადი ეძახდა ბიჭების „დანიოკებასა“. შარწმუნებული იყო, რომ ეს „დანიოკება“ ისე აუცილებლად საჭიროა ოჯახისათვის, როგორც სმა-ჭამა კაცისათვისა. შმიტომაც, რომ შემოვიდოდა ოთახში, თავის-თავის კმაყოფილებით ეტყოდა ხოლმე ცოლსა:

— ძლივს არ გავისტუმრე ურმები (ტყუილიც უყვარდა ჩვენს ზუარსაბსა), ძლივს! შალახვროს იმერთმა გლეხკაცი! ზეჟო, მინამ თავს არ დაადგები და კარგად არ დასტყვივლებ, ხელს კი არ გასძრავს და. ჯაგონილა! შე რომ არ ვყოფილიყავ, ყანა მინდორში დაგვილპებოდა.

— იგრე, შენი ჭირიმე, — გაუკეთებდა გულს და თავს უფრო მოაწონებდა შარეჯანი, — იგრე უნდა. შას აქვთ, რაკი ივამ შდამი შეაცდინა, მას აქვთ ნაბძანებია ივთისაგან, რომ ჩვენის ოფლით პური უნდა ვჭამოთ.

— იგ თავადებზედ ხომ არ არის ნათქვამი, გლეხებზედ არის ნათქვამი, გლეხებზედ, — მიუგო ზუარსაბმა.

— შაშინ თავადები სად იქნებოდნენ?

— ქოგორ არა, იყვნენ: ჩვენი გვარი მაშინდელია.

— ქას ამბობ? სე ჰლაპარაკობ, ასე გგონია, არა იცოდე-რაო. შაშინ შდამის და ივას მეტი არავინა ყოფილა და შდამი თავის თავზედ თავადი ხომ არ იქნებოდა?

— შართლა, ეგ კი ველარ მოვიფიქრე. შრა, გეთაყვანე, ის რა ხე იყო, იმათ რომ ხილი მოიპარეს?

— ქე ბოროტისა და კეთილისა.

— იხლა აღარ არის იმისთანა ხე?

— ქოგორ არა: ამბობენ, რუსთ ხელმწიფის ბაღში ერთი ოქროს ოთახიაო, იმაში არის, სულ იაგუნდის ფოთლები ასხიაო.

- ზურმუხტისა იქნება, — გაუსწორა 'ზუარსაბმა.
- 'სო, მართლა, ზურმუხტისაა, ზურმუხტიც ხომ ფოთოლსავით მწვანეა: დიად, ზურმუხტისაა, სულ აღმასები და იაგუნდები ასხია ხილის მაგიერად.
- ჩეტავი მაჭამა, აბა გემო იმაში იქნება.
- ძალიან კი მიგიშვებენ: ქვიშაბედ უმრავლესი ჯარი ახვევია თურმე.
- შამ ხონთქარს როგორ მოუპარვინებია?
- 'ი როგორ: ერთი ფერია ყოფილა, ფერია არწივად გადაქცეულა, შეპარულა, მოგულევია ერთი დიდი ალმასი, ჩაუყლაპავს და ისე გამოპარულა.
- ჩაუღია, წაუღია! შა ეშმაკი ყოფილა!
- შამ, წაუღია. შერე დედოფალი შებძანებულა, უნახავს, რომ ერთი დიდი ალმასი აკლია, მაშინვე რუსთ ხელმწიფისთვის შეუტყობინებია. სუსთ ხელმწიფე მაშინვე მიმხვდარა, რომ ეს ხონთქრის საქმეა და ომი დაუწყია. 'ს ომი ხომ დღესაც არ გადანწყვეტილა.
- შამ შერჩა, შერჩა?
- 'ონ იცის? ჯერ ომი არ გათავებულა.
- ჩეტავი მე მამეპარა.
- 'ომ დაგარჩობდნენ.
- 'ომ არ შევატყობინებდი: ჩაყლაპავდი და მუცელს ხომ ვერ გამიჭრიდნენ.
- 'აგიჭრიდნენ კი არა, მეტსაც გიზამდნენ.
- შა ეცოდინებოდათ, რომ მე მაქვს?
- ყენი ჭირიმე, მკითხავს ვერ იშოვიდნენ, რომ ეკითხნათ.
- შართლა, ეგ აღარ მომაგონდა. 'აიცა, რა გითხრა: ადამმა რომ შეჭამა, ის რალა იქნა?
- ზუნძულელ ხელმწიფეს ზღვაში ეპოვნა თურმე და იმასა აქვს.
- 'ბა, დახე ივთის სამართალსა! შუპოვნა, უფრო მაღლი არ იქნებოდა?
- შერე ვინ შეგარჩინდა? ღრასი წელიწადია თურმე შაშრიყ-შაღრიბის ხელმწიფე სულ იმისათვის ებრძვის კუნძულელსა.
- 'ქამდინ ვერ წაართო?
- 'ურა.
- 'აი, პაი, პაი! იონიერი არა ყოფილა ისიცა!..
- შე კი არ ვიცე, რომ ღონიერი ყოფილა!.. 'ელმწიფე და უღონო გაგონილა!

— ორეკლე მეფე რომ ყოფილიყო ეხლა, ის კი უთუოდ წაართმევდა, დიდ ვაჟ-კაცს ამბობენ.

— ო, რასაკვირველია, წაართმევდა, მაგრამ სად არის?

— ცოდო არ არის, ის ეხლა მიწაში ღებებოდეს და შენი მამლი წავით კი ცოცხალი იყოს!

— ობა, უყურე წუთის-სოფლის მუხანათობას! ოგ რა კიდევ, მამარ დედოფალი შავ მიწაში უნდა იყოს და შენი რძალი ოლისაბედი კი მშვეს უყურებდეს!

— ობა, წუთის-სოფლის ანგარიში ეგ არის და, — დაატანდა ზუარსაბი და ამოი-ოხრებდა, მერე ისე, რომ სანთელი წინ სდგომიყო, გააქრობდა.

წილით ზუარსაბი და მისი მეუღლე კნეინა წარუგანი, რაკი მოიცლიდნენ იმ სა-უცხოვო ოჯახის მოვალეობისაგან — რომლის ნიმუშიც ზევით მოვიხსენიე, მიუჯდებოდნენ ჩაის და ერთი ლაზათიანად გაიბერებოდნენ თბილის წყლით, როგორც ამბობს ჩვენი გლეხკაცი. სატარა ხანს უკან, ორიოდ გონიერ ბაასის შემდეგ, თუნდ იმის მსგავსისა — როგორც ზემოხსენებულია, სადილობაც მოვიდოდა, ერთი მაშინ მიძღებოდნენ „ძველებურადა, ჩვენებურადა“, — და ზუარსაბი რაღაც დაღლილის სიამოვნებით წამოიძახებდა ხოლმე გულწრფელად: „გმადლობ შენ, უფალო, რათა განმძღე მე“. ომას იტყოდა თუ არა და, გამოისახავდა პირუკარსა, მსწრაფლ სუფ-რიდამ იქავ ტახტზედ გადაგორდებოდა და, სრულიად კმაყოფილი თავისის ცხოვრე-ბისა, დაიკრავდა მუცელზედ ხელსა და იტყოდა რაღაც ტრებახობითა: „შე თუ უს-ნავლელი ვარ, მე ვიცი... ოა ჰქვიან... შე ვიცი, შიმშილით კუჭი მიდნება, დიად, მიდ-ნება! ხედაც ემცნევა ჩემ სტომაქსა“. ჯამოსაცდელად ერთს კიდევ დაიკრავდა მუ-ცელზედ ხელსა, თითქო სინჯავსო, კარგად არის გატენილი თუ არა, და რა ჰნახავ-და, რომ კარგად არის, როგორც ცხენი დააკრატუნებდა კბილებს მეტის სიამოვნე-ბისაგან: „წიად, — კიდევ იტყოდა, — ზუარსაბი უსნავლელი გახლავთ, იმიტომაც შმი-ერია“. სადილს შემდეგ ძილი, მერე ისევ გაღვიძება, მერე ისევ ჩაი, მერე ვახშამი, და ბოლოს ისევ ის სატრფიალო ძილი, — და ესრეთ ტკბილად და აუძღვრევლად მიდიოდა ამ ორთა უმანკო სულთა უბოროტო ცხოვრება ამ წუთის-სოფელში, რომელმაც ისე არაფერი არ იცოდა ამათის ვინაობისა, როგორც ამათ არა იცოდნენ-რა, ჭამა-სმის გარდა, ივთისაგან განაჩენი ამ მუხანათის წუთის-სოფლისა.

ჩსქუხი ზიღცეღ

ჩაწილი მეოთხე

სმ ყოფაში და ჭკუის გონიერ ვარჯიშობაში გადიოდა დილა. ქოსა სადილს უკან ლაზათიანად გამოიძინებდნენ ცოლ-ქმარნი, როცა საღამომედ ნიავი ფრთას გაშლიდა და ბაღჩის ღობის გრძლად გამონოლილი ჩრდილი ეზოს მოადგებოდა, მაშინ კნეინა წარეჯანი ერთ ბალან-გაცვივულ ხალიჩას ჩრდილში გააშლევინებდა და დაბრძანებოდა ხოლმე თავმომწონე პატარძალივით თავდახურული, წარბებ-აჭიმული და გამოპრანჭული. "ზუარსაბიც, თავის განუშორებელ ჩიბუხით ხელში, ჩამოვიდოდა — და ქოშებით შიშველ ფეხებზედ, ხშირად წითელ პერანგის ანაბარას და უფრო ხშირად ლურჯ კალმუხის დარბაისლურად ჩატეხილ ქუდით, ბოლთასა სცემდა გრილოშია.

საღამო ხანი — როგორც მოგეხსენებათ — ჩვენს სოფლებში და ნამეტნავად ღახეთში სადარბაზო ხანია. ქაც ეს რალაც წყეული განათლება შემოვიდა ჩვენს ქვეყანაში, რასაკვირველია, — მეტად თუ ნაკლებ ეს საქებური ჩვენი ძველი ჩვეულებაც დაჩაგრა, ასე რომ ზოგიერთნი განათლებით გაჩარხულნი ეხლა ვიზიტობენ, თორემ უწინ კი საღამო ხანი დიდს პატივში იყო. სმითომაც საღამოობით წარეჯანი ეგრე გამოიპრანჭებოდა ხოლმე და ასე იფიქრეთ — უკაცრავოდ კი არ ვიყო — საკურტუმესაც კი გაიკეთებდა. შაშინ, როდინდელ ამბავსაც მე ვწერ, ჯერ კრინოლინი არ იყო, — და თუნდ ყოფილიყო კიდენაც, იმ სოფლამდინ ვინ მიაღწევინებდა მაგ იუბკების მეუფესა. ყველამ კარგად იცის, რომ განათლება ფეხ-მძიმედ დადის, ნამეტნავად ჩვენში ასკინკილოს, და აბა იმ სოფელში ეგრე ჩქარა როგორ მიიტანდა სახელოვანს „ხაბარდასა“. სწორედ გითხრათ, ზოგიერთ სოფლის ორდობებშიაც ვერ გაეტეოდა ეგ განათლებული კრინოლინი, თუნდ რომ მისულიყო კიდენაც.

— ჴალბატონი ადღეგრძელა იმერთმა, — უთხრა ერთხელ ერთმა ლამაზად მოყვანილმა გლეხის პატარძალმა, გრძელ კავების ქნევით და ცოტა ტუჩების პრანჭკითა.

— ტი, იმერთმა გაცოცხლოს, ჩემო ჴაბალე!.. ძასა იქ, ხომ კარგადა ხარ? — მოიკითხა თავის რიგზედ წარეჴანმა, მაგრამ ისე კი, რომ პატივი კნეინობისა სრულად არ დაუმცირებია.

— ძალა რასა ვიქ, შენი კვნესამე! ჩვენებიანთ ვენახში ჩვენი კამეჩი შეპარულა, და მეველეებს დაუჭერიათ, ეხლა ორი დღეა ბაკში ჴყავთ დაჭერილი. იხლა, შენი სახელის ჴირიმე, ამას გემუდარები, გვაპატივებინოთ, აგრემც ჩვენი ნათელ-მირონობა დღეგრძელობას მოგიმატებს, შენი კვნესამე!

— ძა? შმითამ გამოვაშვებინოთ?

— სო, შენმა მშემ, ეხლა ჩვენი ვედრება ეგ არის, ქალბატონო.

— ძოგორ იქნება, ჩემო ჴაბალე? იხლა, მართალია, შენ ჩემი ნათელ-მირონი ხარ, მაგრამ სოფელი აყაყანდება, ყველა მაგას მოჴყვება.

— ტგრემც იმერთი ბატონის თავს გიდღეგრძელებს, და მაშინ, როგორც გნებავთ, დამსაქმეთ. ტი ეხლაც, შენი კვნესამე, ერთი გაბმა აბრეშუმი მოგართვი, იმერთი და თქვენი წყალობა თუ კიდევ შეგვაძლებინებს — კიდევაც თქვენი ყურმოჭრილი ყმანი ვართ.

ჴაბალემ ჴიბიდამ ამოიღო ერთი გაბმა აბრეშუმი და მიართო კნეინასა. ნეინამ გამოართო და ამოიღო ქვეშ, ზედაც დაატანა:

— იგ რომ არა ყოფილიყო, განა ისე კი, რაც შემიძლიან, არ გაგირიგებდი! — ჴუარსაბ! ჴუარსაბ! — დაუძახა ქმარსა, რომელიც შორი-ახლო ბოლთასა სცემდა და ერთი-ორჯერ მსუნაგსავით მაცდურის თვალთ გადმოჴხედდა კიდევ მოხდენილ პატარძალსა.

ღუარსაბი მოვიდა.

— ჴა! ჴაბალეს კამეჩი მეველეებს დაუმწყვდევიათ და გემუდარება — გამოაშვებინო.

ღუარსაბმა შეხედა პატარძალსა, რომელმაც ჩვეულებისამებრ თავი იქით მიიბრუნა. ჴუარსაბმა დააკრატუნა კიდევ თავისებურად კბილები სიამოვნების ნიშნად, მითამ-და სამაცდუროდ გაიღიმა.

— ნამეჩიო!..

— სო, კამეჩი, — დაატანა წარეჯანმა, — აი ერთი გაბმა აბრეშუმის მოგართვა.

— შაშ კარგი! წათო ბიჭო! წათო! — დაიყვირა ზუარსაბმა, — ჩადი და უბბაშს უთხარი, ჩემი ნათლიდედის კამეჩი ეხლავ გამოუშვას, თორემ იქაურობას სულ მტვერს ავადენ.

სთქვა, ერთი კიდევ მაცდურად დააკრაჭუნა კბილები, და გამარჯვებულსავით ამყად წავიდა ისევ ბოლთის საცემლად.

— წი, აგრემც იმერთი მაგაზედ უფრო მეტს დიდებას და პატივს მოგცემს, აგრემც გაგაპატიოსნოს იმერთმა, და ერთი კაი ვაჟიშვილი მოგცეს და მე ძუძუ მანოე-ბინოს, შენი კვნესამე, შენი, ბატონო და ქალბატონო!

— სხედავ, — უთხრა წარეჯანმა, როცა ზუარსაბი წავიდა, — სხედავ, რა რისხვა შეუთვალა, იქაურობას სულ ააწიოკებს.

— წიდება აქვს, შენ გენაცვალე, და იმიტომ.

— იგეც ხომ, მაგრამ ხმაც დიდი აქვს სოფელში გავარდნილი. წი, წავით, ჩემი მამლი: იმას კაცად არავინ ავდებს.

— ტბა, შენი კვნესამე, იმათ ფეხი სად მოუნვდებათ თქვენამდინ, ოლისაბედიც მითამ თავადის-შვილის ცოლია და თქვენცა?

— ტხლა იმასა ჰკითხე ზოგი, იმისთანა დიდი-კაცი აქ არავინ არის.

— ოი, უწინამც დღე გაუქრება! ჯუშინ მებობლიანთას გახლდი, იმათი გოგოც იქ მოვიდა. საც იმან იმათზედ ილაპარაკა, ადამიანისაგან არ გაგონილა.

— სა, გეთაცვანე, რა! — ჰკითხა აჩქარებით და მოუთმენლად წარეჯანმა.

— სალა რა? სხა, რომ საწყალ გოგოს თავისის თითებით მოგროვილის ფულით ერთი ჩითმერდინი უყიდნია, იმას უნახავს და წაურთმევი. ოხლა თურმე თავზედ იკრავს. გოგოს ცოდვით აღარა ვართ, ქალბატონის მზემა, ისე გულანატირად ჰლაპარაკობდა ბედშავი. შიე ხომ თქვენის ფეხის ნატერფალიც არა ვარ, მაგრამ მაგას მეც ვითაკილებდი, მამა მიცხონდა!

— ოი! ოი! ტახე იმას, იმ წყეულს! ტმას იქით როგორღა ამბობს, რომ თავადის-შვილის ცოლი ვარო. წართმევა არაფერი, ეგ, რასაკვირველია, ქალბატონის ნებაა: გოგოც ჩემია და ჩითმერდინიც; მაგრამ გოგოს ჩითმერდინის თავზედ შემოკვრა კი სწორედ თავლაფის დასხმაა. ჯუმ ფეხი გამოჰყო, მეც ნახირ-ნახირო. წი, მეხი კი დაეცა. სიც, ამას იქით, ჩვენში ერევა, თავადის-შვილის ცოლი ვარო! სხვა არა უთქვამს-რა გოგოსა?

— სხვა არა მოუხსენებია-რა.

— ჩუ დამიძალავ, ჩემო ღაბაღლე! ღომ იცი მე შენი მწყალობელი ვარ, თუ უთქვამს კიდევ რამე — მითხარი.

— Ⴤრაფერი არ უთქვამს, მამი-ჩემის ცხონებამ, თორემ, რომ ეთქვა, რად დაგიძალავთ.

— ღა ვიცი? ჴქნება გეშინოდეს-მეთქი.

— Ⴤქვენისთანა მწყალობელი რომ კაცს სადმე ეგულებოდეს, იქ ვიღასი უნდა ეშინოდეს.

— Ⴤუც ეგ უნდა მეთქვა, ჩემო ღაბაღლე!

— Ⴤართალია, გლეხები გახლავართ, მაგრამ ჩვენც გვესმის ეგენი. ჴისი უნდა მეშინოდეს, თქვენ აქა მყევხართ!

— Ⴤამ სხვა არა უთქვამს-რა?

— Ⴤრა უთქვამს-რა, აგრემც ჩემზედ მიწა ნუ გენახთ.

— ჴტყოდა.

— ჴს ერთი დედის-ერთა შვილი არ დამიძინდეს, არა უთქვამს-რა.

— Ⴤართლა, შენი შვილი რასა იქს? — ჴკითხა მერე Ⴤარეჯანმა, რომ ვერა გახდა-რა.

— ღალა როგორ არის, შენი კვნესამე, ქალბატონო! Ⴤვად შენი მტერი გვეყვანდეს, ავად მე ისა მყავს. ღა არ ვუყავი: ბალახებში არ ვაბანე, არ შევალოცვინე, მანები არ შევები, მაგრამ ვერაფერმა ვერ უშველა, აგრემც არა ეშველოს-რა შენს მტერსა! Ⴤქვენთანაც კი მომასწავლეს, ვითამც თქვენ უებარი ლოცვა იცოდეთ, — მიშველეთ რამე, აგრემც მაგიერს იმერთი გადაგიხდით.

— Ⴤუ მართო შაკიკის ლოცვა ვიცი და დასუნთქვილისა. ჴანა შენი შვილის სენი — შაკიკია?

— ჴო, თქვენმა მზემ, შაკიკი გახლავთ. ჴამის თავი გაუხეთქოს.

— ჴოგო, ლამაზისეული! — დაიყვრა კნეინამ, — ჴადი, სანერკალამი და ქალაღდი, ქეჩის ქვეშ რომ ნაბარათეგია, ჩამომიტანე. Ⴤუ დაგიწერ ლოცვას, ჩემო ღაბაღლე, დანერილი ქალაღდი იმ მხარეს დააკარ, რომელიცა სტკივა, ეგრე იყოს ორი-სამი დღე, თუ შაკიკია — გააქარწყლებს მაშინვე.

ღერ უყურებთ, მკითხველო! ღნეინა Ⴤარეჯანი მე უსწავლელი მეგონა და დახეთ, რაები სცოდნია? ჴხლა მომაგონდა, რომ იმისი განაყოფი რძაღლი ჴლისაბედი, რო-

მელიც ორგანაც მოვიხსენიეთ, თურმე ჩუმად ქვეყანაში ჰლაპარაკობდა, რომ ვითომც წარუქანმა ჯადობაც იცისო, ვითომც სოლომონ ბრძნის წიგნიც წაეკითხოს და ამიტომაც იმერეთი უწყრება და შვილს არ აძლევსო. წმისთანა ცილისწამებსას როგორ დავიჯერებ? შაგრამ ილისაბედი კი ფიცით იჭაჭებოდა, რომ ეგ ვერეაო. შაინც არ დავიჯერებ; რძალი — როგორც მოგეხსენებათ ჩვენის კურთხეულის ცხოვრების ამბავი — რძლის მტერია. ჯანა ამისთანა ჭორები მოუგონია ილისაბედს წარუქანბედა?

წმ დროს ძაღლმა, რომელიც შორი-ახლო იწვა და წაეყო ცხვირი მინაშია, დაიყეფა, მაგრამ, რაკი თვალი გაახილა და დაინახა ორი მომავალი დედაკაცი, ისევ ხმა გაიკმინდა და ღრენით გაჯავრებულსავით ისევ ცხვირი ფეხებით ამოთხრილ მინაში ჩაჰყო. წარუქანმაც მოიხედა ამ ხმაურობაზედ და დაინახა კნენა ილისაბედი და იმის ჩითმერდინით დარბეული, გულდაჩაგრული გოგო.

წარუქანი ფეხზედ წამოდგა.

— შობძანდით, ჩემო რძალო! — მიაგება სიტყვა ილისაბედსა, — ძლივს არ მოგვიგონეთ!

— ყენმა სიცოცხლემ, მოცლა არა მაქვს. ის ისაო, ეს ესაო, სახლია, კარია, ხომ მოგეხსენებათ.

— წქეთ მობძანდით, აქეთ უფრო ნიავია, — მოიპატიჟა წარუქანმა.

— სულ ერთია, — სთქვა ილისაბედმა და წაიძრო ფეხიდან კროული ჩუსტები, გადმოვიდა ხალიჩაზედ და ჩაჯდა წარუქანის გვერდით.

— სხვა, როგორა ბძანდებით, ჩემო რძალო? ჩემი მამლი წავითი ხომ კარგად სუფევს, — დაიწყო ისევ წარუქანმა.

— ღარგად გახლავთ, — მიუგო ილისაბედმა.

— ყინა ბძანდება?

— წბა ამისთანა დროს კაცი შინ დადგება, მამულის და მოსავლის პატრონი? — ყანაშია, ეს ორი დღეც იქნება, — სთქვა რალაც ნიშნის მოგებით ილისაბედმა და უნებლიეთ შეჰხედა ზუარსაბსა, რომელიც ბოლთასა სცემდა და რომელსაც ფეხებზედ ეკიდა მოსავალიც და მამულიცა.

წარუქანს ეწყინა. წმას ეგონა, რომ ილისაბედმა სახრე ზუარსაბისაკენ გადმოიქნივა.

— ქასაკვირველია, ვისაც კაცი არა ჰყავს და არ აბადია, — რომ ჩააბაროს სახლის პატრონობა, და ვინც ასე გაზრდილა პატარაობითვე — რომ არც მზე დასიყვანება და არც ავნებს, ის შინ არ დადგება, ჩემი "ხუარსაბი მაგას ვერა იქს.

— ჯანა მაგაზედ მოგახსენე! — დაასწრო ოლისაბედმა.

— შიეც განა მაგაზედ მოგახსენე! — დაათანა შარეჯანმა, — შიე მართო ეს უნდა მეთქო, რომ ჩემს "ხუარსაბს ჯერ ისე არა გასჭირებია-რა, რომ გლეხობა ჩაიღინოს.

— ოლეხობა ჩაიღინოსო!.. ქას ბძანებთ, ჩემო რძალო? შრა, თქვენმა მშემ! ჟინც მოსავლის დროს შინ არა დგება, განა იმისაგან, რომ გაჭირებულია, ან გლეხობა ჩაიღინოს და მესვეურსავით მკაში ბეგრის ხალხთან ოფლი ინუროს? შქვენც არ მამიკვედთ. ში, თუნდ თქვენი მაზლი, — განა გლეხია, ან გლეხობას იდენს, რომ ყანაშია? სულაც არა, თქვენმა მშემ! შუშები იქა მკიან და იმას კი, როგორც შუჭფერის თავადიშვილის პატიოსნებასა, ხელზედ ლამაზი ნაგეში მიმინო უზის და ნადირობს. ოუშინ საღამოზედაც, ჯერისთვის რომ ბიჭი ამოვიდა, ერთი აბგა მწყერი გამოეგზავნა. ქა სათაკილოა, თქვენი ჭირიმე, მეფეები ნადირობენ და იმისთვის რა სათაკილოა!..

— შრა, თქვენმა მშემ, ჩემო რძალო, მე ჩემს მაზლზედ არ მომიხსენებია. ოსიც "ხუარსაბის ძმა არ არის, ერთის სისხლისა და ხორცისა? ჯანა არ ვიცი, რომ სხვებსავით ხელებს არ დაიბებრებს ნამგლის ჭერთა და არც ამ პაპანაქებაში დაისიყვება? ჯანა არ ვიცი, ნამდვილის სისხლის თავადიშვილი ამას ვერ აიტანს, — და, სწორედაც მოგახსენო, არც საკადრისია: თავადს — თავადობა უნდა ეტყობოდეს და გლეხს — გლეხობა.

— შართალი ბძანებაა, თქვენმა მშემ!

— შრა და, რომ არ იქნება: მთა და ბარი ვის გაუსწორებია?

— შრავის, თქვენმა მშემ, ივთის ბძანებას ვინ წაუვა?

შმ დროს ფეხის ხმაურობაც მოესმა შარეჯანსა, მოიხედა და დაინახა თავისი გოგო, ლამაზისეული, რომელსაც ხელში ეჭირა რაღაც ნაბარათევი და თავმოტეხილი წამლის მინა, რომელიც საწერელობას ჰთამაშობდა.

— ქა დაგემართა აქამდინ? ოს კიდევ წავიდა, — უბძანა შარეჯანმა.

— ჯერ კიდევ აქ გახლავთ, ხალურშია შაფლუასთან, — მიუგო გოგომა.

— შმ კარგი, — სთქვა შარეჯანმა, დაიდო მუხლებზედ ქალაღი და დაიწყო შაკიკის ლოცვის წერა. შმ დროს "ხუარსაბიც მოვიდა ახალუხ და შალვარ-ჩაცმული,

მოიკითხა ზდილობიანად თავისი რძალი და გაგორდა იქავ ხალიჩის ახლო მწვანე ბალახზედ და, დაასვენა რა ჩიბუხის ტარი თავის ღირსეულს მუცელზედა, — დაუწყო პირაღმა ყურება გუმბათიან ცასა.

შოშენიერს სურათს წარმოადგენდა ეს კრება. ოღონერ, თუ კი შევიძელ ჯერ გოგოდამ დავინწყოთ.

სასაცილო რამ იყო ეს ლამაზისეული: ერთი რაღაც უშნოდ ჩასუქებული, ჯმუხი, ჭუჭყიანი, ტანზედ ეცვა ხამის ჩითის კაბა, ჭუჭყისაგან ვერ გაირჩეოდა — რა ფერისა იყო; კალთები აქა-იქ გამომწვარი ჰქონდა ზამთარში ცეცხლთან ახლო გდებისაგან, ბოლოები სულ მომპალი და შემოფხრენილი ჰქონდა; დახეულებიდამ გამოჩინდა ერთი რაღაც დამპალის საბნის ნაგლეჯი, კაბის ქვეშა გარშემო ჩამოკიდებული, მითომ და იუბკაა. ოი, მეხი კი დაგეცა! ომასაც კი სდომებია იუბკა! ოვზედ ეკრა შიგადა-შიგ ამოფლეთილი ჩითმერდინი, ქალბატონის გამონაცვალი. ომ ამოფლეთილებში მუთაქის მატყლსავით დასორსვლილი შავი — უკაცრავოდ არ ვიყო — წილიანი და დაუვარცხნელი თმა მუჭა-მუჭად ამოშვროდა. ოუსლებ-დახეთქილი, მუგუზალსავით შავი ფეხები, წნგოსაგან შეღებილი ხელები, ცხვირ-პირი ქვაბების მურით

მოთხუბნული — აი, ამ-გვარი იყო ის ცხოველი, რომელსაც წარეჯანი „ლამაზისე-ულს“ ეძახდა და რომელიც გულ-ხელ-დაკრებილი დაჰყურებდა ბალან-გაცვივნულ ხალიჩასა. ქალიჩაზედ ორი პათიოსანი და დარბაისელი კნენა იჯდა, როგორც მო-გახსენეთ წინათვე, — ორი კნენა, მაგრამ კი სხვა-და-სხვანაირი: ერთი მსუქანი, ნი-თური, მეორე გამხდარი და უფერო. შისუქანი თავჩალუნული სწერს, გამხდარი კი თვალ-გაფაცვიცებით თვალს ადევნებს მწერალის ხელსა, იქნება როგორმე შევატყო, რასა სწერსო: ხანდისხან გოგოსაც თვალს უშვრება და თავს უქნევს იმის ნიშნად, რომ „წელან რომ სთქვა — „წავიდაო“, ვიზედა სთქვაო“. ღოგოც იქილამ ანიშნებს და ილისაბედი ვერ მიმხვდარა. შაშინ გოგო პირზედ ხელს იფარებს, თავს იქით იბრუ-ნებს, მითამ ეცინება კიდეც — რომ ილისაბედი ჰყდილობს და ვერ მიმხვდარა კი, და ჰმორცხობს კიდეც — რომ ბატონის რძალთან სიცოცხლა ჰბედავს. წქეთ ბალახებ-ზედ ხალისიანად ჰქმუნს ჩვენი ზუარსაბი, პირალმა წევს, აბოლებს ჩიბუხს და, მინამ თვალში ცრემლი არ მოუვა, თვალს გულმოდგინებით ჩიბუხის ბოლს ადევნებს, — ვნახო, ღრუბლებამდინ ავა, თუ არაო. ჴქით, ხალიჩის დასწვრივ, ღობის გადმოღმა, ჩვენი ნაცნობი ქოფაკი ძალღი წევს, ისევ-ისე მინაში ცხვირნაყოფილი და ქანცმინყ-ვეტილსავით თვალზე-დახუჭვილი; ყოველს ხმაურობამდე მძიმედ ახილებს თვალსა და გულზედ-მოსულსავით ჰღრინავს, თითქო ჯავრობსო — რომ ძილს უფრთხოებენ. სატარა შორი-ახლო ძველი, ჭუჭყიანი სამოვარი სდგას, გვერდით დაჩოქილია გო-გომზედ უარესად ჭუჭყიანი, დაგლეჯილი პატარა ბიჭი და, რაც ძალი და ღონე აქვს, უბერავს სამოვარსა. ქანდისხან ისეთის სახით გადააპარებს თვალსა იქითკენ, საცა ძალღი განცხრომითა წევს და მოსვენებაშია, რომ თითქო შეჰწნატრისო მის ყოფა-ცხოვრებასა და გულში ამბობსო: ნეტავი შენ, რომ ძალღი ხარ! ჩეტავი მეც ძალღი ვყოფილიყავი!

ის საძაგელი სურათი საძაგელის მიწისა, სასაცილოდ ახამებდა ამ დიდებულ სამხრეთის ცასა, მის ერთნაირად ღრმასა და ციაგსა კამარასა, რომელზედაც სარტ-ყელსავით მიიგრინებოდა ერთ გაუნყვეტელ ზოლად მთების ლაჟვარდი გრეხილი.

წრო გავიდა. წარეჯანმა გაათავა ლოცვის წერა და ბარათი მისცა გოგოს, ამ სიტყვის ზედ-დატანებით: როგორც გითხარი, ისე მოიქეცი-თქო.

შერე მოუბრუნდა ილისაბედს და შესაქცევრად ჩამოუგდო ლაპარაკი. ზუარსაბი ისევ ოცნებაში იყო და აბოლებდა ჩიბუხსა.

— სურის მოსავალი როგორი გაქვთ წელს? — ჰკითხა წარეჯანმა.

— ქვეყნმა მშემ, შარშანდელზედ ცოტა. ქვეყნს მაზღს ოც-და-ათის ურმის იმედი აქვს, — დაიტრაბახა ოლისაბედმა.

— ო, ბატონო, კაი მოსავალია. ოც-და-ათი ურემი ხუმრობა არ არის; ჩვენც მოგვივა მაგდენი, მაგრამ ჩვენ ერთი ორად მეტი ნახნავი გვექონდა თქვენზედა, — იტყუვა თავის რიგზედ წარუჯანმაც.

— ქას ბძანებთ, ჩემო რძალო, ჩვენზედ მეტი თქვენ რად გექნებოდათ. ჩვენ დიდი ნახნავები გვექონდა წელსა.

— ქად გექნებოდათ? ჩვენ მკათათვის ნახევარში გუთანი გატანილი გვექონდა, თქვენ კი ენკენისთვეშიაც არ გაგეტანათ.

— წრა, თქვენმა მშემ, ჩვენ თქვენზედ აღრე გავიტანეთ. ჩვენ დიდი ნახნავები გვექონდა.

— წი, ბატონო, თუნდ 'ხუარსაბსა ვკითხოთ. ო კაცია, მაგას უფრო ეცოდინება. 'ხუარსაბ! — დაუძახა ქმარს კნენინამა.

— ქათ? — ჰკითხა 'ხუარსაბმა და მოიღრიჯა ცოლისაკენ კისერი.

— ყენი რძალი ამბობს, რომ ჩვენ ამათზედ ნაკლები ნახნავები გვექონდაო წელსა.

— ოჰ, რას ამბობ, ჩემო რძალო! ჩელს ოთხი თქვენოდენა ნახნავები მქონდა, — მიუვო 'ხუარსაბმა. წმ-გვარებში 'ხუარსაბმა საშინელი კვეხნა იყოდა. — ქას ბძანებთ!.. ჩემოდენა მოსავალი ღახეთში ორს არ მოუვა, ჟართლშიაც ბევრს არ მოუვა. წი, ჰნახავ, რამოდენა ფრთა-მოქცეულს წამოვაციენებ კალოზედა. წსეთს წამოვაციენებ რომ... ქომ... წბა რა გითხრათ? ქუნდ თორმეტ ამ სახლის ოდენასა, ვაი არა აქვს 'ხუარსაბსა! ქიე! ჩახნავი იყო, რომ ჩემი იყო. ქარშან ვენახისა არ იყოს, ჩემოდენა ღვინო ღახეთში ორს არ მოუვა. ჟართლში ხომ ნახევრის ნახევარიც არ მოუვათ. ქაშ! ქუ ეს მართალი არ იყოს, საიდამ ვცხოვრობ ვგრე მეფურად? საიდამ? 'ხევანსავით ურმებს ხომ ქირაზედ არა ვგზავნი, თავადიშვილის სისხლს ხომ არ შევირცხვენ! სომეხი ხომ არა ვარ, რომ ქირაობით ვიცხოვრო. ქავადიშვილი ვარ, კაი ოჯახის და გვარის შვილი.

ღიდევ რაღაცა უნდა ეთქვა, მაგრამ ოლისაბედმა აღარ დააცალა:

— ქართლა, ჩემო მაზლო, 'ხევანი ქირაზედ ურმებს ატარებს?

— ქართლა, მამ! 'ს შერცხვენილი, გვარის დამამცირებელი ისა!

— ჩიკოლოზიც ატარებს თურმე, — დაუმატა წარუჯანმა.

— შამ?! — უპასუხა ზუარსაბმა.

— ოი, ლაფი დაესხათ თავზედ. ღარგი გვარის მასახელებელი ისინი ყოფილან, — სთქვა ილისაბედმა.

— ჩეტავი თავადიშვილი მაინც არ იყოს! — დაუმატა გულმტკივნეულად ბარეჯანმა.

— იგ არის და, რომ თავადიშვილია! — სთქვა წყრომით ზუარსაბმა. — ჩავადიშვილი რომ არ იყოს, ჯანი გავარდეს. ონ გლეხი იყოს, ან სომეხი, კიდევ ჰო, — ეგა მკლავს, რომ თავადიშვილია. ძალიან არ წახდა ხალხი, თქვენი ჭირიმეთ! ომასაც შევესწარი, რომ თავადიშვილი ქირაზედ ურმებს ატარებს!

— ირე რა დედ-მამის შვილი — წამოიძახა ბარეჯანმა.

— იგა სთქვი და, — მიუგო ზუარსაბმა.

— ხაცმა ეგრე როგორ უნდა დაკარგოს პატივი, — სთქვა თავის რიგზედ ილისაბედმა.

— ომას იქით გლეხი და თავადი რით უნდა გაირჩიოს. ლეხიცა გზავნის ურმებს ქირაზედ და თავადიშვილიცა, ისიც ქირითა სცხოვრობს და ესეცა. აით უნდა გაირჩიოს? — იკითხა ზუარსაბმა.

— ორაფრით, თქვენმა მზემ, — დაარწმუნა რძალმა.

— ოლონდაც, რომ არაფრით, — კვერი დაჰკრა ცოლმაც.

— ოშიერი რომ ვკვდებოდე, მშიერი, და ასი ურემი მეტებოდე, მე მაგას არ ვიკადრებდი, თავი არ მომიკვდება. ყენა, ჩემო რძალო?

— ოი, უწინამც დღე გამქრობია. ოიკადრებდი კი არა, მე ჩემის ხელით თავს მოვიკლავდი. ოხრად დამრჩეს ქირით შემოტანილი ქონება. ოა თავადიშვილის საქმეა.

— ყენა, ბარეჯან? — ჰკითხა ესლა თავის ცოლს ცნობისმოყვარე თავადმა.

— ორც მე, — სთქვა ბარეჯანმა.

— ოამ არც მე, — სთქვა ზუარსაბმა იმ სახით, თითქო ამ სამის აზრით სამის ქვეყნის ბედი გადაწყდაო. — ორა, დრო ძალიან გამოიცვალა, ჩემო რძალო! — გააგრძელა სიტყვა ზუარსაბმა, — ღალხი წახდა, სისხლი მოითხარა. ობა ჩვენ დროს ვინ მოიფიქრებდა, რომ თავადიშვილს თავი შეერცხვინა და ურემი ქირაზედ ეტარებინა. ოვით არ ჩავაქვავებდით? ოვავზედ ლაფს არ დავასხამდით? ოვავრამ ესლა? — ოასწყველოთ იმერთმა — სირაჯობენ კიდევცა!.. ლავონილა? ოავადიშვილების სირაჯობა! ოჰ, იმერთო, რატომ წარღვნა არ მოვა? სომხები გახდნენ, სწორედ სომხები:

ეხლა ისლა აკლიათ, ადლი ამოიჩარონ ილლიაში, სოფელ-სოფელ იარონ და „სა-ვაჭრო, სავაჭრო“ იძახონ.

— შაგასაც იქმონენ, თქვენმა მზემ, — სთქვა ილისაბედმა, — მე კი იმერთმა ნუ შემასწროს იმ დროსა და!

— ქმონენ, თავი არ მამიკვდება, იქმონენ, — წარმოსთქვა მწუხარებით ზუარსაბმა, — ბატონო! სისხლი რომ აღარ არის? წახდა სისხლი, მოითხარა.

— შართლა რომ წახდა, — დაატანა შარუჯანმა.

— ო, მაგალითად, გუშინ ხაქარიას ცოლს რა უქნია? — წამოიძახა ენაჭარტალა ილისაბედმა, — სცით რა უქნია? — ღიჯს გაუჯავრებია... ხაქარიას ცოლი ხომ ანჩხლია?

— შერე რა-რიგი! საშინელი! — დაჰკრა კვერი შარუჯანმა.

— ღიჯს გაუჯავრებია, — დაიწყო ისევ ილისაბედმა, — გამოსდგომია, წაუძვრია ფეხიდან — ჩუსტი ყოფილა თუ ქოში — ქოში იქნებოდა — ამდენი უცემია, რომ დაუ-ოსებია თურმე.

— ორა, თუ იმერთი გწამს? — ჰკითხა გაკვირვებულმა ზუარსაბმა.

— იქვენმა სიცოცხლემ!

— ოს რა მესმის, თქვენი ჭირიმეთ! სქნება პატარა ბიჭსა სცემა?

— ღიდევ ეგ არის, რომ არა. სატარა ბიჭს რომ სცემოს, ეგ არაფერი: აი, მეცა ვსცემ ხოლმე, — სთქვა ილისაბედმა.

— შიცა, თქვენმა მზემ, — უპასუხა შარუჯანმა, — პატარა ბიჭი და გოგო სულ ერთია. სოგორც ქალბატონმა რომ გოგოსა სცემოს, არ დაიძრახება, ისე პატარა ბიჭს რომ სცემოს, არაფერია.

— ქასაკვირველია, — ჩამოართო სიტყვა ილისაბედმა, — პატარა ბიჭის ცემა-ზედ ვინ დაიძრახება. ოს კი ვაჟკაცი კაცი გხლებით, აბა ქალი რომ ვაჟკაცს შეებას, — ვერაფერია, თქვენმა მზემ.

— ოიდება შენდა, იმერთო ჩემო, — სთქვა პირჯვრის-წერით ზუარსაბმა, — ეს რა მესმის, თქვენი ჭირიმეთ: დედაკაცმა ისე თავზედ ხელი უნდა აილოს, რომ ვაჟკაცსა სცემოს? ცემა არაფერია, მაგამი ბატონს ვინ დასძრახავს, — იმისი ბატონი არა ვარ, რომ მინდა ვცემ, მინდა არა, — მაგრამ კაცმა კაცს უნდა სცემოს, დედაკაცისა-გან რომ არა თქმულა! სომ არ გაგონილა! ოი, გოგო ჰყავს, გოგოს რამდენიც უნდა სცემოს, ეგ საკადრისია, კაცს კი... იმერთო დამისხენ ქვეყნის ცოდვისაგან.

— იგ რა კიდევ... — უნდა დაეწყო კიდევ ილისაბედს ჭორიკანაობა, მაგრამ ამ დროს ჩაიც მორთვეს.

— სიტყვა კი არ დაივიწყოთ, ჩემო რძალო, — უთხრა წარევანმა, — ჩაი მიირთვიო.

— შიირთვით, სულ ერთია, — უპასუხა ილისაბედმა და წამოავლო ჭიქას ხელი. ჩაი ჩამორიგდა.

ილისაბედმა მოსვა ცოტა თუ არა, ისევ დაინყო განყვეტილი სიტყვა:

— უმას მოგახსენებდით: იმ წუნკს ჩიკოლოზს, იცით, რა უქნია? შავის მოახლისათვის არშიყობა დაუწყია. ერთხელ ბინდი ყოფილა, — აქ რაღაც წასწურჩულა წარევანს ყურში, — ბიჭებს დაუნახავთ, ქალბატონისთვის შეუტყობინებიათ, ის საწყალი ქალიც მისულა და გულს შემოჰყრია. ოი, ბატონო!..

— შართლა?

— ძუქვანზედ მინა არ მენახოს! — მოაჭორა ილისაბედმა და, მითამ ჩიკოლოზის ცოლზედ გულიც შესტკივა, დაუმატა: — მე ის საწყალი ქალი მეცოდება, თორემ ჩიკოლოზს თუნდა თავშიაც ქვა უხლია.

— საშინელ დროებას არ შევესწართ, თქვენი ჭირიმეთ! — მართალის გულით სთქვა ზუარსაბმა, — სწორედ მეორედ მოსვლა მოახლოვდა: ვაჟო, ქალს — ქალობა აღარ ეტყობა, კაცს — კაცობა. ძეუილადა კი არ მოგვეჩვენებიათ ეს კუდიანი ვარსკვლავები, ერთი ივთის რისხვა რამ უნდა მოვიდეს. ქომ არ გაგონილა ყურით და ენით არა თქმულა ქალისაგან ვაჟკაცის გალახვა და ქმრისაგან ეგრე აშკარად მაგისტანა ამბები! სირცხვილი აღარ არის ეხლანდელ დროში. სირში წყალი გაგვეშრობია.

— ქა, ისე ჩუმადა მოეხდინა მაინც იმ სულის მტერსა, კიდევ არაფერი იქნებოდა, — სთქვა წარევანმა.

— ჩუმადა რომ მოეხდინა, ვინ რას იტყოდა? — გაანყვეტინა სიტყვა ლუარსაბმა. — ჯანა უწინ კი არ იყო მაგისტანა ამბები, ხორციელები არ იყვნენ თუ? შაგრამ უწინ სულ დაფარული იყო, ისე დაიჭერდნენ საქმეს — რომ ხორციელ ადამიანს არ გააგებინებდნენ, — ბევრი მაგისტანაები მომხდარა უწინაც, მაგრამ აბა ერთი შეგიტყვიოთ რამე? სულ ისე ჩუმადა და გონიერად იცოდნენ უწინ ყველაფერი, ამიტომ რომ

პირში წყალი ჰქონდათ. იხლა, ბატონო, არაფრისა აღარ ჰრცხვენინათ. ჩამუსი აღარ არის, არა, წახდა ქვეყანა.

— სწორედ მეორედ-მოსვლის ნიშნებია, — დაუმატა წარუჯანმა.

— სწორედ. ოი, ერთი კიდევ რა შევიტყე. ჴოგო და ბიჭი დაითხოვეთ, მოგახსენებთ, — სთქვა ილისაბედმა.

ღოგო და ბიჭი დაითხოვეს. ილისაბედმა შემოავლო თვალი გარეშემოსა და პნახა რომ არავინ არ არის, მიჯდა ახლო. ჴუარსაბმა ყურები დააცქვითა და ახლო მოინივა. წარუჯანმაც ყურთან ლეჩაქი გადაკეცა, რომ კარგად გაიგოს.

ილისაბედმა დაბალ ხმით დაიწყო:

— ომ წინაბედ რომ კუდიანი ვარსკვლავი ამოვიდა, ხომ გახსოვთ?

— ოიალ, — მიუგეს ერთ-ხმით ცოლ-ქმარმა.

— ომ დღეს თურმე გველეშაბი გამოსდგომოდა მგესა, — ისიც ხომ გაიგეთ?

— ოიალ, დიალ, გავიგეთ! — წამოიძახეს ერთად შეშინებულმა ცოლმა და ქმარმა.

— ომ კუდიან ვარსკვლავზედ და გველეშაბზედ სომხების ტერტერებს თავიანთი კარაბადინი გაუშლიათ და უთქვამთ, რომ — აქ უფრო ხმა დაიდაბლა — თავადიშვილებს ყმები ჩამოერთმევათო.

— ოი შენს ჴუარსაბსა! — წამოიძახა ფერწასულმა ჴუარსაბმა. — ოგ რა სთქვი, რა? ოკი მოგახსენეთ, ბატონებო, რომ წარღვნა უნდა მოვიდეს-მეთქი. ოი, ივთის წყრომა! სულ ჩვენისავე ცოდვებისაგან მოგვევლინა. ოამა-ჩემი ხაალ ნუ წამინყდება, რომ წავალ, ხაქარიას ცოლსაც, ჴევანსაც, ჩიკოლომსაც წიხლ-ქვეშ გავიგდებ, რომ ეს ამბავი სულ იმათი უნარია. ღიდევ ატარონ ქირაზედ ურმები!

— ოამედ გაცხარდი, შენ გეთაყვანე! — მიატანა ჴუარსაბსა ცოლმა, — სომხების კარაბადინს როგორ უჯერებ! ჴარშანნინ კი არა სთქვეს, რომ დედამინა ხარის რქაზედა სდგას. ომ ხარს ერთი რქა მოსტეხია და ქვეყანა უნდა გადაბრუნდესო, მაგრამ ტყუილი კი გამოდგა. ჴარვეულ მკითხავს ეთქო, რომ არც რქა მოსტეხია და არც არაფერიო.

— ოართლა, ეგ კი აღარ მომაგონდა — სთქვა ეხლა კი დამშვიდებულმა ჴუარსაბმა, — ჴორი იქნება. ობა, გეთაყვა, მეფის ორეკლეს ნაბოძებს სომხის კარაბადინის სიტყვით ვინ წამართმევს? ოუნდ ეგ არ იყოს, რილას თავადიშვილი ვიქნებით,

თუ ყმაც არ გვეყოლება: კარაბადინი კი არა, სოლომონ ბრძნის წიგნიც რომ იყოს, არ დავიკვრებ. ონ რა დასაჯერია?

— სიასაკვირველია, დასაჯერი არ არის, მაგრამ გლეხობაში ეგ ხმა გავარდნილა, — ეგ ცუდია, თქვენმა მშემ, — სთქვა ოლისაბედმა.

— ღმა გავარდნილა, მე ვიცი, შათქარიძობას წამართმევენ! ყარშან კი არ იძახდნენ, რომ საიქიოს ბატონები ყმებად შეიცვლებიანო, ყმები ბატონებადაო, — ვენაცვალე ივთის მადლს, იქაც ისე არიანო ბატონი ბატონადა, ყმა ყმადაო, როგორც აქა. წნგლისის ხელმწიფვს ბარათი ჩამოუგდიაო ფრანგის ხელმწიფვისათვის, რომ „წუ გეშინიანო, მეცა და ჩემ დიდკაცებსაცაო აქ უფრო დიდი პატივი გვაქვსო, მინამ მანდაო. ჩუ დაიკვრებო, რასაც მანდ ყბედობენო“.

— სიასაკვირველია, ეგ აგრე იქნება: ბატობ-ყმობა იმერთს დაუნწესებია და თითონვე ღმერთი რად მოშლის? უენაცვალე ივთის დიდებასა! — სთქვა ოარეჯანმაცა.

— ოფლისა უფალსა და კვისრისა კვისარსაო, სახარებაში სწერია: კვისრები ჩვენა ვართ, — დაუმატა ოლისაბედმა.

— შართალი ბძანებაა, ჩემო რძალო! სახარების სიტყვას ვინ წაუვა? — მიატანა ოარეჯანმა.

— ორავინ, თქვენმა სიცოცხლემ! — დაამტკიცა ოლისაბედმა და წამოდგა შინ წასავლეღად, — შიშიდობით ბძანდებოდეთ!

— შიშიდობით, ჩემო რძალო! ყიჭებში კი ხმა გაავდეთ, რომ ტყუილია-თქო, — ურჩია უხარსაბმა.

— ოქვენც რომ ეგრე ჰქმნათ, ცუდი არ იქნება: გლეხები არიან, მალე დაიკვრებენ ტყუილსაც და მართალსაც. შიშიდობით, — გამოესალმა და წავიდა ოლისაბედი. შან აედევნა დაჩაგრული გოგო.

— იმერთო, რა მეჭორეა!.. შა ენაჭართალაა!.. — უთხრა ქმარს ოლისაბედზე ოარეჯანმა.

— უს რა მოიგონა, თქვენი ჭირიმეთ, ყმები უნდა ჩამოგვერთოსო! — დაჰკრა კვერი უხარსაბმა.

— ყენ ხომ მაშინვე დაიკვრე!

— დარაბადინმა სთქვაო, მოდი და წუ დაიკვრებ. უს კი, ივთის წინაშე, არ მომაგონდა, რომ გარეყელ მკითხავს ბევრჯერ გაუცრუებია სომხური კარაბადინი.

— ოონება სადა გქონდა?

— იჰ, შე დალოცვილო! Ⴀქა მქონდა, მაგრამ ვერ მომაგონდა. სულ რომ მაგონდებოდეს, რაც გამიგია, მეტი რალა მინდა: სოლომონ ბრძენი ვიქნებოდი. Ⴀუნდ ეგ არ იყოს, ქვეყანაზედ რა ვიცი რამდენი ეშმაკის მანქანებაა, ეგეც იქნება ერთი იმათგანი იყოს. Ⴀუჟო, ცოდვილ ქვეყანაზედ რა არ მომხდარა ჩვენის ცოდვებისაგან? იგეც შეიძლება, რომ მოჰხდეს, მაგრამ სიფრთხილეს თავი არ ასტკივდებაო, ნათქვამია; ხმა გავაგდოთ, რომ ტყუილია.

— Ⴀასაკვირველია, ცუდი არ იქნება, ჩვენ მაკითი რა დაგვაკლდება?

— Ⴀრაფერი, შენმა მშემ, — ეხლავ დავუძახებ Ⴀათოსა და ვეტყვი. — Ⴀათო, Ⴀათო! — დაუყვირა ბატონმა.

— Ⴀატონო! — სადღაც შორიდან მოისმა Ⴀათოს ხმა: — იხლავ გიახლებით.

Ⴀოტას ხანს შემდეგ Ⴀათოც მოვიდა და ჰკითხა ბატონსა:

— Ⴀას გვიბძანებთ?

— Ⴀმას, რომა, ყმები ჩამოგვერთმევაო რომ ამბობენ, ტყუილია. იესმის, თუ არა? ყველას უთხარი, რომ ტყუილია. Ⴀელმწიფეს მოუწერია, რომ დავარჩობ, ვინც იტყვის, რომ ეგ მართალიაო, ვინც გუნებაში მაგას გაიტარებსო. იაიგე?

— იავიგე, შენი ჭირიმე! — უპასუხა დათომა, — იანა მაგას ვინა ჰფიქრობს? Ⴀი, რალაც გოგო-ბიჭები მიჰქარავენ, შენი ჭირიმე, იმათ ვინ დაუჯერებს. Ⴀვრილფეხობის სიტყვა რა დასაჯერია? Ⴀებედებენ და დაჩუმიდებიან.

— იგრე სთქვი ხოლმე სხვაგანაც, ჩემო Ⴀათო! Ⴀნ რა კარგი იქნება თქვენთვის, რომ ჩვენ არა გყვანდეთ.

— ყენი მტერი ყოფილა, ჩვენ ვიქნებოდით, შენი ჭირიმე!

— Ⴀაც უნდა იყოს, მამასავით გაბატონობთ.

— Ⴀიალ, შენი ჭირიმე! სწორედ მამა ბძანდებით და ჩვენ შვილები ვართ. Ⴀუ ხანდისხან გაგვინყრებით, აგვიკლებთ, ნაგვართმევთ, — ეგ რა? სულ ჩვენის სიკეთისათვის არის ხოლმე, განა მამა შვილს არ გაუნყრება?

— Ⴀდონდაც, რომ გაუნყრება, მაგრამ შვილი ისევ შვილია, მამა ისევ მამაა ხოლმე.

— Ⴀართალი ბძანებაა. სხვას არა აქვს მაგის გაგება, ამბობს, რომ რაც ჩემია — ჩემი უნდა იყოს, ბატონი რად უნდა გვართმევდესო. Ⴀს კი არ იციან, რომ თუ ბატონი ართმევს რასმეს, სულ იმათისავე სიკეთისათვის ართმევს. Ⴀომ მოგეხსენებათ, გლუხკაცი რეგვენია.

— ღლონდაც რეგვენია, — ჩაერვიჯა ოარეჯანი, — მამ ბატონი რისა არის, თუ არ დასტუქსავს, არ წაართმევს? ტუნდ ეგ არ იყოს: უცხო ხომ არ ართმევს, ისევ თავისივე ბატონია.

— შართალი ბძანებაა. შამაა, უცხო რად იქნება? — დაუმბატა ემმაკობით ოათომა.

— ოიდი და პატარაობა სად არ არის? — სთქვა ზუარსაბმა, — ოი, თუნდ თითებზედ დაიხედე: ერთი დიღია, მეორე პატარა. ძისთვის? ომისთვის, რომ იმერთს აგრე გაუჩენია, დიდი და პატარაობა ყველგან უნდა იყოს. ობა, დაიხედე!

— ჯანა არ დამიხედენია, შენი ჭირიმე! ოიდიც არის, პატარაც, მაგრამ, დაილოცა ივთის სამართალი, ისე გაუჩენია, რომ ერთმანეთს არ უშლიან, — სთქვა ცბიერმა ოათომ.

— შამ! ყველგან არის დიდი და პატარაცა, ეხლა როგორ იქნება, რომ ჩვენში არ იყოს. ონ რა დასაჯურია? — გააგრძელა ზუარსაბმა და ვერ გაიგო კი ოათოს ამერი.

— ოისაც თავში ტვინი აქვს, აკი არ იჯერებს, შენი ჭირიმე, ვინც უტვინოა — ისინი მოგახსენებენ, რომ მართალიაო.

— ძოგორი მართალია? — დაატანა ოარეჯანმა, — ღელმწიფისათვის ან ჩვენ რა დაგვიშავებია, რომ ყმები ჩამოგვეერთოს, ან თქვენ რა შეგმიბატებიათ, რომ გაგაბატონ. ის როგორ ვერ მოიფიქრეთ?

— შითამ მოგახსენებენ, შენი ჭირიმე, ჭკვიან კაცებს დაუნერიათო, რომ ქვეყნისათვის კარგი იქნებაო. ღყუილი უნდა იყოს.

— ღყუილია, მამ რა არის? — დაიყვირა ზუარსაბმა, — ობა, რომელი ჭკვიანი კაცი იტყოდა მაგას, თუ არ უდას კერძო?

— ოი, მეხი კი დავაყარე იმისთანა ჭკვიანსა! — მიყარა ქოქოლა ოარეჯანმა.

— ტუ ეგ მართალია, გარეჯელ მკითხავს იცი რა უთქვამს? — კკითხა ზუარსაბმა.

— ორა, შენი ჭირიმე! ძა მოგახსენათ?

— ოსა, რომ ტყუილიაო.

— ობა, იმისთანა გულთმისანს მოდი და ნუ დაუჯერებ, — დაუმბატა ოარეჯანმა.

— შუ ეგ ადრევე ვიცოდი, შენი ჭირიმე, რომ ტყუილია, აბა უბატონოდ რა ხეირი დაგვეყრება? ღპატრონო საყდარსაო ემმაკები დაეპატრონებიანო, გლეხები იტყვიან

ხოლმე. ჩვენც ეგრე მოგვივა. ოხლა ამითი გვატყუებენ თავადებსაც და გლეხსაც, რომ ქვეყნისათვის კარგი იქნებაო, თორემ რა დასაჯერია?

— ოუ მე არ ვიქნები, ქვეყანა თუნდ ძირიანად ამოვარდნილა, თუნდ ბოდბელისა არ იყოს — „ქვა ქვაზედაც ნუ იქნება“, — სთქვა ჭურსაბმა, — ქვეყნისათვის კარგი იქნებაო! ოუ მე და შენ არ ვიქნებით, ქვეყანა რად გვინდა? ჯანც გავარდნია. არა, ოათო?

— ოიაღ, შენი ჭირიმე! სულ ტყუილია. შე ბევრისათვის მითქომს, რომ ტყუილია, და როდი მიჯერებენ.

— ყენ უთხარი, რომ თითონ ბატონმა თავის პირით მიბძანა-თქო, მაშინაც არ დაიჯერებენ? — უბძანა ჭურსაბმა.

— შაშინ კი რალა ეთქმით, შენი ჭირიმე!

— ოგრე, ჩემო ოათო! ყველას უთხარი.

— ყატონი ხარ, მამ გიახლოთ?

— ჩადი.

ოათო ნავიდა. ოინ იცის გულში როგორ ეცინებოდა ამ პირმოთნე ყმასა.

— ორა, გული დააჯერა, რომ ტყუილია, — უთხრა ოარეჯანმა, როცა ოათო ნავიდა.

— სკვიანი კაცია, დააჯერებდა, — უპასუხა ჭურსაბმა.

ნაწილი მეხუთე

ნაწილი მეხუთე

— ყველა-ყველა და ამაღამ ვახშმად რა გვაქვს? — ერთს საღამოს "ხუარსაბმა თავის მეუღლეს ჰკითხა, როცა ქათმების შესხდომის დრომ მოაღწია. — წარეჯანი! ორ გეყურება, დედაკაცო? ომაღამ რა უნდა ვჭამოთ?

— ქათომ რა უნდა ვჭამოთ, გენაცვალოს წარეჯანი! ივთის წყალობა ბევრი გვაქვს, — ანუგეშა წარეჯანმა.

— შაინც?

— სადილიდამ დარწმომილი კაი ცივად ძროხა გვაქვს, კარგი ღორის სუკები, კარგი...

ზიდევ უნდა რაღაც ეთქვა, მაგრამ ღორის სუკების ხსენებაზედ აღტაცებულმა "ხუარსაბმა სიტყვა გააწყვეტინა:

— ოპ, უპ, უპ! ოგ ღორის სუკები, შენმა მზემ, რადაც უნდა ჰღირს. სხვა? შე ამაღამ როგორღაც მადამედა ვარ.

— ხურგიელიცა გვაქვს, ღვინოები რომ იყიდა, იმისი ფეშქაშია. ოსეთია, რომ ქონი გასდის.

— ოპ ეგეც კარგია. სხვა?

— ყველი, პური და კაი გული.

— ორც ეგ არის ურიგო, შენმა მზემ: ჩვენისთანა ვახშამი ხელმწიფესაც არ ექნება.

ღაკვეთა ჩიბუხი მადანახალისებულმა მებატონემ და, მინამ სანატრელს ვახშამს მოიტანდნენ, მოუთმენლად წინა და უკან პატარა ოთახში ბოლთასა სცემდა. ხანდისხან რაღაც ფიქრში გართული უეცრად წამოიძახებდა: „ღორის სუკები? ყენმა მზემ, რომ კარგია!“

ჩახმამსაც, როგორც ყველაფერსა ამ წუთის-სოფელში, ბოლო მოეღებოდა. ჯამაძლარი და ტახტბედ გადაგორებული ზუარსაბი ეხლა ხვალისთვის დაინწყებდა ზრუნვასა. შაშ! ღჯახის კაცი იყო.

— ისეც ვახშიამი, ივთის მადლით, გადავავორეთ, ეხლა ხვალინდელ დღისათვისაც ვიფიქროთ. ღვალაც ჭამა გვინდა, დალოცვილს იმერთს ეგრე გაუჩენია კაცი. ღვალ რალა ვჭამოთ?

— ღვალ?.. — ჩაფიქრდა წარეჯანი, ვითომც და ძნელი გამოსარკვევი საქმე მიანდევს: — ღვალ? წაიცა ერთი მოვიგონო... ხვალ? წრტალაზედ როგორა ხარ?

— ღჰ, უჰ! ღენმა მზემ, კარგი რამ მოიგონე. არტალაზედ? ჩაცვივითა ვარ, ვაცივით, — უპასუხა მსუნავსავით სულწასულმა თავადმა, — ღარაქალა, წარეჯანი! ირთი კარგი მსუქანი არტალა, ჩვენი ღედოს მოხარშული, ნივრით, — ერთ სახელმწიფოდა ჰღირს, მე და ჩემმა იმერთმა. იგ ძალიან კარგი. სხვა? შარტო ეგ რას გვეყოფა?

— ირთი კარგი ჩიხირთმა? — ჰკითხა მაცდურის ღიმილით კნენიამა.

— ჩიხირთმა?.. ჴა, ჩიხირთმა?.. წრა, გეთაყვა, ბოზბაში სჯობია, — მიუგო მცირე დაფიქრების შემდეგ ჴუარსაბმა.

— იხლა მაგას დაიჩინებ. კითა სჯობია?

— ჩა!.. ღყემლის მჯავით გაკეთებული ბოზბაში?.. — ჴეთის ხმით წამოიძახა ჴუარსაბმა, თითქო უკვიროს: ეს ამისთანა უბრალო ჭემმარიტება როგორ არ ესმის ამისთანა ჭკვიან დედაკაცსაო.

— ღენც არ მომიკვდე, ჴუარსაბ, კარგად გაკეთებულ ჩიხირთმას ბოზბაში არა სჯობდეს.

— ჩა!.. — ღფრო გაკვირვებით შეჰყვირა ჴუარსაბმა, — ტყემლით გაკეთებულს ბოზბაშს ჩიხირთმა უნდა ამჯობინო?.. ღენს ჭკვაზედ არა ხარ, დედაკაცო! ჴერ ისე ბოზბაში რა არის, რომ ტყემლით რა იყოს!.. კიას ამბობ, რასა? ირთი მსუქან ბოზბაში ამოვლებული ჰურის ღუკმა მთელ ჭვავ ჩიხირთმას მიჩინენია. წმის შემდეგ შენ უნდა დამაჯურო, რომ ჩიხირთმა სჯობია? შაშ კაცი აღარ ვყოფილვარ, ჭუდი არა მხურებია.

— ღენ ერთი ახირებული კაცი ხარ: რასაც იტყვი, ხომ კაცი ველარ გადაგათქმევიწებს? — არ იყო რომ ცოტა წყენით არ უთხრა დარეჯანმა დაჟინებულს ჴუარსაბსა.

— შამ? ნაციც მაცისთანა უნდა. უს ხომ კარგია, დღეს ერთი სთქვას, ხვალ სხვა?
— სთქვა უხარსაბმა, შემოიყარა დონიჯი და გამარჯვებულსავით ამაყი შეხედულობა მიიღო.

ბარეჯანმა იგრძნო, რომ უხარსაბმა საბუთიანად დაიჭირა და შერცხვენილმა ბანზედ სიტყვა გადაადგო:

— შამ შენ ბოზბაშს ამჯობინებ?

— უამჯობინებ.

— შამ შენ პირში გემო არა გქონია, — ეხლა კი გულზედ მოსულსავით სთქვა ბარეჯანმა.

უხარსაბი აიტკიცა, მაგრამ თავი შეიკავა და არ იყო რომ მაინც ცოტა წყენით არ უპასუხა:

— ყენ არა გქონია, რომ ჩიხირთმას ამჯობინებ, თორემ მე ხომ ბოზბაში მირჩევნია.

— ობა რას მიედ-მოედები? — ეხლა კი გაანჩხლდა ბარეჯანი, — ბოზბაში როგორა სჯობია ჩიხირთმასა, რომ როცა ჩიხირთმა მაგონდება — პირში წყალი მომდის, თუ მშიერიც ვარ — მაშინ უფრო, ბოზბაშზედ კი არა. შამ ჩიხირთმა სჯობნებია. იხლაც დაიჟინებ?

უსეთ გულდაჭერებით და ბაფრიანად წარმოსთქვა ეს კენინამა, რომ, ასე გგონია, უნდა ეთქვაო: „ყუ სულელო, ამისთანა საბუთი მაქვს და შენ კი მაინც შენსას ამბობო?“

შაგრამ არც ამის მოპირდაპირე იყო სუსტის ჭკუისა, რომ ის საბუთი უფრო ძლიერის საბუთით არ დაერღვია. შართალია, პირველშივე ძალიან ჩაფიქრდა, მაშინვე ვერ მოახერხა, — რა ეთქვა, მერე კი — ივთის წყალობა გქონდეთ — ყოჩაღად უხარსაბმა იმას მიუგო.

— შაც სიტყვებზედ სდგეხარ? — ჰკითხა ჯერ ლუარსაბმა და ფეხზედ წამოდგა.

— უდგევარ.

— შამ კარგი: შენ ხომ ჩიხირთმა მშიერს მოგგვრის პირში ნერწყვსა, მე კი ბოზბაში — მაძლარსაცა. ოი, თუნდა ეხლა: მე ხომ ამაღამ შენზედ მეტი მიჭამია, მაგრამ რომ მაგონდება პირამდინ პურ-ჩაყრილი, ჩაჟუჟუნებული ბოზბაშით სავსე მათლაბა, თუ ზემოღამაც ერთი კარგი კანჭი აძევს!.. ეს ამბობ, დედაკაცო? შე მოგიკვდე, თუ

შენ გესმოდეს რამე: ბოზბაში — წვნიანების მეფეა, როგორც თართი — თევზებისა. ყენ რა იცი, დედაკაცი ხარ.

— ობა შენ კაცმა როგორ უნდა დაგიჯეროს, რომ ეგეც არ იცი: ორაგული თქმულა თევზების მეფედ და არა თართი... ობა, სულ ეგრე სტყუი ხოლმე, — უკვირნა ნიშნის მოვებით გახარებულმა კნენიამ, რომ ტყუილში დაიჭირა.

ყერცხვა ცოტა უხარსაბსა, მაგრამ არ შეიმცნივა და გაიზრახა, რომ პატივისათვის — რაც უნდა დაემართოს — უნდა დაამტკიცოს, რომ თართი არის მეფე.

— იხლა მაგას დაიჟინებ. ჩართია-მეთქი.

— ორაგულია.

— იჰ, თართია, თავი არ მამიკვდება, არც ეხლა დაიჯერებ?

— ორაგულია, ორაგული! — დასძახა კნენიამ.

— ობა საიღამ იცი, რომ ორაგულია?

— ყენ საიღამღა იცი, რომ თართია?!

ობ კითხვამ გააბა უხარსაბი მახეში. ო რა-რიგად! ღსნა არ იყო! ოალიან კი უნდოდა მოეგონა რამ, უნდოდა ეთქვა კიდევ, რომ „წარაბადინში“ სწერიან, მაგრამ მოაგონდა, რომ ოარეჯანი უფრო ნაკითხია და ვეღარ გაბედა.

ოარეჯანი ჭკვიანი დედაკაცი იყო — როგორც იცის თითონ მკითხველმა ჰნახა რომ უხარსაბმა პასუხი ვერ მოუხერხა, უფრო-და-უფრო დააყარა თავმოწონებით:

— შითხარ, საიღამ იცი? ოაშა! ოაც არ იცი, ნუ იტყვი. ობა ეხლა სთქვი: ჩიხირთმა არა სჯობია?

ოარეჯანმა იფიქრა, რომ ეგრე დაჭერილი უხარსაბი თუ გატყდება, ეხლა უნდა გატყდეს. ომისთანა გაჭირებაში თუ დაიყოლიებს ჩიხირთმის უკეთესობაზედ, თორემ სხვა დროს ვეღარა. ომიტომაც ეგრე უეცრად გადავიდა ისევ ჩიხირთმაზედ.

უხარსაბი დაგვიღონდა, მკითხველო! უე თაზნაღუნული იდგა, როგორც პატარა ბავშვი, როცა შაქრის ქურდობაში დაიჭერენ. ორ იცოდა რა ექნა. უგრძნობდა, რომ ცოლმა დაიჭირა, აჯობა, მაგრამ ამის კისრად აღება ეთაკილებოდა. სხვა დროს იქნება დაეთმო, მაგრამ ეხლა, რაკი საქმე სახუმარი აღარ იყო, რაკი ჯობრზედ შედგა, ეხლა დათმობა სათაკილო ეგონა. ოართალია, იყო ნუთი, როცა ისე დამარცხებული ჰნახა თავისი თავი, რომ თითქმის დააპირა კიდევ ჩიხირთმის უკეთესობის აღიარება, მაგრამ ამ დროს თვალ-წინ წამოუდგა მართლწავი მათლაბა ლავამ-ჩაყრილის ბოზბაშისა, მოაგონდა გემოდამაც გადახირული ბატკნის კანჭი, ამან გაიტაცა ისევ

ზუარსაბი: ამის სულს ღონე მოემატა, გული გაუმაგრდა, დაავინყა სირცხვილიც, დამარცხებაც, გამარჯვებაც და ათქმევინა ეს ღონიერი სიტყვები:

— შუ არ ვიცი, თუნდ რომ მართლა ორაგული იყოს თქმული თევზების მეფედ, მაინც კიდევ ბოზბაში სჯობია ჩიხირთმასა.

— ჩიხირთმა, ადამიანო!

— ღოზბაში, დედაკაცო!

— ოჰ, წელანდელი არ იყოს, მტყუანი ხარ და არა სტყდები, — უთხრა ყვედრებით წარეჯანმა.

— ყენა ხარ მტყუანი.

— წახე! ყენ არა თქვი — თართილო?

— შუ ეგ არ მითქვამს — ეგ შენა თქვი, — იცრუა ზუარსაბმა და თავის სიტყვა თავის ცოლს გადააბრალა, — მე ორაგული ვთქვი.

— წახე, დახე, თქვენი ჭირიმეთ!.. ის რა მოიგონა! — წამოიძახა ეხლა კი სწორედ გულზედ-მოსულმა წარეჯანმა.

— წმდენი იყვირე, რამდენიც გინდოდეს! — დაბალ ხმით უთხრა ზუარსაბმა და ნავიდა, რომ გარეთ გავიდეს. ხარებში რომ მივიდა, ერთი კიდევს სთქვა:

— შუ ორაგული ვთქვი. — ძქმა ამისა და იმისი გარეთ გასვლა ერთი იყო.

— შტყუანს?.. — მისძახა გაკაპასებულმა, ამ უსირცხვილობისაგან მოთმინებიდამ გამოსულმა ცოლმა, — გაუნყრეს წმინდი-ღიორგის მადლი და ჩეკრესის ივთის-მშობლისა!

ზუარსაბმა ყური არ ათხოვა, თუ ვერ გაიგონა — არ ვიცი, ეს კი ვიცი, რომ ამ წყევლამ წარეჯანს მშვიდობიანად ჩაუარა.

ქშირად შუალამემდინ ცოლ-ქმარნი გაცხარებულნი და გაჭარხლებულნი ამისთანა ღრმა აზრებს ამტკიცებდნენ: „წლეს რა ვჭამოთ“, — იტყოდნენ დილით. „ქვალ რა ვჭამოთ“, — იტყოდნენ საღამოზედ. ის იყო იმათი სულის საზრდო, ეს იყო იმათი გონების ვარჯიში, ეს იყო იმათი აზრის აღებ-მიცემა.

ქა იცოდნენ ამათ, რომ თავისის ქვევით, თავისის ცხოვრებით არისხებდნენ იმერთსა, რომელსაც თავისი სული ამათთვის შთაუბერია.

— ზაჟო! შუ ვარისხებ იმერთსაო? — გეტყოდათ გაოცებით ზუარსაბი: — წირვა-ლოცვას მე არ ვაკლდები, კაცი მე არ მამიკლავს და კაცისათვის მე არ მამიპარავს, — რაზედ ვარისხებ იმერთსა?

შართალი ხარ, ჩემო ზუარსაბ, შენ კაცი არ მოგიკლავს, კაცისთვის არ მოგიპარავს, ერთის სიტყვით — რაც არ უნდა გექნა, არ გიქნია — ესეც კარგია: უარარაობას ეგა სჯობია. შაგრამ ეხლა ეს უნდა გკითხო: რაც უნდა გექნა, ის კი გიქნია?

— თიალ, — მეტყვი შენ, — მისვამს და მიჭამია, არც ერთი დღე მშიერი არა ვყოფილვარ.

შითამ პასუხი ეგ არის? ჩირვა-ლოცვას არ ვაკლდებიო რა გამოვიდა? საქ ყოველთვის გსმენია ჩვენთვის ჯვარცმულის ჴრისტეს სიტყვა: „ჩითა მამა ზეცისა იყავ შენ სრული“. ობა, ან ერთს წამს შენს სიცოცხლეში მაგისთვის სცდილხარ? ორა, შენ მაგისათვის არა სცხოვრობ: შენ სცხოვრობ — რომ სვა და სჭამო, და არა იმისთვის სჭამ და სვამ — რომ იცხოვრო, ესე იგი ეცადო — რომ ვითა მამა ზეცის იყო შენც სრული.

ჩრქუნი ბიუროსი

ჩანლი მეექვსე

Qცი წელიწადია თურმე, რაც ზუარსაბი და ბარეჯანი ერთს უღელში შებმულან და ერთს ბედის კალთას ქვეშ ამოფარებულან. საოცარი ამბავია ამათი ჳვარისწერა. ჯერ ზუარსაბი თავის ძმასთან — ბავითთან — გაუყრელი იყო, როცა ოცი წლისა შესრულდა და მოინდომა ცოლის შერთვა. ძალიან მოინდომა, მაგრამ არ იცოდა ვისი ქალი შეერთო; მდიდარიც უნდოდა, კაი გვარის-შვილიც და მზეთუნახავიცა. წმაების მექონი ქალი ჩვენში ძვირია. ზუარსაბს ჳერ კი თვალი ეჭირა — იქნება შემხვდესო, და, რომ ვერსად ვერა ჰპოვა, გაიზრახა გულში — შეიკეროს ბტყელის ბუმბენტებით ჩოხა, ბუმბენტებითვე მორთული განიერი მუდის შალვარი, ერთი ოციოდ თუმანს თავი მოუყაროს და ჩავიდეს ქალაქში იმ ფიქრით, რომ ერთი-ორიოდჯერ ქუჩა-ქუჩა გავაჭენებ დროშკასაო, იქნება ერთი მდიდარი, კაი გვარის და ოჯახის შვილი ქალი ბადეს მოხვდესო, თუ არა და სომხის ქალები ხომ იქ არიან, ათასს თუმანს წამოვიღებო. ჭოლოს შეიტყო, რომ შორს წასვლა საჭირო არ არის; თავად ჯქელაძეს, დიად პატოსანის გვარის და კაი ოჯახის შვილს, ერთი მზეთუნახავი ქალი უზის გასათხოვარი და ზედ ზურგმედ ორასი თუმანი თეთრი ნაღდად აკერია. სუფორთხალდა ზუარსაბს გული, გაუჯდა გვერდებში და დღე-მუდამ საამურად უღიტიწებდა, მაგრამ არ იცოდა — როგორ მოეხდინა საქმე. ოშველა იმერთმა და ერთს დღეს მაჭანკალიც გაუტყვრა.

შაჭანკალი, ჯქელაძისაგან მოგზავნილი, გახლდათ ერთი მოხუცებული, დარბა- ისელი, ღარიბი და ქვრივი დედაკაცი, რომელიც მას აქეთ, რაც ქმარი მოჰკლდომო- და, ამ პატოსანის ხელობით თავს ირჩენდა. წმას „სუტ-კნეინას“ ეძახოდნენ, იმი- ტომ რომ ამისი უბედური ქმარი მთელ სიცოცხლეში კნიაზობას ეძებდა და ვერ დაიმ- ტკიცა. ჩვენც ეგრე დავუძახოთ.

ოდი ენამეტყველობის სახელი ჰქონდა გავარდნილი თავადიშვილებში ამ სუტ-კნეინასა. შმისთანა გამოცდილი შუამავალი თურმე ორიც არ დადიოდა დედამინის ზურგმედა. შმითომაც ბლომად იღებდა ფეხის-ქირასა, მაგრამ ეს იყო კარგი, რომ რაკი იკისრებდა საქმეს, ბოლოსაც მოუღებდა. ში, ღძელაძესაც ეს ამოურჩივა, ხუთი თუმანი ბე მიეცა და თხუთმეტსაც დაჰპირებოდა, როცა საქმეს გაარიგებს. (შუმცა ღძელაძემ გამოგზავნა ზუარსაბთან, მაგრამ გამოცდილმა სუტ-კნეინამ ისე აჩვენა თავი, რომ მითამ ჩემ თავად მოვედიო, რომ ზუარსაბსაც დაავალოს და დასცინც-ლოს რამე.

ის მოჰხდა ერთის აზნაურიშვილის სახლში, რომელმაც ჯვარი დაინერა და ქორ-ნილში სხვათა შორის ზუარსაბიც დაჰპატიჟა. ის სუტ-კნეინა ამ აზნაურიშვილის მამი-და იყო. ჴორწილის მეორე დღეს, სადილის შემდეგ, ჩვენი ზუარსაბი შექეიფიანებუ-ლი წავიდა და ფანჩატურში დანვა. შზე დაწურვაბედ იყო, როცა ვიღაცამ ხელი ჰკრა და გააღვიძა. ზუარსაბმა გააჭყიტა თვალები და დაინახა ერთი პატიოსანი ხნიერი დედაკაცი. ჩამოხტა მაშინვე ფეხმედ.

— ოაბძანდით, შენი ჳირიმე, მოისვენეთ, — უთხრა სუტ-კნეინამ, — უკაცრავოდა ვარ, მოსვენება დაგიფრთხეთ, მაგრამ დედიოქვენის მეგობრობა და ხათრიჳამი რომ მაგონდება, ის პატივი და სიყვარული, თქვენზედაც გული შემტკივა... ში ამო-დენა (დაბლა ხელით აჩვენა) ხელში მჭერისხართ, მითამამშებისხართ. ბედა-თქვენი და მე დიდი მეგობრები ვიყავით, უერთი-ერთმანეთოდ ვერ გაგვეძლო, დიდი სიყვა-რული გვექონდა ერთმანეთისა: დები რად იქნებიან ისე, როგორც ჩვენ ვიყავით. ბე-და-თქვენი ხომ არ გახსოვთ?

— შრა, მე მაშინ ორის წლისა ძლივა ვყოფილვარ, — მიუგო ზუარსაბმა, რო-მელმაც არ იცოდა ჳერ, რა ამბავია და ან რა უნდა ამ კნეინასა.

— სიასაკვირველია, არ გეხსომებათ. ის უბედური იმერთს რომ თავის უმანკო სულს აბარებდა, — იმის დამკარგავი მე ცოცხალი რაღადა ვარ, ეჰ, მადლობა იმერთს, იმის ნებას ვინ წაუვა, — რომ უმანკო სულს აბარებდა, მე მაშინ ფეხთით ვე-ჯექი. ჳველანი დაითხოვა ჩემ-გარდა. შამა თქვენი, მგონია, მაშინ მიცვალებული იყო.

— შრა, ჳერ მასუკან თუნდ ექვსი წელიწადი იცოცხლა, — მიუგო ისევ ზუარსაბ-მა.

— შართლა, მართლა, რამ დამავინცა? — სთქვა სუტ-კნენინამა, მითამ-და მართლა დაავინცდა, — ოი, სიბერე რა არის, ხსოვნამ მიღალატა, დიად, ცოცხალი ბძანდებოდა. ოახე ჩემს გონებას! ოავის პირით არ მიბძანა: „ოაო, ხორეშან! ოიცი, რა სიყვარული გაქვთ შენ და ჩემ ცოლსა, ნადი, ფეხთით დაუჯექ, იამება, შენ რომ გნახავს ისე ჩემი ნახვაც არ იამება“. ოამა-თქვენი დარბაისელი კაცი იყო, დიდი პატიოსანი, სახელოვანი და ყველასაგან პატივცემული. ოიდი შიში-კრძალვა ჰქონდათ იმისი, განა მართო საქრისტიანოში, სალეკომიაც; ოალისტნამდინ იმისი სახელი გავარდნილი იყო, რუსებისაგანაც დიდი პატივი ჰქონდა. ობა თქვენ რა გეხსომებათ, პატარა იყავით. ოო, რას მოგახსენებდით?.. — ჰკითხა ოუარსაბსა.

— ოომ მამი-ჩემის სახელი ოალისტნამდინ გავარდნილი იყო, რომ რუსებისაგანაც დიდი პატივი ჰქონია, — უპასუხა ოუარსაბმა.

— ორა, ეგ ხომ ვიცი. ოახედ დავინწყე, ის დამავინცდა, ვეღარ მომიგონებია. ოი, ბატონო, სიბერე ეს გახლავთ: ნუთის წინად რას ვლაპარაკობდი, არ მახსოვს, მამათქვენის სიკვდილი — ოცის წლის ამბავი — რომ არ მახსოვდეს, რა საკვირველია.

— ოორმეტის წლის ამბავი გახლავთ, — გაუსწორა ოუარსაბმა

— ოუნდ თორმეტისა, მაინც საკვირველი არ არის. ოახედ დავინწყე ლაპარაკი?.. — ოაფიქრდა სუტ-კნენინა, მითამ-და არ იცოდა, რაბედ დაინყო. ოცოდა, ძალიან კარგად იცოდა, მაგრამ ჰფიქრობდა, ისე როგორ მოახერხოს, რომ ოუარსაბმა ტყუილში ვეღარ დაიჭიროს, როგორც მამის სიკვდილში დაიჭირა. ოუარსაბი გამტერებელი იდგა და სულ არ ესმოდა, რა განზრახვით მოსულა ამასთან კნენინა და რა განზრახვით ჰლაპარაკობს.

— ოო, მართლა! — წამოიძახა სუტ-კნენინამა, ფიქრის შემდეგ, — ომას მოგახსენებდით: ცხონებული დედა-თქვენი რომ უმანკო სულს უფალს აბარებდა, ყველანი დაითხოვა, ჩემ-გარდა, და, როცა მართოკანი დავრჩით, მიბძანა თავის სირინოზის ხმითა: „ოე, ჩემო გულითადო მეგობარო ოორეშან, დიდის ხნის სიცოცხლე აღარა მაქვს. ოიცი, რომ ჩემი სიყვარული დიდი გაქვს. ოი, ეს შენ და ეს ჩემი ობლები, შენ იყავ ამათი დედა“. ოს რომ ბძანა, — ვუი უბედურების მნახველს! — ოული ამოუჯდა. ოეც ლაპა-ლუპით წამომივიდა ცრემლები, ბევრი ვიტირეთ. ოერე ხომ განუტევა კიდევ ის ანგელოზის სული. ოე, როგორც თავზარდაცემული, ისე გიჟსავით დავრბოდი, თურმე ეგონათ — ვერ ავითან მწუხარებას და ჰკვიდამ შევცდები. ოიდი სიყვარული გვქონდა, ესე ვიყავით, თითქო ერთი ხორცი გვაქვსო და ერთი სული. ოედა-

თქვენც ასეთი დედაკაცი ბძანდებოდა, — დაუმკვიდროს იმერთმა სასუფეველი, — ასეთი დედაკაცი ბძანდებოდა, რომ ყველას ხატსავით უნდა ელოცნა. ოსეთი რამ იყო! სადღა არიან ეხლა იმისთანები! ჩვენც ვიტყვით, დედაკაცები ვართო... შესამეს დღეს ქრისტიანულის წესით მივაბარეთ მინასა იმისი ნათელი გვამი. ოიდი სამღვდელო იყო მოპატიჟებული. შოგახსენებენ, მამა-თქვენს გვამის გასაპატოსნებლად არქიელიც უნდა მოენვივა, მაგრამ დროშკის ცხენები ვერ ეშოვნათ, რომ გაეგზავნათ. თქვენ ერთი ბენო ობლები დარჩით, თქვენ და ოავით პატარები იყავით, თქვენ მაშინვე შემოიყვარდით, თქვენკენ მაშინვე გული უფრო მამინევდა. ორ ვიცი რად, — ოათიკოც ხომ იმისი ნაშობი იყო, მაგრამ თქვენ ჩემთვის სხვა იყავით. შე თქვენ ხომ არ გეხსომებით?

— ორა, არ მახსოვხართ.

— ობა, რასაკვირველია, არ გეხსომები, შენ სამის წლისა იქნებოდი, როცა მე ქმარი მომიკვდა, — ვაი იმის დამკარგავს! — შას აქეთ შინიდამა ფეხი არ გამომიდგამს, — ვარ ესე უნუგეშო, უპატრონო, ქვრივ-ოხერი. სიხარული ჩემთვის სიხარული აღარ არის, ქვეყანა ჩემთვის სულ შავებშია ჩაცმული. შაპატივეთ კადნიერება, იქნება თავი მოგანყინეთ. სა ვენა? ყედისაგან დამწვარ-დადაგული ვარ, დარდები მემლება ხოლმე. საღა გავაგრძელო, მოკლე სიტყვა სჯობია. თქვენ სამის წლისა იქნებოდით, რომ ქმარი დავკარგე. შოგშორდით და მას აქეთ აღარ მინახვიხართ, მაგრამ გულით ისევ თქვენთან ვიყავი; ვისაც კი თქვენებურს შევხვდებოდი, თქვენს ამბავს ვკითხავდი, ერთ ღამეს — აი, ეს სამი თვეც არ იქნება — დამეძინა. ონახთო, ღრმა ძილში რომ ვარ — ერთი მშვენიერი ანგელოზი, შუქმოფენილი, განწმენდილი და გასპეტაკებული თვალ-წინ გამომეცხადა. სიზმარს მოგახსენებთ, მაგრამ ასეთი სიზმარი იყო, რომ აქამდინ ცხადი მგონია. — „ქლორეშან! — მიბძანა სულმა ცხოველმა, — შე შენის გულითადის მეგობრის სული ვარ, განწმენდილი და გასპეტაკებული“. შამინვე მუხლებზედ მოგეხვიე დედი-თქვენის სულსა, დედა-თქვენი ბძანდებოდა. — „შუხლებზედ ნუ მეხვევი, — მიბძანა ხელახლად, — მე შენგან გული მტკივა: რად დაანებე თავი ჩემს ოავითს და 'ხუარსაბსა? ოავითი კიდევ არაფერი, იმან ცოლი იშოვა და დაბინავდა, 'ხუარსაბს რატომ არ კპატრონობ?“ სამი ღამე ერთი-ერთმანეთზედ მომეველინებოდა და სულ იმას მეტყოდა ხოლმე. ოგრე გახლდათ, თქვენი დაუტირებელი არ მოკვდებ! ოუნდ ეგ არ ყოფილიყო, მე — როგორც მოგახსენეთ — უფლისა წინაშე აღთქმა მივეც, რომ დედობა გაგინვიო, და, აი, დღეს მოვიდა ის

დღე. შევენი ყმაწვილი კაცი ბძანდებით. შე, რა ნამსაც დაგინახეთ, მაშინვე მივხვდი, რასაც გაუგებებია ის სანყალი ქალი. იმერთმა შეარცხვინოს შენს მხარ-ბეჭთან ყარამანის მხარ-ბეჭი და სიტურფე ღარიელისა, გონიერება ჯარდანქემანისა. ძვალის მოგკართო თუ არა, მაშინვე მივხვდი, რასაც აუნთია ცეცხლი იმ უბედურის ქალის გულშია. ცბედურს ვამბობ იმიტომ, რომ იქნება თქვენ იმაზედ არც კი ჰფიქრობთ, ის კი იქა ჰდნება.

„ზუარსაბს იამა, ისე უნებლიეთ ქუდი უფრო ჩაიტეხა, კისერი მოიღერა, წვრილ, ახალ აშლილ უღვაშებს ხელი გადუსო, წელში გასწორდა და მხარ-ბეჭი მოიმარჯვა. ესე იამა, რომ პირველ ხანში ვერ მოახერხა სიტყვის თქმაცა. ჯერ არ იცოდა, რასაკვირველია, ის ქალი ვინ იყო, მაგრამ მაინც იამა.

— ორც ქალია ურიგო, — დაიწყო ისევ სუტ-კნეინამა, — როგორი ყარამანიც შენ ხარ, იმისთანა საღობიხურამან ის არის. სწორედ ღარიელ და ჩესტანდარეჯანი იქნებით, ორივე ერთად რომ შეგყაროთ. ორც გვარი და შთამომავლობა აქვს ცუდი. შუხრან-ყატონთან ერთ ფურცელზედ არის იმათი გვარიც ჩაწერილი. ღაი ქალი, კაი გვარიშვილი, კაი ოჯახი, სახელგანთქმული ნათესაობა — ბიძა ერთი მაიორი ჰყავს, მეორე დიანბეგია თათრებში, ფულიც აქვს ნაღდად, მეტი რა გინდა? შერე დედი-შენის სურვილიც არის. ეს ანგელოზი წუხელიც მომეკვლინა და მითხრა: „იგ უთუოდ მოახდინეო!“

— ჟული რაერთი აქვს? — ჰკითხა ზუარსაბმა.

— ღრასი თუმანი ექნება?

— ჩაღდად?

— სულ ბაჯაღლო ოქრო; შინა აქვს, პარკში შეკრული.

— ჯქელაძიანთ ქალი ხომ არ არის?

— შევენი ვინ გითხრათ?

— შე ვიცი.

— შაინც?

— ოიცი, ის არის. ჯანა მე კი გულში არა მქონდა იმ ქალის სახე, — მორცხობით ჩაიღიმედა ამ სიტყვაზედ ზუარსაბმა.

— საიღამ? ჯინახავს თუ?

— ძვალისთავ არ მინახავს, მაგრამ ისე ვიცი.

— შაშ ნებას დამრთავთ თქვენ მაგიერ ვილაპარაკო? — ჩა-რიგად გაუხარდება ქალსა!

— ღორემ მამას კი არა, — სთქვა სუტ-კნენის ქებით გამვიადებულმა 'ზუარსაბ-მა.

— Ⴀრ გაუხარდება, თქვენმა მშემ! — გაუძნელა ძალად საქმე სუტ-კნენიან.

— შაშ იმისგან არა ხართ მოგზავნილი?

— ჩას ბძანებთ? შმისაგან რომ ვიყო, საქმე გათავადებოდა, რაკი თქვენი ნებას არის. Ⴀს არის, რომ თითონ მამა დიდს უარზედ სდგას.

— ღარზე სდგასო!.. — წამოიძახა გულნატკენმა 'ზუარსაბმა, — რაში მიწუნებს მითამ? ჴვარი იმაზედ ცუდი არა მაქვს და ოჯახი მითამ რაო?

— Ⴀხლა, ხომ მოგვხსენებთ, რიხიანი კაცია.

— შაშ არა იქს, რაღა?

— ქოგორ არა იქს, მაგრამ დიდი ცდა და ხერხიანობა კი უნდა.

— Ⴀრ შეიძლება დავიყოლიოთ?

— Ⴀინ იცის? Ⴀგ ხერხზედ ჰკიდია, მაგრამ მაინც კიდევ იმერთმა იცის, ჴიუტი კა-ცია.

— ღერხი კიდევ თქვენი საქმეა.

— შართალია, მაგრამ მართო ჩემი ხერხი რასა იქს?

— სხვა რა უნდა? ჩაც შემეძლება, ჩემ კისერზედ იყოს. შადლის გადახდა ჩვენც ვიცით.

— ღი, შენ გეთაყვანე, შენა! შაგას ვინ მოგახსენებს? ჴულუხვობაში თქვენი გვა-რი დიდი ხანია განთქმულია, განა არ ვიცი, თუნდ ეგ არ იყოს, დედიშენის შვილს მე უნდა გამოგართო რამე, მაშინ შემერგება ლუკმა? Ⴀრა, გეთაყვა, მე მაგას არ ვიქ, — ეგ შენ იცი. შაგრამ... შაგარი ეს არის, რომ „ქრთამი ჴოჯოხეთს ანათებსო“, ერთი ოციოდ თუმანი მოგინდება, რომ იმისი მახლობლები შემოვსიყდილოთ. Ⴀრთი კაცია იქ, იმისი სიტყვა Ⴀძელაძიანთ შოსესათვის ბეჭედია, ფირმანია სწორედ. Ⴀმას უნდა ხახა დავულობოთ.

— Ⴀხლა სად ვიშოვო მე ოცი თუმანი? — უთხრა ცხვირ-პირ-ჩამოშვებულმა და დაღონებულმა 'ზუარსაბმა.

— შაგაზედ ნუ შესწუხდები: შენ თამასუქი მამეც და ფულს მე გიშოვი.

— ჴატონი ხარ. Ⴀი, თუნდ ეხლავ, — წაატანა სიტყვა გახარებულმა 'ზუარსაბმა.

სუტ-კნეინამ, რომ ჰნახა ესე ადვილად "ხუარსაბის დაყოლება, იფიქრა: სულელი ყოფილა, რატომ ბლომად არ ვუთხარიო და, რომ გაასწოროს შეცდომა, ეს მოიგონა:

— ოს კი უნდა იცოდე, ჩემო შვილო, რომ დიდს სარგებელს გამოგართმევენ.

— ოიდასა? შაინც რამდენს?

— ოუმანზედ შვიდ შაურს.

— ოა ვუყოთ, მივცემ. „ოოგორც გიჭირდეს, ისე გიღირდესო“, — ნათქვამია...

— ოაშ ყური დამიგდე: შენ ჯერ უარზედ დადევი, ვინც რა უნდა გითხრას, ფეხი მაგრა დააჭირე, იქნება იმ ქოფაკს, როცა დაყაბულდება, ჭახრაკი მოვუჭიროთ, მეტი დავსტყუოთ, გესმის? ოე სულ შენთვის ვამბობ, თორემ მე რა მერგება. ოომ გესმის?

— ოესმის, როგორ არ მესმის! ოეხი უნდა დავაჭირო.

— ოაშ ეხლა მე ვიცი, ხვალ დილაზედ თამასუქს მოვამზადებინებ, შენც ხელი მოაწერე და მერე მე ვიცი.

— ოამასუქი წინ მოგცე?

— ოაშ, ქა!.. ოულს ისე ვინ განდობს? ოე რომ მქონდეს, არ დაგიჭერ, ხომ იცი. ოედი-შენის შვილს როგორ დავუჭერ, მაგრამ მე, ქვრივ-ოხერს, ვინ მომბადა, სომებს უნდა გამოვართო. ობა სომეხი, ხომ იცი, რა ურიაა.

— ოიცი, ვიცი.

— ოერე, როცა გავარიგებ, მეც ერთი ქვრივ-ოხერი ვარ... ერთი-ორჯერ პურს მაინც მაჭმევ, — შეაბრალა თავი სუტ-კნეინამა, — შენი გვარი დარდიმანდობაში და პურ-მარილობაში განთქმულია.

"ხუარსაბს იამებოდა ხოლმე, როცა ეგრე იხსენიებდნენ იმის გვარს, ოლონდ ეს გეთქვა და ჩოხას გაიხდიდა და შენ ჩაგაცმევდა.

— ორთი ეს მითხარ, ქალი როგორია? ოველა-ყველა და ეს კი დაგვაგინყდა, — მოიგონა ბოლოს "ხუარსაბმა.

— ოიგნში და ხელსაქმეში კარგად განურთვნილია, მეტი რა გინდა, — უპასუხა იმანაც.

— ოიგნი რად მინდა? ოა, ბრძნად ხომ არ დავსომ!.. ოენ ერთი ეს მითხარ, მადლიანი სახე აქვს? ოერზედ როგორ არის?

— ოაგას ნულარ მკითხავ, კალმით ნახატია.

— შამ რალა, ფეხი დავაჭირო? — ჰკითხა ზუარსაბმა, რომელსაც სუტ-კნენის უკანასკნელ სიტყვებზედ სიხარულმა და წადილმა ტანში მეტად საამურად გაურბინა.

— წიაღ, ფეხი დააჭირო. წმას შენთვის ვამბობ, რადგანაც ჩემს დაბედ უკეთესის შვილი ხარ, თორემ — თითონ შენ იცი — მე გამორჩენა არა მაქვს-რა. ჩემის სულის საცხონებლად მინდა მოვახდინო ეს საქმე, თორემ შოსე ღძელაძე მე არას მამცემს. ჩეტავი დავიყოლიო და დედი-შენის შვილის ბედნიერება მოვახდინო და გამორჩენას ვინ იკითხავს!

— ჩემ კისერზედ იყოს ეგა. ზამაზია? — ჰკითხა ღიმილით კიდევ ზუარსაბმა.

— ღითხარ — კალმით ნახატია-მეთქი.

— ღრასი თუმანიცა აქვს?

— შენება მეთიც. — იგ მე და შენზედ ჰკიდია.

— შენება მეთიცო!.. სა, თქვენ რას იტყვით, ცუდი არ იქნება, — ისე სთქვა ზუარსაბმა, თითქო რჩევას ეხლა აპირებსო.

— ყენ როგორღაც გულში ჯერ არ გადაგინყვეტნია, როგორც ვხედავ, — დაატანა ცბიერმა სუტ-კნენიან, რომ გამოათქმევინოს, გულში კარგად გაუჯდა თუ არა; თუ გაუჯდა, კიდევ დასტყუოს რამე.

— იჰ, რას ბძანებ?

— ჟოგორ რას ვბძანებ? წუ გულში არა გაქვს, ნუ შემარცხვენ, ეხლავ თავი დამანებებინე.

— თავი როგორ დავანებებინო, რომ იმ ქალის სიყვარული გულში ნალვერდალსავით ჩამიდგე. წბა, როგორ დავანებო თავი? შითამ რაში დავინუნებ?

— შამ გავათავეთ?

— ჯავათავეთ.

— ღი, შენ გენაცვალოს ჩემი თავი! ძლივს დედი-შენის მოვალეობას და უფლი-სა წინაშე აღთქმას არ შევასრულებ, თუ შოსე ღძელაძე ძალიან არ გაგვიჟიუტდა!

— უს კაცი რომ სთქვი, მოიყიდე, მეც აქ ფეხს დავაჭერ.

— ჩეტავი იმის მეთი ქრთამი არ დავგეხარჯოს! შენება სხვასაც მოუნდეს.

— ყუაზედ გაუყავ ოცი თუმანი.

— ღი ჩემ თვალებს! ჟა, როგორ იქნება? ღბრალო კაცის შვილები ხომ არ არიან, ათ-ათ თუმანში ხელი გაისვარონ, თავადიშვილები არიან, სახელგანთქმულები, იმათი მოსყიდვა ადვილი არ არის. წი, როგორ გეტყობა, რომ ჯერ ყმანვილი ხარ.

— ღცის წლისა ჯერ სრული არა ვარ, — იტყუა ზუარსაბმა, სრული იყო.

— ႁსიც ჩვიდმეტის წლისა იქნება. სწორედ გვრიტები იქნებით. ღი, ნეტავი კი იმ ბედნიერ დღეს შევესწრა, რომ თქვენ ერთად მხარი-მხარ მსხდლომნი გნახოთ და! ღევრი არ შემოგნატრებენ!

— შამ ერთი აუჩქარე, თუ მართლა ეგრეა, თუ იმერთი გწამს, — შეეხვეწა მოუთმენელი ზუარსაბი.

— ჩეტავი ჩემს აჩქარებაზედ იყოს დამოკიდებული და მალე მტერი მოგიკვდეს, მალე მე მაგას ბოლო მოვულო, მაგრამ ის წყეული მამაა საქმე. იმერთი მოწყალეა, ნუ გეშინიან.

ღგრე გათავდა პირველი მოციქულობა სახელოვანის მოციქულისა. ზუარსაბს ამ დღის აქეთ, ცხადივ თუ სიბმრად, სულ ის კალმით ნახატი ქალი აგონდებოდა და ორას-თუმნიანი პარკი. საღერღელი მეტად აეშალა, სურვილმა მეტად აადულა, ასე რომ, როცა მოიგონებდა, ერთს ლაბათიანად გაიბმორებდა და ამას იტყოდა მსუნაგსავით ტუნის ლოკვითა: „ღალმით ნახატი ქალი, ორასი თუმანი ბაჯაღლო ოქრო და იქნება მეტიცო... ႁა! ასა იტყვი ზუარსაბ, ურიგო არ იქნება, განა? ႁმაზედ არის ნათქვამი: „ბედი მომეცი და სანახვეზედ გადამაგდეო!“

ჩიქოტო ბიჭოტი

ჩანლი მეშვიდე

ტუმცა სუტ-კნენინამ თავის ანგარიშების გამო საქმე ცოტად გააგრძელა, მაგრამ მალე უნდა გათავებულებიყო, რადგანაც ორივეს მხრივ ნების დართვა იყო. სუტ-კნენინის ანგარიშების გარდა, ერთი სხვა ხიფათიც მოსდევდა ამ საქმეს: ქალი — პირველი, რომ ოცის წლისა იყო და ამბობდნენ ოცდაერთისაგააო — ეგ არაფერი, ამაში შეიძლებოდა კიდევ ხერხიანად მოეტყუებინათ, ცხენი ხომ არ იყო — კბილებზედ შეეტყვოთ, მაგრამ ჭირი ის იყო, რომ მეტად მახინჯი გახლდათ. ობა, აქ როგორ მოატყუებ? ჭვალებს ხომ არ აუბამ? შართალია, შეიძლებოდა, პირველში სხვა ეჩვენებინათ, მერე, რაკი ჯვარის დასაწერად მოვიდოდა, ძალად გადასწერდნენ ჯვარსა, მაგრამ სუტ-კნენინას ეშინოდა: მერე ხომ თმით მათრევენო. ომით თრევა კიდევ არაფერი, რომ კარგად გამორჩენა შეიძლებოდეს, ოცი თუმანი აბა რა ფულია! შართალია, ზუარსაბსაც ჩამართო ბარათი, მაგრამ, რაკი ამისთანა მახეში გააბამდა სანყალსა, მერე როგორღა მივიდოდა ფულის გამოსართმევად? ჭომ უზიარებლად დაარჩობდა. ეჩივლა და ბარათი დიანბეგთან წარედგინა, რა გამოვიდოდა? ზუარსაბი გააბათილებინებდა, თუ არა და ნახევარს დიანბეგი წაიღებდა. შავ ნახევარს ჯანი გავარდეს, ოლონდ საქმე არ გამოაშკარავდეს, — მაშინ რა ეშველებოდა სუტ-კნენინასა? ჭომ ციხეში დაიჭერდნენ. „ორა,— იფიქრა კნენინამა, — ეს ბარათი კიდევ აქა მქონდეს: როცა დრო მოვა, შევუთვლი, თუ მომცა, ხომ რა კარგი, თუ არა და ჯანი იმასაც გავარდეს, — ერთის სიტყვით ეს ბარათი ან ჰო არის, ან არა. საჰო-არაოდ საქმე რად გავიხადო. სიფრთხილეს თავი არ ასტკივა: ისევ ისა სჯობია, მოსე ჯქელაძეს ათიოდ თუმანი ნაღდი — აი ეგ მიყვარს! — მოვამატებინო და გავბედო ზუარსაბის მოტყუება, თორემ იქ ჩივილი, ერთი დავიდარაბა ასტყდება, იქნება საქმეც გამოაშკარავდეს, ამას იქნება კიდევ სხვა საქმეებიც ზედ შემიკვცონ, — ერთი ხათა-

ბალა რამ გამოვია... ძადა? ორა, ეგ ჩემი საქმე არ არის: მე მიყვარს „ჩისტად“ საქმის დაჭერა.

ღვრე მომართული იყო სუტ-კნენინა, როცა ჯძელაძიანთ სოფელში შევიდა ამისი ურემი, მითამ-და ერთ რალაც ძველ საყდარში ღამის სათევად მოვიდა. შიორე დილას თითონ შოსე ჯძელაძე მოიჭრა და სუტ-კნენინა თავის სახლში შეიპატიჟა. ტაინყეს ლაპარაკი.

— ობა, ჩემო ღვიძლ დაბედ უფრო უკეთესო დაო! ჴალია თუ ვაჟი? — ჰკითხა შოსე ჯძელაძემ.

— ჴაი, რომ ქალია, — უპასუხა შენუხებულსავით სუტ-კნენინამ.

— ჰოგორ? ორ ირთავს?

— ორა.

— შაინც რას ამბობს?

— ჴალი არ მოსწონს — ნუ გენყინებათ კი — მახინჯი არისო.

— ჴაი შენს შოსეს! ჴანა უნახავს სადმე?

— ორა, არსად არ უნახავს, მაგრამ შეუტყვია.

— ოუ არ უნახავს, მაშ კიდევ შეიძლება საქმე დავატრიალოთ.

— ობა როგორ?

— ოუ შენ შემენევი, ჩემო დაო, და ჩემს პურ-მარილს არ დაივიწყებ, საქმეს დამში მოვიყვანთ.

— ობა, გეთაყვა, მე რალა თხოვნა მინდა, ხომ იცი ჩემს თავს შენის სამსახურისათვის არ დავზოგავ.

— შაშ თუ ევრეა, დამაცა.

ოდგა შოსე, გავიდა გარეთ და პატარა ხანს შემდეგ შემოიყვანა ერთი მშენიერი, მოხდენილი ახალგაზრდა გოგო. ტააყენა სუტ-კნენინის წინ, ხან აქეთ შემოატრიალა, ხან იქით, მერე უბძანა, რომ გარეთ გავიდეს.

ღამოცდილი სუტ-კნენინა მიხვდა, რასაც მოასწავებდა ეს ამბავი, მაგრამ თავი მოიკატუნა, მითამ და არაფერი იცის. შოსე ჯძელაძე მოვიდა და მოუჭდა ისე გვერდით.

— ჰოგორ მოგენონა? — დაინყო ჯძელაძემ.

— ერთი ტურფა რამ არის, — უმანკოებით მიუჯო მანკიერმა სუტ-კნენინამ.

— ოფრო კარგი იქნება, რომ ჩემის ქალის ტანისამოსით მოვროთო?

— ქასაკვირველია: ერთი-ორად მოემატება სიკეკლუცე.

— იხლა შენ რას იტყვი, რომ ნიშანის მომტანს ეს გოგო, ლამაზად მორთული, ჩემის ქალის მაგიერად ვაჩვენოთ? — ჰკითხა შოსემ და თვალი თვალში გაუყარა, რომ პასუხი იქ ამოეკითხა.

— შერე სასიძო ხომ მოვა ნიშნის მერეთ, იმას რაღას უბამ?

— უქამდინ ვინ დააცლის? შესამე დღესვე ჯვარისწერა დავუნიშნოთ. სადღა მოიცლის, რომ ქალის სანახავადაც მოვიდეს?

— შერე ხომ მაინც ჯვარის-საწერად მოვა?

— შერე მე ვიცი. ყენ ოლონდ მანამდინ დამეხმარე, მერე ჩემს კისერზედ იყოს. ძალად ჯვარს გადავწერ.

— ორა, გეთაყვა, მე მაგ საქმეში ხელი დამიბანია, მე მაგას არა ვიქ, ეხლაგ გეუბნები.

— ქათომ?

— ობა, იმას გაუგია, რომ მახინჯიაო...

— შავის ფიქრი ნუ გაქვს, — გაანწყვეტინა სიტყვა შოსემა, — ნიშანის მომტანი რომ ამ გოგოსა ჰნახავს, მივა და ეტყვის: რას მიჰქარავ, იმისთანა ქალი ჩემს თვალებს ჯერ არ უნახავსო. მუნდ ეგ არ იყოს, ერთი ხუთიოდე თუმანი და იმისი ჯანი. ოსეთს ავალაპარაკებ, რომ...

— ძმას გამოგზავნის.

— ოფრო კარგი. რასაც თავის თვალით ჰნახავს, თუნდ ქრთამი არ იყოს, ის არ უნდა უთხრას? ოორემ ფულიც ხომ არა მშურს.

— ორა, გეთაყვანე, მე მაგ ცოდვაში არ ჩავდგები. ოი, შენი ბეედ მოცემული ხუთი თუმანი, მე კი ხელი დამიბანია.

ომოილო ორი ოც-და-ხუთ მანეთიანი ასიგნაცია და მისცა შოსეს გამოქნილმა მოციქულმა.

— შამ მღალატობ?.. — უთხრა გულის სატკენად შოსემა, — შამ ჩემი ოჯახის დაღუპვა გინდა? შამ ჩემი საწყალი ქალი არ გებრალუება? იჰ! შუხანათო ნუთის-სოფელო!.. სულ ტყუილი ყოფილა: პურმარილიც, პატივისცემაც, სიყვარულიც, მეგობრობაც!.. იჰ, შენი ნებაა!.. ის კი იცოდე, რომ გულში შხამ-წასმული ისარი გამიყარე, სპილენძის ტყვია მომარტყი, ურჯულო ლეკსავით ქრისტიანი სული წამწყმინდე.

შოსეს ეგონა, რომ ამ სიტყვებით მოვულობ გულსაო, ის კი არ იცოდა, სუტ-კნენინა რა კნენინა იყო! სუტ-კნენინა კი იქნებოდა, რომ სიტყვით მოტყუებულიყო!.. სუტ-კნენინას თუმცა გულში ეცინებოდა, მაგრამ სახე შეიჭმუნა, მითამ სწუხს კიდევ და ვერა უშველია-რაო.

— ყენ ნუ მამიკვდები, შოსე, — უთხრა მწუხარეს ხმით კნენინამ, — და იმ შენის სახის ჩემს უბედურს ქმარს პირშავად არ შევეყრები საიქიოს, რომ შენის ოჯახის სამსახურისათვის მე თავს არ დავიზოგავდი, მაგრამ სამსახურიც არის და სამსახურიც.

— ოა ვუყოთ, რომ არის? — მიუგო ეხლა კი ცოტად იმედომცემულმა შოსემ, რადგანაც შეატყო, რომ სუტ-კნენინა დაყოლებას აპირებს, — რა ვუყოთ რომ არის? ჯანა ჩვენ კი არ ვიცით სამსახურის გადახდა? ოა უმადური მე მიპოვე? ცვი თუმანი არ დაგპირდი? ცც-და-ხუთი იყოს, შე დალოცვილო!

— ორა, გეთაყვა, ფულზედ ხომ არ არის საქმე: თმით მათრევენ სიბერის დროს, სულს წავინყმენდ.

— ცც-და-შვიდი იყოს.

— ორა, გეთაყვა, ფული რა სახსენებელია: საქმე დიდი გასაბედავია.

— ღომ მოხერხება შეიძლება? ცც-და-რვა იყოს.

— ორა, შეძლებით კი შეიძლება, მაგრამ თავს ვინ გამოიმეტებს?

— ცც-და-ცხრა იყოს, — უმატებს ნელ-ნელად შოსე და ყოველ მომატებაზედ ჰხედავს, რომ სუტ-კნენინა რბილდება.

— ოალიან თავის გამოიმეტება კი უნდა, თორემ შეძლებით რა არ შეიძლება.

სუტ-კნენინამ, ხელოვანმა სუტ-კნენინამ, ძალიან ცბიერობითა სთქვა ეს უკანასკნელი სიტყვა, თითქო მოსე რომ ფულს უმატებს, იმას ყურსაც არ ათხოვებსო, და მართო იმასა ჰფიქრობს: შეიძლება, თუ არაო. დიდი ხანია იცის სუტ-კნენინამა, რომ შეიძლება, მაგრამ კარგა მსუქანის ლუკმის ამოვლება უყვარდა, რაკი ქვაბში ხელს ჩაპყოფდა ხოლმე. შოსეს რომ არ დაესწრო, თითონ სუტ-კნენინა ეტყოდა მაგას, ესე მოვიქცეთო. ზალმით ნახატიო — უთხრა და ამისთანა მახინჯს ხომ არ დაანახვებდა? სწორედ მაგისტვისაც მოვიდა, რომ შოსესთან არჩიოს, ისე კი, რომ ფულიც მეთი გამორჩეს. ოაკი შოსემ დაასწრო, გამორჩენის საქმე ნახევრად გარიგდა. სუტ-კნენინას კიდევ გაუხარდა, — ეხლა მე უარზედ უნდა დავდგეო, სთქვა გულში, და თუ გამორჩენაა, აქ გამორჩებიო.

— ოც-და-ათი იყოს, — დაუმატა კიდევ სწორედ გზაზედ დამდგარმა შოსემ. — შე-
ტი კი აღარ შემოიძლიან.

— ქათომ? — დაინწყო ისევ თავისებურად კნენინამ, რაკი ოც-და-ათამდინ აიყვანა,
— ქათომ? ყველგან კი შეიძლება, მაგრამ ნიშნობაში მეც უნდა ვიყო, რომ, თუ მო-
ხერხდეს, კარგად მოხერხდეს. ის არის ჭირი, რომ ამ კაბით ხომ ვერ მოვალ?

— ნაბაც შენი ჭირის სანაცვლო იყოს, — დაასწრო გახარებულმა შოსემ, რაკი
ჰნახა, რომ სრულიად დაიყოლია, — კაბა ჩემ კისერზედ იყოს.

— შაშ ყური მათხოვე, რას გეტყვი: მე იმას ნიშანის მოსატანად ძმას გამოვავაზ-
ვინებ. ყენ გოგო ლამაზად მორთე — ეცადე არავინ გაცეს — სამ დღეს უკან კი
უთუოდ ქორწილი უნდა მოახდინო. შოიგონე რამე, რომ ყმანვილმა ქალის ნახვა არ
მოსწროს. შერე ხომ შენ იცი, ჩემი საქმე მაშინ გათავებული იქნება.

— ნიშნობის ღამეს ფულს სრულად ჩაგაბარებ, ესლა თუ გინდა, ეს ხუთი თუმანი
ბე ისევ წაიღე.

— ორა, ათი თუმანი მიბოძე, რა ვიცი, იქნება როგორ დამჭირდეს, აქ ხომ ვერ
გამოვიქცევი.

— ყვიდ-თუმან-ნახევარი იყოს ჯერ.

— ოთი მიბოძე. ოსე შენის საქმისათვის მიწადა, შენს საქმეს მოვახმარებ, თუ გა-
მიჭირდა. ჩემთვის ხომ არა გთხოვ.

— ქა? ის ათი თუმანი იმ ოც-და-ათ თუმნის ანგარიშში არ გინდა წაიღო თუ?

სუტ-კნენინამ გაიციანა.

— შაშ, ქა?

— ოო, ეგრე სთქვი, მე მეგონა, მართლა, ეს ცალკე გინდა, რომ ჩემს საქმეს მო-
ახმარო.

— ორა, გეთაყვანე, იმის ანგარიშში მიმაქვს. საკაბე კი მალე მიბოძე, რომ შე-
კერვა მოვასწრო.

— ოი, ათს თუმანს მოგართმევ, იქიდან შეიკერე და მერე გავსწორდებით.

სუტ-კნენინა დაჰყაბულდა, მაგრამ მოსტყუვდა კი.

ქალა გავაგრძელო, შოსემ და კნენინამ ესე დაანწყეს საქმე და სწორედ ეგრეთავე
ბოლო მოუღეს. ნაი ბადე დაუგეს "ხუარსაბსა და კარგადაც გააბეს.

ღრი კვირა რომ გავიდა, აღტაცებულმა "ხუარსაბმა, აქაო და საქმე გარიგდაო,
კარგის ნიშანი თავისი უფროსი ძმა ოავითი გამოსტყუმრა. ოიდის ყოფით მიიღეს

შავითი. ქალხი შოსემ არ მოიწვივა, სრულიად არავინ, რომ ეშმაკობა არ შეუტყონ, ზუარსაბსაც მისწერა — ზუარავის შეატყობინებო. ში, ის წიგნი ნამდვილი თავის ღირსებით და შეცდომებით:

„ჩემო აღმატებულ ბედნიერო გვაროვანო სიძეო:.

„შემცა დიდათ ბედნიერი ვარ რომელიცა რომა შენგანა ვარ დღეს მოხუცებული ბედნიერი და გული ჩემი სიხარულით აღავსე ნეტართა სიძობითა ჩქვენითა და თვალი ჩემი აახილე რომელიცა რომა დაინახა ისევ გაბაფხული მუხთალისა სოფლისა ამისა ფრიად სიხარულში ვარ რომელიცა ეხლა ვარ ჩემო აღმატებულ გვაროვანო სიძეო რომელიცა გთხოვ გამოგზავნო ნიშანი რომა საქმემ არ დაიგვიანოს დიდი ხალხი არ გამოგზავნო რომელიცა რომა მე მოხუცებული კაცი ავადა ვარ სნეული და პატივი და მასლაათი და ქეიფი რომელიცა ან მე აღარ ძალმიძს რომელიცა ფრიად შეანუხებენ ქორწილში რომელიც ჩქვენ იქნებით ჩემს სახლში მასპინძელი დიად დიდი ხალხი მოვიწვიოთ თქვენცა დიდი და პატიოსანი ნათესაობა გყავს რომელიცა არც მე ვარ უნათესაო და ბლომად შევყაროთ ისე როგორათაც შეჭფერის დიდებულს გვაროვნობასა ჩქვენსა და ჩემსა ოჯახს სახლკარიანობასა ჩემსა.

“სხვებრ ბძანდებოდეთ ბედნიერებით ჴესო ძე ჩვითის მიერ ვითხოვ ჩქვენს ბედნიერებას რომელიცა რომა მსურს ნახვა ჩქვენი თქვენი სიმამრი ბრწყინვალე თავადი შოსე ჩომრევანისძე ღძელაძე.”

ქასაკვირველია, თავაზიანი ზუარსაბი ამ წიგნის შემდეგ აღარ გაგზავნიდა ბევრს ხალხსა. შართო ერთი შავითი და ერთი კიდევ ვილაცა გამოისტუმრა, რომ ახალი სიმამრი, რადგანაც ავად არის, არ შეანუხონ, შავითს კი დააბარა, რომ ფულზედ კარგად მოილაპარაკოს, როდის ჩააბარებენ, და მერე ქალი კარგად გასინჯოს.

შიდის პატივით მიიღო შოსემ შავითი. ჴალის მაგიერად ის მშვენიერი გოგო მორთეს და შავითს ისე აჩვენეს. შავითი გაგიჟდა — რომ დაინახა და გულში არ იყო რომ შურმაც არ გაუარა, ნამეტნავად თავისი მჭლე ცოლი რომ მოაგონდა ამასთან. ჴახშამზედ რომ ისხდნენ, მართო ოთხნი იყვნენ — შავითი და ამასთან მოყოლილი ის ვილაცა, თითონ შოსე და ამისი მოზრდილი შვილი. ყნენიაც თუმცა შოსესთან იყო, მაგრამ ქალთან ივახშმა. შოსემ ბოდში მოიხადა, რომ ხალხი არ დაუპატიუა ამისთანა ბრწყინვალე გვარიშვილებსა.

— ჟა ვენა, შენი ჭირიშე, — უთხრა ოავითს შოსემა, — ჩემო ახალო მოყვარეშ! ოვადა ვარ, თასლიბს ვერ გავუნვედი. სიძუნწეში არ ჩამომართო, შენი ჭირიშე! ობა, ჳერ ისე ავადმყოფი რა არის, მერე მასპინწელი რა უნდა იყოს. ოორემ იმდენი სიკეთე იმერთმა შენ მოგცეს, რამდენი ნათესაობა და მახლობლობა მე მყვანდეს. შაგრამ ჩემი მაყურებლები რა ქეიფს გასწევენენ. ოსეც ის ვამჳობინე — ნუ დავპატიჳებმეთქი. ომ ნიშნობამ ისე შინაურულად ჩაიაროს, ქორწილი კი ჩემ კისერზედ იყოს. ოორწილისა რა ბძანა ჩემმა სიძემა?

— ჟაც ჩქარა იქნება, ისა სჳობიაო, — უპასუხა ოავითმა, პირფერობაში კი ნუ ჩამომართმევთ და ეს ქალი რომ ჳნახოს იმან, იმ წამშივე ჳვარს დაინერს, თავი არ მომიკვდება!

— ოზეთუნახავი ყოფილა, — დაუმატა სტუმარმაც.

— ჟა ვენა? შადლობა იმერთსა, იმერთმა ეგ მომცა და ყველაფერი ღვთის ნებაზედ ჳკიდია, — თქვა შოსემა, — მიხარიან, თქვენმა შზემ, რომ ქალი მოგეწონათ.

— იმერთმა აცოცხლოს პატარძალი! — წამოავლო ჳამს ხელი ოავითმა, — იმერთმა ტკბილად შეაბეროსთ ერთმანეთს!

— შადლობელი ვარ, თქვენი ჭირიშეთ! — დაუკრა ყველას თავი შოსემა. — შამ რაც მალე იქნება, ისა სჳობია.

— ომან ისე მოგახსენათ, — უპასუხა ოავითმა, — მეც, სწორედ მოგახსენოთ, მაგას ვურჩევ ჩემს ძმასა. ჟალა გავაგრძელოთ საქმე.

— ჩემის ფიქრითაც ევრე სჳობია, — სთქვა შოსემა, — ქალი აქა ჳდნება — მამისაგან კი არ უნდა ითქვას ესა, მაგრამ შორეული ხომ არა ხართ, თქვენთან რა დავმალო, — ქალი აქა ჳდნება...

— ოს კიდეც იქ, თქვენმა სიცოცხლემ! — წართო სიტყვა ოავითმა.

— ოამ, როცა მიბძანებთ, მაშინ იყოს ქორწილი, — სთხოვა შოსემა.

ორთის სიტყვით, გადასწყიტეს, რომ სამშაბათს საღამოზედ სიძე უნდა მოვიდეს და იმ ღამესვე ჳვარი უნდა დაინეროს. შეორე დღეს ოავითმა ფულზედ ჩამოუგდო ლაპარაკი. შოსემ დააჳრა, რომ ქორწილის მეორე დღეს ორასს თუმანს სულ ბაჳაღლო ოქროებს თავის ხელით მიართმევს. Ⴢელი-ხელს დაჳკრეს, ოავითი, — მეორე დღეს პატარძალი აღარ აჩვენეს, — შინ წამოვიდა და შოსე თავის სახლში დარჩა. ოოცა შოსემ ცხენზედ შესო და გამოისტუმრა ოავითი, როცა მართო დარჩა, ხელები დაიფშვნიტა მეტის სიხარულისაგან და სთქვა ღიმილით: ყოჩაღად წავიყვანე

საქმე. იხლა ჩემი ნუხილი მართო ის არის, რომ სუტ-კნენინას ხრიკი მოვუგდო, ერთი მიზეზი რამ მოვუგონო, რომ ფული აღარ მივცე იმაზე მეტი, რაც მიმიცია, თორემ, იმისაგან რომ მოვტყუვდე, სირცხვილია.

ემ ფიქრში იყო, რომ სუტ-კნენინა — შოსეს ცოლი არა ჰყვანდა და ჯალაბობას კნენინა ჰთამაშობდა — რომ სუტ-კნენინა წინ მოეგება გახარებული.

— სა, რა-რიგად მოვიდა საქმე! — უთხრა სუტ-კნენინამა, — მომილოცავს შვილის ბედნიერება. თიდი ჯაფა კი გავწიე. სულ ვინურებოდი — შენზედ მინა არ მენახოს — სულ ვინურებოდი, რომ ან აი ეხლა შეიტყობენ-მეთქი, ან აი ეხლა — და დავილუპები, მაგრამ მიშველა იმერთმა და ვერ შეიტყეს.

— ოჰ, შე დალოცვილო — უპასუხა შოსემ, — ინურებოდი, ასე გგონია, პირველად ჩავედინოს ამისთანა საქმე. უნურებოდა!.. ძქვენი ხელობა მეტი რა არის? უნურებოდა!..

სუტ-კნენინა შეკრთა.

— ორა, ჰხუმრობ, თუ მართლა მეუბნები? — ჰკითხა შემკრთალმა სუტ-კნენინამა.

— შამ არა და გეხუმრები!

— იხლა განა?

— იხლაცა და მაშინაც.

— იმერთმა მშვიდობა მოგცეს, თუ ვგრეა, მე კი გამისტუმრე და მერე შენ იცი.

— სადაც გინდა ნაბძანდი, ხელს ვინ გიჭერს.

— სასაკვირველია. ჭელს არავინ დამიჭერს, მაგრამ დაპირებული მიბოძე და იმერთმა მშვიდობა მოგცეს, რაც გინდა ილაპარაკე ჩემზედ: გული არ მეტკინება.

— დაპირებულიო!.. საც მოგეცი იმასაც ვნანობ და გგონია — კიდევ მოგცე რამა!

— იხლა ეგ ნამუსია? შოხუცებული დედაკაცი ფოშტის ცხენსავით მათრიე, ქვეყანაში თავი შევირცხვინე, საქმე საქმეზედ მოვიყვანე და ეხლა მაგას მეუბნები?! ჩამუსია?

— ჩაჩუმიდი, თორემ!..

— ორა, ნამუსია?.. ყენა გკითხავ, ნამუსია?

— ის კი ნამუსია, რომ აგილია ფეხი, სოფლიდან სოფლად დადიხარ და მაჭანკლობ, ნამუსია? ყარშან რომ ათ თუმნად შენი დისწული, გასათხოვარი ქალი, დიან-

ბეგს მიჰგვარე, ნამუსია? სოცა დაორსულდა, შენ რომ წამალი მიეცი და მუცელი წაუხდინე, ნამუსია?..

სუტ-კნენინას გული ყელში მოებჯინა, თავისი სიფრთხილე, გამოცდილობა ამგვარებში და გულის სიგრილე დაჰკარგა.

— შამ თუ აგრეა, — დაიყვირა გაკაპასებულმა სუტ-კნენინამ, — შენი ფეხი დამკარ თავში, შენი ფეხი, თუ ეგ საქმე არ დაგიხლართო!

— ყენი ლეჩაქი დამხურე თავზედ, — ამ მუქარაზედ მშვიდობიანად უპასუხა შოსემ, — შენი ლეჩაქი, თუ ეხლავ გომურში არ დაგამწყვდიო, მინამ ქორწილი არ გათავდება. ძას მიზამ! შინივლებ თუ? ორა მგონია, შენი თავი სადიანბეგოდ გახადო: ცოდვა ბევრი განვეს კისერზედ, სულ ერთი-ერთმანეთს ზედ მიეკვება, და მაშინ ციმბირშიაც ალაგი არ გექნება, შე ტყუილო-კნენინავ, შენა! ის ის დიანბეგი კი არ არის, რომელსაც გოგოს გაურიგებდი ხოლმე და ბურთსავით ხელში ათამაშებდი! უსდრო წავიდა.

ოერც ამ სიტყვებმა მოიყვანეს თავის გონზედ გამწარებული სუტ-კნენინა. უს ისევ ისე სიმწარისაგან გონებამიხდილი იყო, თორემ გაჯავრების და მუქარის მაგიერ ისეთნაირად მოიკატუნებდა თავს, ისეთნაირად მოუკვდებოდა ხელში, რომ ყველაფერს გააქარწყლებდა. ისლა კი ჯავრისაგან, როგორცა ვთქვი, გონება დაბნეული ჰქონდა, იმიტომაც მაინც კიდევ შეჰყვირა:

— წამამწყვდევ!.. ოი, მეხი კი დაგეცა მაგ უხეირო თავზედ! წამამწყვდევ რა, შენი მოახლე გოგო ვარ, ან შენი გომბიო ქალი!..

— ძაო? ოი, თუ გოგომედაც უარესი არა ხარ. შე ეხლავ გაჩვენებ, როგორც აგისტუმრებ გომურში, — უთხრა ხუმრობაგამშვებით შოსემმა, — შენ რომ ჩამოგარჩო კიდევ, ხმას არავინ გამცემს. შაგრამ სიფრთხილეს თავი არ ასტკივაო, მერე რომ არა დამაბრალო-რა, ეხლავ მიჩვენე ჯიბეში რა გაქვს.

შივარდა სუტ-კნენინას ჩვენი მართალი კნიაზი. სუტ-კნენინა ჯერ გაუძალიანდა, ბოლოს კი — ჩვთის წყალობა გქონდეთ — იკადრა ერთის ლურჯის ხელსახოცის ამოღება, რომელშიაც რაღაცები ეხვია. სუტ-კნენინა გაფითრდა და პირი გაუშრა. ველარა უთხრა-რა. შოსემ გამალა ხელსახოცი და თავისი ათი თუმანი იქ გამოკრული ისევ ხელუხლებლად ჰნახა, მაშინვე ჯიბეში იკრა. ორთი რაღაც ქაღალდიც მოჰხვდა ხელში. იაშალა, თამასუქი იყო, ის თამასუქი, რომელიც სუტ-კნენინამ ზუარსაბს დასტყუვა. შინამ ამ საქმეში იყო გართული, სუტ-კნენინას თავისი ხერხი, ეშმაკობა, გა-

მოცდილება დაუბრუნდა. ზეჟრა სუტ-კნეინამა: „ამ ყვირილს და მუქარას თავი უნდა დავანებო, თორემ დამწყვდევას გამიმართლებსო. მუნდ დამამწყვდივოს, არაფერი, ხუთი-ექვსი დღე სიბმარსავით გაირბენს: შინ მივწერ, რომ მზითვეს ვუმზადებ-მეთქი და ქორნილამდინ ველარ გადმოვალ. ოინ რას შეიტყობს, ოლონდ ეგ ათი თუმანი მაინც დავიბრუნო! იგ მაინც არ დამეკარგოს!..“ ომ ფიქრებმა თვალის დახამხამების უმაღლ გაურბინეს გონებაში სუტს, მაგრამ კი მოხერხებულს კნეინასა.

— ის ვინ მოგცა შენ? — ჰკითხა ოოსემ და აჩვენა თამასუქი. სუტ-კნეინას მზად ჰქონდა პასუხი.

— ოხლა, შენ არ დაიჯერებ, რასაკვირველია, რომ ეგ თამასუქი თუ ჩამოვართვი, ისევ შენის საქმისათვის ჩამოვართვი. ოუ ვინიცობაა, რომ მოვატყუეთ, ქალი ის არ ვაჩვენებ — ეს შეეტყო და უარზედ დამდგარიყო, ამ თამასუქს ვაჩვენებდით და ვეტყობდით: დაინწერე, თორემ დიანბეგს წარვუდგენთ და სულ ნაღდს დაგათვლევივინებთ. ოი, რისთვის გამოვართვი, შენ ხომ არ დაიჯერებ, გაჯავრებული ხარ, მაგრამ მე კი გული ძალიან შემტკივა შენთვისა.

— ოუ ეგრეა, რატომ აქამდინ არ მაჩვენებ?

— ოომ ვაჩვენებ-მეთქი, ვიფიქრე, ვაი თუ ამის იმედით საქმეზედ მუყათობა იმისთანა აღარ გასწიოს-მეთქი. ოა ვიცი? ოორციელები ვართ.

— ოხლა მაგითი გინდა მამატყუო განა?

— ოკი გითხარ: არ დაიჯერებ-მეთქი. ღაცს რაკი ერთხელ და ერთხელ ესტიბარი ნახუბდება, აღარ დაუჯერებენ. ოეც ისე მომდის. ოენა გგონია, გატყუებ? ოუნდ ეგ ბარათი შენ მიირთვი, ორასს თუმანში გაუბარე და მე ეგ ათი თუმანიც მეყოფა, ჩემო კარგო!

— ოენ მაგითი მე ვერ მომატყუებ. ოს ბარათიც მე დამრჩება, ეს ათი თუმანიცა, და შენ კი გომურის მაგიერად ხულაში დაგამწყვდევ, რომ ჯვარის-წერამდინ არ გამცე. ოერე რაც გინდა ჰქენი — ბიჭო! — დაიყვირა ოოსემ.

ღიჭი მოვიდა.

— ოს ტყუილი-კნეინა ნააბძანე ხულაში, ხალიჩაც მიართვი, მუთაქაც, ქვეშსაგებიც. ოური და ღვინო არ მოაკლოთ. ოს კი უნდა ჰქნა, რომ გარედამ კლიტით უნდა გადაკეტო და გასალები აქ მომართო. ოუ ეს აბმავი შეუტყვია ვისმე, ვაი თქვენი ბრალი!

ღიჭი არ გაინძრა, ჯერ ტყუილი ეგონა.

— ᄒრ გეყურება შე ...შვილო! — დაუტყვივლა ᄒოსემა.

წხლა კი იკადრა ბრძანების დაჭერება, მივიდა, წაავლო ხელი და გამოსწწა სანყალ სუტ-კწეინასა, რომელიც ეხლა კი ისე მაიკუნტა, ისე მაიკუნტა, რომ მუშტის ოდენა გახდა, მაგრამ მაინც კი იმედი არ დაჰკარგა, რომ გააქარწყლებს ამ ამბავსა და მშვიდობით გადარწება. ზიდევ სიტყვა მოახერხა ეშმაკურად და უთხრა ᄒოსესა ისე, ვითამ აქ არაფერი ამბავია:

— ᄒი, შენ კი გენაცვალოს რეწი თავი! ᄒყუილი გაჭავრება რა-რიგად გიხდება! ᄒმ სულელ ბიჭმაც დაიჯერა, ასე ჰგონია — მართლა უბძანე. წლებ-კაცია, ვერ მიხვდა, ნუ გაუნყრები, შენ გენაცვალოს რეწი თავი!

ᄒმისთანა ოსტატობამ კინალამ ᄒოსე არ გააცინა. წიჭიც გაშტერებული შედგა. წყვრი კიდევ სხვა იოსტატა სუტ-კწეინამა, მაგრამ ვერაფერმა ველარ უშველა: ხულაში დაამწყვიდეს, შინ კი წიგნი მისწერა — ჯერ კი ᄒოსემ გადიკითხა — რომ აქ მშითევს და საკერავებს ვუშზადებო და ოთხშაბათამდინ ნუ მომელოდებიტო. ის მისწერა, შევიდა ხულაში, დაჯდა ხალიჩაზედ და დაინყო ტარის რთვა, რომელსაც, საცა წავილოდა, თან წაილებდა ხოლმე. ისე იყო, მითამდა აქ არაფერია.

ნაწილი 1

ნაწილი 1

ქოცა წავითი შინ მივიდა, საღამო ხანი იყო. წმისი ცოლი, ილისაბედი და ზუარსაბი ეზოში ღობის ჩრდილში ისხდნენ. ცვალი შეასწრო თუ არა, ზუარსაბი წამოხტა, მიეგება ძმას, ვერაფერი კი ვერა ჰკითხა, იმიტომ რომ რცხვენოდა. წავითი ცხენიდან გადმოხტა, გაისწორა მოშვებული ჩაღსაკრავი, მოვიდა, ცოლს არც კი მიემშვიდობა და წამოწვა ხალიჩაზედ.

— ქოგორ მოგეწონა სასძლო? — ჰკითხა ცოლმა. ზუარსაბმა ყურები აიციქვითა.

— შზეთუნახავს რომ იტყვიან, ის არის. — მიუგო წავითმა, — შე იმისთანა ლამაზი ქალი არ მინახავს.

ზუარსაბს გაუხარდა, ილისაბედს ეწყინა: ჩემზედ უკეთესი იქნებაო.

— შართლა, გეთაყვანე? — ჰკითხა ზუარსაბმა.

— ყენ ნუ მომიკვდები, იმისთანა ქალის მნახველი არა ვარ. — წმის მეერ ცოლს შეჰხედა და შურით დაუმატა: — მე რომ პატარა კიდევ მომეცადნა, სხვა რიგად წავიდოდა ჩემი საქმე.

— ქა? ყენ შეირთავდი თუ? — წაყვედრა გულღვარძლიანმა ცოლმა, — უი შენ თვალებს! ყენთვის მეც არ ვემეტებოდი ჩემს ბედსა. შამა-ჩემი განა რომ უარზედ იდგა, შენისთანები მთხოულობდნენ!

— ღარზედ იდგა, მე ვიცი, რუსთ ხელმწიფის შვილს მიგცემდა. წმისიც მადლობელი იყავ, რომ მე გავბრცივდი.

ისე სიტყვა-სიტყვაზედ შეჰყვენენ და ერთი კაი ლაზათიანი ჩხუბი მოუვიდათ, ასე რომ მოგეწონებოდათ. ილისაბედს იმ დღითვე შურით აევსო გული და შეიძულა ჯერ თვალით არ-ნახული რძალი.

„შალე ჩემი მტერი დაჭკნეს, მალე მე ის დავაჭკნო, — ამბობდა გულში ილისაბედი, — ამ სახლში ჩემზედ უკეთესი და ჩემზედ უფროსი არავინ არ უნდა იყოს. ჩემი

ქმარი უნდა მაცვედრიდეს იმის სილამაზეს?! ოი, უწინამც დღე გაჰქრობია. ოსეთ ვკალს გავუყრი თვალში, რომ დღენი ვაწყველინო!“

ოლისაბედი ქორწილში არ წავიდა.

ქორწილის ღამეს დიდი ამბები მოხდა. შოვიდა სიძე დიდის მაცერიონით, ძმაც თანა ჰყვანდა, სწორედ სამშაბათს დღეს. შმ დღეს საცოლო არ აჩვენეს, რასაკვირველია. შოსესაც შეეყარა დიდი ხალხი. ოგანზრახვოდ არ იყო ეს ხალხის შეყრა შოსეს მხრით. ისლა კი მართალი ქალი გაისტუმრეს საყდარში. ოსოცა ყველაფერი მოამზადეს, მერე მიიპატიჟეს საქმროცა. ოსოცა შევიდა ზუარსაბი საყდარში და თვალი მოჰკრა თავის საცოლოსა, ელდა ეცა. შოუბრუნდა თავის ძმას ოავითს, თავაბასაც და ზრდილობასაც თავი დაანება და უთხრა:

— ოავით, აკი მზეთუნახავიო?

ქალს სიცილი წასკდა, საწყალი პატარძალი სირცხვილით აინთო და ტირილი დაიწყო. ოავითი წინ წადგა; რომ დაინახა ერთი უმსგავსო პატარძალი, მღვდელს მიუბრუნდა:

— შამაო! ჯერ სხვა იწერს ჯვარს, თუ ეს რა ამბავია?

— ხნიაზი ზუარსაბი ოათქარიძე და ოარეჯან შოსე ჯძელაძის ასული იწერს ჯვარს, — მიუგო მღვდელმა.

— სატარძალი სად არის?

— ოი, ესა ბძანდება.

— ზუარსაბი! — დაუძახა ძმას ოავითმა, — მოგვაცუყვეს, ევ ის არ არის, ჯვარი არ დაიწერო.

შთელი ხალხი გაოცდა. ზუარსაბი დაღონებული და უფრო გაფითრებული გამოვიდა საყდრიდგან, მთელი მაცერიონი გამოჰყვა. ცხენები მოიკითხეს, უნდა წამოსულიყვნენ. ცხენები დაემალათ. ჰეატყობინეს შოსეს, რომ საქმრო ჯვარს არ იწერსო. შოვიდა შოსე და თან მოიყვანა მრავალი ხალხი.

— ხნიაზო ოავით! ის რა ამბავია? — უთხრა გაჯავრებულსავით შოსემ, — ქალი საყდარშია და საქმრო ეხლა დადგა უარზედ? ოქამდინ სად იყავით, თუ არ გინდოდათ ჩემი ქალი? ოინ გეხვეწებოდათ? ოქვენისთანა ოჯახის-შვილები მეხვეწებოდნენ, რომ არ მივეცი!

— ოი, ბატონო, ქალი მანდ არის და, ვისაც გნებავდეთ, იმას მივეცი. ჩემი ძმა კი მაგის შემრთველი არ არის, — მიუგო თავგამოდებით ოავითმა.

— ისლა განა? სოცა მთელმა ქვეყანამ შეიტყო, რომ ჩემს ქალს ირთავს შენი ძმა, როცა შენმა ძმამ საყდარშიაც შეიყვანა ჩემი ქალი? ორა, თავზედ ლაფს არავის არ დავასხმევინებ! ონ უნდა ჯვარი დაინეროს, ან არა და აქედამ ცოცხლები ვეღარ ნახვალთ! ჯაგონილა? სიძე სახლში ჩამიდგეს, ქალი საყდარში შეიყვანოს და ჯვარი აღარ დაინეროს!..

— ის კი გაგონილა, რომ პატარძალი შეცვალონ! ის შენი ქალი არ არის.

— ჭალხო და ჯამათო! ოახე, რომ ვეღარა მოუგონიათ რა, იმას ამბობენ, შენი ქალი არ არისო, — დაუძახა ხალხს ოოსემ.

— ოამ ვისია, თუ მაგისი არ არის! — გაიხმაურა ოოსეს ხალხმა, ჩვენ ფიცს მოგცემთ.

— ორა, ბატონებო, ჩემი ძმა ჯვარს არ ინერს. ოუ ძალაზედ დადგებით, არც ჩვენ ვართ ლაჩრები, — წამოსთქვა ოავითმა და ხანჯალი მოიმართა.

ოალეები, ვინც კი იყვნენ საყდარში, სულ აქეთ-იქით მიიფანტნენ, ჰნახეს რომ ამათი ალაგი არ არის. სატარძალი კი და ორი ვიღაც ბებერი ოოსემ საყდრიდამ არ გამოაყვანინა, იმედი ჰქონდა, რომ როგორმე მოახდენდა ჯვარისწერას.

— ოამ ოოსე თავადიშვილი აღარ ყოფილა, — წამოიძახა ოოსემ, — თუ თქვენ ჩემი ოჯახი შეგარცხვენინოთ; ჩემის ცოცხალის თავით არ ვაკადრებ ჩემს გვარს, რომ ოათქარიძებმა საყდარში ქალი გამოუპატიურონ, ჯვარი უნდა დაინეროს.

— ორ დაინერს.

— ოკანასკნელი სიტყვაა?

— ოკანასკნელია.

— ოავით! — უეცრად გადაასხვაფერა სიტყვა ოოსემ და ხმაც მოურბილა, — აქეთ მობძანდი.

ოავითი გაჰყვა. ოქით ორნივ გამორებით გადგნენ. ოოსემ ამოიღო ხუთი თუმანი და უთხრა ხმადაბლა ოავითს:

— ის ხუთი თუმანი, დაჩუმდი, შენ რა გინდა? ჰენ ხომ არ ირთავ?

ოავითი დარბილდა.

— ჰუთ თუმანზე ძმა როგორ გავყიდო? — უპასუხა.

— ჰვიდი იყოს.

— ონ შვიდად.

— ოჟა იყოს

- ზერც რვა თუმნად.
- შაშ რამდენი გინდა?
- ოთი მაინც იყოს.
- ცხრაზედ რას იტყვი?
- ორა, ათი.
- იპ, ჯანი გავარდეს: ათი იყოს.

ომოილო ათი თუმანი და მისცა. ოავითმა ჳიბეში ჩაიღო.

— შუე კი დავჩუმდები და ჩემი ძმისა შენ იცი, — უთხრა ღიმილით ოავითმა.

— ღლონდ შენ დავჩუმდი და ერთი ორიოდუე კაცი თქვენი მაყრონიდამაც დაიყოლიე და ზუარსაბს მე მოვუხერხებ.

— ჴატონი ხარ. შაგის პირობას გაძლევე.

— შაშ ხელი დაჳკარ.

ოაჳკრეს ხელი ხელს და სანყალ ზუარსაბს ძალად გადასწერეს ჳვარი იმ ღამესა. შოსემ არც დაპირებული ორასი თუმანი მისცა, იმის მაგიერ ის თამასუქი დაუბრუნა, სუტ-კნეინას რომ წაართო. ზუარსაბს არ მიჳყვანდა ცოლი, მინამ არ გამისწორდებოთ, ბოლოს ესეც რომ ვერა გახდა-რა — გარემოებას დაემორჩილა და წამოიყვანა შინ თავისი ოარეჯანი.

ილისაბედი სიხარულით აღარ იყო, რომ ზუარსაბმა მზეთუნახავის მაგიერ გონჯი ცოლი მოიყვანა. „სი, ვენაცვალე იმერთსა! — ეტყოდა ხოლმე ქმარს ილისაბედი, — ჰი, ვენაცვალე! — ჴერ ჩემზედ უკეთესი უნდა შეერთო და მერე ჩემთვის ნიშნი მოეგო! სი, ვენაცვალე იმერთსა!“ ჴოლოს ხომ — როგორც მოგეხსენებათ — ცოლებს მოწყალებით ძმებს ჩხუბი მოუვიდათ და გაიყარნენ.

ჩიქოტის ზღაპარი

ჩანლი მეცხრე

h ვენმა ზუარსაბმა ესე დაინერა ჯვარი. ქუმცა ძალადობით მოხდა ესა, თუმცა მზითევშიაც მოატყუეს და მზეთუნახავის მაგიერ მახინჯი წარეჯანი შერთეს, მაგრამ — შუბლზედ ეგ მენერაო — იფიქრა და დაემორჩილა ბედისწერასა. ღოლოს ხომ, — შენც იცი, მკითხველო, — რომ ამათ ერთმანეთი შეუყვარდათ. წმათ კი ისე ეგონათ რომ უყვართ ერთმანეთი და სხვისა კი არ ვიცი. „ფერი ფერსაო, მადლი იმერთსაო“. — ჩათქვამია, ფერი ფერს შეხვდა და ერთმანეთი შეიფერეს. ის შეფერება ჩვენში ცოტასა აქვს მიღებული სიყვარულად? ღარგი რამ არის ქართველი კაცი: ბედსაც და უბედობასაც თანასწორად ემორჩილება ხოლმე. წრც ერთისთვის გაიხეთქს თავს და არც მეორისთვის დაინყებს ბრძოლასა, — და არის ისე ყველგან ერთნაირად გულგრილი და შეუპოვარი. წმ გულგრილობას და შეუპოვრობას კმაყოფილებად აღიღებენ; კმაყოფილება კიდევ — ვიღაცამა სთქვა — ბედნიერება არისო. ღვერჯერ უთქვამთ დარბაისელთ მოხუცებულთ ჩემთვის, რომ ახალ თაობას იმითი მაინც ვკობივართო, რომ ჩვენ ცოტას კმაყოფილებიცა ვართო. შუე კი დავჩუმებულვარ და გამიფიქრია: „კმაყოფილება კაცის მომაკვდინებელი სენია“. ღდენიერია ახალი თაობა, თუ მართლა ის კმაყოფილება არა აქვს. შედი თუა სადმე, ამაში უნდა იყოს: უმადლონი სჯერდებიან მას, რაც არის, იმიტომაც იმათში უფრო ბევრია ბედნიერი, მადლიანნი კი ძნელად: ამათ ყოველთვის უკეთესი უნდათ იმიტომ, რომ კარგს უფრო კარგი მოსდევს თანა, „მკობს მკობი არ დაელევაო“, — ნათქვამია.

ჩვენი ცოლ-ქმარნი კი ამისთანანი არ იყვნენ: ამათ თავიანთ ცხოვრებაზედ „მკობი“ ცხოვრება არ ეგონათ ქვეყანაზედა. ისენი კმაყოფილნი იყვნენ: ვალი ამათ არ ემართათ და ვახში, დავა არავისთანა ჰქონდათ და დარაბა, მხოლოდ ერთი ჯავრი ედოთ გულშია: შვილი არა ჰყვანდათ. წი, ზუარსაბი ორმოცის წლისა და წარეჯანი ორმოცდაერთისა შესრულდა, რომ იმერთმა მემკვიდრე არ უბოძათ. ღვერჯერ გადა-

ფურცლა კნენამ კარაბადინი, ბევრი რალაც ბალახბულახი მიირთო და 'ხუარსაბსაც დაალევიანა. შაგრამ ვერა ეშველათ-რა. „ღყუილად თავს რად იხეთქენ, — ამბობდა ხოლმე ამათმედ ღვარძლიანი 'ოლისაბედი, — ტყუილად რად იხეთქენ? სოლომონ ღრძნის წიგნს რომ ჩააბულბულედა ხოლმე და კუდიანობდა — ეგ იმან ჩასცხო თავშია. იმერთმა მაგათმედ გული აიყარა, ეხლა აღარა ეშველებათ-რა“.

ჩვენი ცოლ-ქმარნი კი იმედს არა ჰკარგავდნენ. ყეიტყეს, რომ ქალაქში ერთი მკითხავია, ის შეიტყობს უშვილობის მიზეზსაო. ჟუმცა შვილოსნობის დრო გადასვლოდათ, მაგრამ მაინც კიდევ ქალაქისაკენ კაცი აფრინეს, თან გაატანეს ერთი კარგი ბაღდადი, რომელზედაც — როგორც მოგესხენებათ — უკითხავს მკითხავი იმას, ვინც თითონ ვერ მივა, და რომელიც, რასაკვირველია, მკითხავს დარჩება ხოლმე. სამს დღეს უკან ბიჭმა პასუხი მოუტანათ, რომა „თქვენზედ ხატია გამწყრალიო. შენ რე რომელი ხატი? ჟელეთისაო, ასე სთქვა მკითხავმაო“. ის რომ გაიგეს ცოლ-ქმართ, ერთ დროს და ერთხმად პირჯვრისწერით წამოიძახეს:

— საიღამ სად მოგვიკითხა! წიღება სახელსა უფლისასა, — სთქვეს და ისევ პირჯვარი გადინერეს.

— ბალახვრა იმერთმა! საიღამ სად მოგვიკითხა! — ისევ გაიმეორა 'ხუარსაბმა.

— ჭატზედ „დალახვრას“ როგორ ამბობ?

— იმერთო, ნუ მიწყენ, იმერთო, ნუ მიწყენ! — რამდენჯერმე პირჯვარი გადინერა სხაპა-სხუპით, — აი, დალახვრა იმერთმა, დაჩვეული რომ ვარ, ისე თავის-თავად ითქმის ხოლმე, იმერთო, ნუ მიწყენ!

— ტხლა რას იტყვი, 'ხუარსაბ, წავიდეთ?

— ყორს რომ არის?

— ჟა ვუყოთ? ტლბად ნება ივთისა ეგ არის.

— შოდი, აქვე ჩეკრესის ივთისმშობელი ვილოცოთ.

— ჟელეთის ხატს ეწყინება: მე დავიბარეთ, აქ კი არ მოვიდნენო და იქ კი წავიდნენო, იტყვის.

— შართალია, ეწყინება. ლული მოუვა. ტი, მე ხომ კაცი ვარ, მეც გული მამივიდოდა და ის ხომ ხატი ბძანდება — ვენაცვალე იმის მადლს! — უფრო გული არ უნდა მოუვიდეს?

— იგ არის და.

— შამ რა ვქნათ?

- ონდა წავიდეთ.
- ყორს კი არის, თუ შენც იტყვი.
- ოხლა, თუ მივდივართ, ნულარ ამაღლებ — გვინწყენს.
- შართლა, მართლა! ჩუ მინყენ, აგრემც დიდება შენსა სახელსა, ხატო ჭეღე-თისაო! ჴიახლები, გიახლები და თაყვანსა ვცემ სახელსა შენსა.

ზაიჯერეს მკითხავის სიტყვა: ჭედოს შეაბმევიწეს ურემი, გადააფარეს ფარდაგი, ერთი კარგი ცხვარი დააკრეს ურმის ბოლოს, ასხენეს იმერთი და ერთ მშვენიერ ზაფხულის დილას შეუდგნენ ქალაქის შარა-გბასა. ორემში ისხდნენ კნეინა შარეკანი და მისი მოახლე ლამაზისეული. ორთი ბიჭი და ჴუარსაბი თავის წითელს ულაც ცხენზედ მჯდომი ნელ-ნელა აედევნენ უკან ფეხმძიძე ურემსა. შიომარის თვალადობა ჰქონდა ამ-ჴამად ჩვენს უამისოდაც საყვარელს ჴუარსაბსა, თუმცა კი, როგორც ბამბის ტომარა, ისე იდო ცხენზედა. ჴელზედ ერტყა ქართული ხმალი და გრძელი ლეკური ხანჯალი, უკან ნელში გაყრილი ჰქონდა სევადიანი დამბაჩა. ყავი შალის ჩოხა ეცვა, იმისი კალთები ვაჟკაცურად ამოტარებული ჰქონდა ჩოხის ჴიბეებშია. ყარვალში იჭდა, შარვლის ტოტები ჩაეკეცნა მაღალყელიან ყარაბაღულ თეთრ ჩე-

მებში, წვივებზედ პტყელი ჩაღსაკრავი, გრძელფოჩებიანი, სირაჟსავით შემოეკრა. შავზედ ეხურა ლურჯი ყალმუხის ქუდი — კახურად ჩატეხილი და შუბლთან შიგ შეკეცილი — რადგანაც ცხელოდა, — ერთის სიტყვით, ხმლის პირი, გედნამოცმულ ვაშლით, რომ ამოღებული სტეროდა, თავიდამ ფეხამდინ ორშაბათის ყეინი იქნებოდა.

შმ ყოფით ავიდნენ შელეთში მეხუთე დღეს, ილოცეს და მეორე დღესვე დაბრუნდნენ. ჟალაქს რომ ჩამოუარეს და შეუდგნენ ხახეთის გზასა, კნეინა შარეჯანმა შეაქცია ზურგი კოფასა, წამოიჩოქა და გამოჰხედა ქალაქსა. ზუარსაბს ურემში ეძინა. უსიც გააღვიძა.

— ზუარსაბ, ერთი შეხედე, რა ამბავია. შმოდენა ქვეყანა გაგონილა, რომ აქ არის! შიდება შენდა, იმერთო! სულ ქვითკირის შენობა უნდა იყოს.

წნეინას ქალაქი ჟერ არ ენახა.

— შაშ არა და წწული იქნება.

— ერთი შეხედე და, რამდენი საყდრებია!..

— ზიცი. ჯანა არა ვყოფილვარ?

— სირველად რომ ჩაგიყვანეს, კენჭები არ ჩაგაყლაპეს?

— ქოგორ არა? სამი ასეთი კენჭი ჩაგყლაპე, რომ ძლივს მოვინეღე.

— შღარ დაგცადა ქალაქმა?

— შრა, რაღას დამცდიდა. ქომ კენჭებ-ჩაყლაპული ვიყავ? ქომ არ ჩამეყლაპა, მაშინ სხვა იქნებოდა.

— იგ ხომ აგრეა. ღაი სანახავი კი უნდა იყოს!

— ღარგი როგორ არ არის, მთელი მიღეთის ხალხი სულ მანდ დანწანალებს: თათარი, ყაზილბაში, ურია, ოსი, სომეხი, რუსები ხომ რაღა, ბუხსავით ირევიან.

— შართალია, რომ აქ კაცს თავს მოსტრიანო და მერე ისევ გააცოცხლებენო?

— შართალია, მაშ? იგ კიდევ რა! ქაღაც მოუგონიათო, ფიცრებს თავის-თავად ხერხავსო.

— იხლა ეგა სთქვი.

— შავი არ მამიკვდება.

— ქოგორ? უსე თავის-თავად?

— შავის-თავად.

— შრც კაცია, არც ადამიანი?

— შრა.

— შამ ხერხი ვის უჭირავს?

— იშმაკს და ქაჯს, იმერთმა ნუ იცის რუსების თავი!

— სუსების მოგონილია განა ეგა?

— შამ არა და შენის მამლის წავითისაა!

— წიდება შენდა, იმერთო თვალთმაქცობას რომ ჰთამაშობენ, ისიც გინახავს?

— ობა რომელი?

— ოი, გაჭენებულ ცხენზედ რომ კაცი დადგება, იმ კაცზედ კიდევ კაცი, იმაზედ კიდევ კაცი და კიდევ და კიდევ.

— იგ რა არის? შუე კი არ დავდგებოდი ხოლმე გაჭენებულ ცხენზედ ჩემ პატარა ბიჭობაში!.. — დაიკვება ზუარსაბმა.

— ოი, შენმა მზემ! ყენ კი იქნებოდი, რომ დამდგარიყავ.

— იმერთმა იცის! იხლა ჯანი აღარ მამდევს და სიმარდე, თორემ ეხლავ გიჩვენებდი.

— ჩუ იკვებ. ღომ ვიცე, ჩემო კარგო, რაცა ხარ.

— ჯანა კვებნისთვის ვამბობ? შუე იმისთვის ვთქვი, რომ ეგ რა თვალთმაქცობაა-მეთქი. შაგაზედ უფრო ბევრი ასეთია, რომ...

— შაინც?

— შა ვიცე, რამდენი რამ არის.

— სთქვი რალა, მეც ვიცოდე.

— ღევრია.

— შაინც?

— შა ვიცე, რამდენი რალაცაებია...

— შაინც?

— იჰ, ვინ მოსთვლის? ღევრია, ნეტავი შენ! შა-რიგად ჩამოცხა! ოჰ!

სომ არ იცოდა რა ეთქვა ჩვენ უბოროტო ზუარსაბმა, სიტყვა გადაასხვადერა. შო-იხადა ყალმუხის ქუდი, შუბლიდან და სახიდან იმითი ჩამოიწმინდა ოფლი. შურე გააკეთებინა ჩიბუხი და ჩიბუხის წევაში ისევ ხვრინვა ამოუშვა, მერე ასეთი, რომ რამდენიმე დღის უძილო ეგონებოდა კაცსა.

ჩსქუსი ზიჯი

ჩანლი მათე

შეხუთე დღეს შინ მშვიდობით მოვიდნენ ჩვენი ბედნიერი ცოლქმარნი, თან მოჰყვათ, რასაკვირველია, იმედი, რომ შვილი გაუჩნდებათ. შაგრამ გავიდა სამი თვე — ყმანვილმა მუცელში არ გაიჩუჩუნა, გავიდა ექვსი თვე — კაბა არ დაუვიწროვდა წარეჯანსა. ჯავიდა ცხრა თვეც და წარეჯანს მუცელი არ ასტიკვდა. წარეჯანი მაინც იმედს არა ჰკარგავდა: ამდენი სხვა-და-სხვა ფერის და სხვა-და-სხვა ნაირად შელოცვილი ქვები შეიბა და კაბის უბეზედ დაიკვრა, რომ მართლა იმედი უნდა ჰქონოდა, და ჰქონდა კიდევც. მუ აქამდინ არ ეყოლა, ის იმიტომ, რომ "ხუარსაბბა ხატს დაამუნათა და ნაყვედრა — „შორს არისო“. მორემ ეს დამუნათება და ნაყვედრება არა ყოფილიყო, ესლა შვილი ეჯდებოდა წარეჯანს კალთაში. "ხუარსაბი ავ გუნებაზედ იყო. იჯ არაფერია, რომ შვილი არ უნდებოდა და ხატმა მოატყვავა: დაიბარა და არ მისცა კი შვილი; ამის ჯავრი ის იყო, რომ წავითს, ამის ძმასა, უთქვამს: „ის ოხერი, როდის იქნება ჩაძალღდეს, რომ იმის მამულეზბედ ვინავარდოო“. ისა ჰკლავდა "ხუარსაბსა, თორემ შვილის უყოლობა ამისთვის კიდევ დიდი უბედურება არ იყო.

ორთხელ ესე დაღონებული აქეთ ტახტზედ გულდაღმა იწვა "ხუარსაბი, იქით ტახტზედ კიდევ კენინა წარეჯანი წინდასა ჰქსოვდა. ძალიან ცუდს გუნებაზედ იყო ხმა-გაკმენდილი ჭერს გაუშტერა თვალი და ჰფიქრობდა, იმაზედ ჰფიქრობდა, როგორ მოახერხოს, რომ შვილი გაუჩნდეს. — „ჯანა შვილი იმისათვის მინდა, რომ მართლა შვილი მყვანდეს? — ამბობდა თავის-თავად, — ყენც არ მამიკვდე! წავითის გამო-ჯავრებით მინდა, ის არ მინდა ჩემს მამულეზბედ გავახარო. შმისი ჯავრი არ მინდა შევირჩინო, თორემ ეს ჯავრი რომ არ იყოს, ძალიანაც არ ვინაღვლიდი, რომ შვილი არა მყავს. ცოტანი არიან უშვილონი განა? შიეც იმათში ვიქნებოდი. წავითი არ მინდა გავახარო, წავითი!"

ის რომა სთქვა თავის-თავად, გადმობრუნდა ბარეჯანისაკენ დაღონებული და მწხნარე ხმით უთხრა:

— იხლა ბავით უნდა შერჩეს ის სიტყვები!.. ბინა ჩვენს მამულ-დედულზედ გავახართ!.. ბარეჯან შენი ჭირიმე, თუ გიყვარდე, თუ გიყვარდე, აი! ერთი ვაჟიშვილი ჰშობე, ბავითის გამოჯავრებით მაინცა ჰშობე, რომ სხვა არა იყოს-რა. ბღონდ იმისი ჯავრი კი ამომაყრევიდე და მერე თუნდა მამკალ. ყენი ჭირიმე, შენი დედაკაცობის ჭირიმე! ბუ გიყვარდე, აი!

— იშობამ, შენ ნუ მოუკვდები ჩემს თავს, ვშობამ, თუ აგრეა! — უპასუხა კნინამ ისე, ასე გგონია მართლა ამის ხელში იყოს შვილის შობა. — ზუხელის სიმმარში ერთმა მოხუცებულმა კაცმა — ფეხებამდინ უმტვერო ქალაღლივით წვერი ჰქონდა — ერთი წამალი დამალევიდა და მითხრა: გამრავლდი, ვითარცა ზაკობო! ბუ მაშინვე მუხლზედ ვემთხვივე, შენ მაგიერადაც ვემთხვივე.

— შართლა? — წამოიძახა იმედმოცემულმა ზუარსაბმა, — ისე თვალითა ნახე?

— ბი, როგორც შენა გხედავ.

— ყენინი ჭირიმე!.. შამ იმეღია, ბარეჯან-ჯან!

— შამ ქა!

— ბ, შენ გეთაყვანე, შენა! — დაიჯერა და გაიღიმა ზუარსაბმა, — ბოგორ გითხრა?

— ზამრავლდიო, ვითარცა ზაკობ.

— ზაკობი ვინ იყო?

ბარეჯანმა არ იცოდა, ვინ იყო. ზუე კი გაეგო, მგონი — წირვა-ლოცვაზედ, ზაკობის სახელი, და ვინ იყო, რა იყო, როდის იყო — ამაების არა იცოდა-რა. შაგრამ არ-ცოდნა ითაკილა, ისევ რაღაცა მოჭორება ირჩივა „არ ვიცის“ თქმასა, როგორც ამ-გვარ შემთხვევაში ყველა ქართველმა იცის ხოლმე.

— იონ იყო? — იკითხა ბარეჯანმა, — წირვა-ლოცვაზედ მაინც არ გაგიგია? ბბ-რაამის მძახლის განაყოფის შვილი იყო.

— იხლა, გამრავლდიო, ვითარცა ზაკობ, მითამ რაო?

— შითამ ისაო, რომ გამრავლდიო, — აუხსნა ბარეჯანმა.

— ბი, ვენაცვალე იმის ენას! შამ იმეღია?

— ლევ! ჩუ იცი შენ ეგ, ნუ! ჩუ ხარ უჯერო, ცოდვაა.

— ოღარ ვიქნები, აღარ, ოღონდ შენ შვილი ჰშობე, თუნდა ენასაც მოვიკვნეტ, ოღონდ კი ოავითს ნუ გაახარებ.

— იმერთია მონყალე გეუბნები, არ გავახარებ-მეთქი.

— ოხ, ნეტავი კი მართალა ჰშობო და.

— ზიდევ! რუ ხარ უჯათი, წმინდა კაცის სიტყვაზედ როგორ ხარ უჯერო, რა დაგე-მართა?!

— ოი, დალახვრა იმერთმა! ჰემ-თავად გულში უნდა მეთქვა — იმერთმან იცის — და აკი კიდევ წამომცდა. ოხ, ნეტ...

— ზიდევ!

— ჟუი, დალახვრა იმერთმა! ზინალამ კიდევ არ წამცდა!.. ოხლა, მეტად რომ მინდა, იმიტომ, თორემ... ოჰ, გადავბრუნდები, დავიძინებ, თორემ, მე რომ ვიცი რე-მის ენის ამბავი, ერთს კიდევ წამომაროშვინებს რასმეს და იმერთი მიწყენს.

— ოელეთისა არ იყოს! შდენი ამუნათე, იმდენი იძახე — შორს არისო, რომ გაგვიწყრა და აი, დღესაც შვილი არა გვყავს.

— შურე აკი მაშინვე შევებვენე, ნუ გაჯავრდები-მეთქი. სატომ არ მაპატივა! სა ვუყოთ, რომ „შორს არის“-მეთქი ერთხელ წამომცდა? ორთი ალილო მღვდელსაც შესცდებათ.

— ზარგი, კარგი! საც იყო, იყო; ეხლა მაინც არ აწყენინო.

— შაშ დავიძინებ.

— ყენი ნებაა.

„ზუარსაბი გადატრიალდა და პატარა ხანს უკან ერთი მადლიანი თავისებური ბვრინვა ამოუშვა.

რეტავი არ დავძინა. ძილში საშინელი სიზმარი ჰნახა. ონახა, რომ ოავითი სიხარულით აღარ არის, რომ ამას შვილი არ უნდებთ; დადის ყველგან და სულ იმას იძახის: ის ოხერი როდის იქნება ჩაძალდეს, რომ იმის მამულეებზედ ვინავარდლო. სტკივა გული ზუარსაბსა, ჯავრი მოსდის, გული ყელში მოებჯინა. სა ჰქნას? — „იმერთო! — ამბობს სიზმარში გულნატკენად ზუარსაბი, — რა დაგიშავე, შე დალოცვილო, რომ შვილს არ მადლევ? შიბძანე და აკი გიახელ ოელეთს სალოცავადა, თორმეტ-აბაზიანი ცხვარი დაგიკალ, ორი აბაზის წმინდა სანთელი აგინთე. სხვა რა ვქნა? ზირვა-ლოცვას უამისოდაც არ ვაკლდებოდი, მარხვა მე არ გამიტეხია, ყოველ წელიწადს წმინდა ზიარება მიმიღია და აღსარება მითქვამს. ობა ჩვენ

მღვდელსა ჰკითხე, თუ მე ცოდვა მიქნია რამე. წავითის ლუკმად უნდა გამხადო?!
 ძაც იმას ქვეყანაზედ ცოდვა ჩაუდენია, ვინ მოსთვლის? ყარშან ჴვანე ჩათლისმცემ-
 ლის თავის მოკვეთის დღეს ხორცი უჭამია. სურის ნატებს რომ მიწაზედ ჰხედავს, არ
 აიღებს და არ ემთხვეა, იქნება ფეხიც დაადგას და გასრისოს კიდევსა. ცკურთხეველ
 ყურძენსა სჭამს, ფერისცვალობამდის არ მოიცდის ხოლმე, აღდგომა-დღეს
 მღვდელს არ მოუცდის — რომ სუფრა უკურთხოს, ისე მივარდება ხორცეულს — რო-
 გორც დათვი, ამისთანა მსუნაგია. ხიარებით კი ეზიარება ხოლმე, მაგრამ რა გამო-
 ვიდა? სამი დღე ემზადება, მარტო სამი დღე. წბა, ეს რა ზიარებაა! ის ყველა იცი —
 შე დალოცვილო იმერთო — და მაინც კიდევ იმისაკენა ხარ! წაილოცა შენი სამარ-
 თალი! სო, მართლა, ერთი კიდევ დამავიწყდა: ერთი მწევარი ჰყავს, თავის თევზში
 აჭმევს ხოლმე. ჴრისტიანი კაცი კია! შე ხომ ამისთანას არაფერსა ვცოდავ, რად
 მიწყრები? შერცხალი გინდა, იმას დასძლევს ხოლმე, ოფოფი გინდა, იმას დასძ-
 ლევს, გუგული, კვიცი — რაც გინდა, ყველაფერი ბოროტი იმაშია. შე კი — იმერ-
 თო, ხომ შენ იცი — არაფერს არ დაუძლევივარ, რად მიწყრები? მისთვის, რომ შე-
 ლეთში წასვლაზედ ჭოჭმანობა დავიწყე? Ⴀკი მაშინვე მოვინანიე!..“

იგრე უჩიოდა იმერთს "ხუარსაბი. შერე ჰნახა, რომ მითამ იმერთმა მიიღო ეს
 ჩივილი საბუთად და გული მოიბრუნა "ხუარსაბისაკენ, აი, მითამ რვა თვეც არის,
 რაც წარეჯანი ორსულია. ერთი თვეც, ერთად-ერთი, და "ხუარსაბს შვილი ეყოლება
 და წავითს თვალი დაუდგება. ცხარიან სიზმარში "ხუარსაბსა, რომ ამის ჩივილმა
 გასჭრა, სიხარულით ფეხზედ ვეღარა დგება. წავით და იმისი ცოლი ჯავრით აღარ
 არიან. "ხუარსაბს ისე შვილი არ უხარიან, როგორც ისა, რომ დავითი და ილისაბედი
 ჯავრით აღარ არიან. Ⴀრი კვირაც მითამ გავიდა, აი, ორი კვირა კიდევ და წარეჯანი
 დანვება. ცხარიან, უხარიან "ხუარსაბს, მაგრამ! — აი, უბედურება — "ხუარსაბი უეც-
 რად ავადა ჰხდება და ძალიანაც ჰხდება, ასე რომ მითამ მოკვდა კიდევსა. შავრამ
 ისე კი მოკვდა, რომ ყველაფერსა ჰგრძნობს. ისმის, რომ წარეჯანი საშინელის ხმი-
 თა სტირის და სოფლის მოტირალე დედაკაცები მწუხარე ბანს აძლევენ. ისმის, რომ
 იქით, სადღაც კუთხეში, წავითი და ილისაბედი იცინიან, ჰტიან და "ხუარსაბის ავე-
 ჯეულობა თავის სახლში გადააქვთ. "ხუარსაბს სისხლი ყელში მოსდის, უნდა წამოდ-
 გეს, მაგრამ იცის რომ მკვდარია და იმიტომ არა დგება. — „ქვალ მამულებს ჩავიბა-
 რებო,“ — იძახის ხმა-მაღლა წავითი. "ხუარსაბი იწურება ამ სიტყვებზედა, იტანჯება,
 უნდა სთქვას — რომ „ნუ მისცემთო, წარეჯანი ორსულად არის, შვილი ეყოლებათ“,

მაგრამ იცის, რომ მკვდარია და არას ამბობს. საშინელ მდგომარეობაშია სანყალი, ცოცხალ-მკვდარი "ხუარსაბი. ჟა ჰქნას აბა მკვდარმა? — „ჩაი, რა დროს მოვკვდი!.. ჟოცა იმერთმა შვილის მოცემა ინება, მაშინ! — ამბობს სიზმარში თავის-თავად "ხუარსაბი, — ახ, ნეტავი ეხლა კი გავცოცხლდე და!..“

შაგრამ სად არის გაცოცხლება? ტი, კუბოც მოიტანეს, აი, ჩაასვენეს კიდეცა და კუბოში ჩადებული და მორთული დაასვენეს ტახტზედა. შესამე დღეს მღვდლებიც მოვიდნენ, ასნიეს კუბო და ნაიდეს გალობითა და ტირილითა. ტმ გალობაში და ტირილში დავითისა და იმის ცოლის მხიარული სიმღერა ესმის ლუარსაბსა. ესმის ეს ყველაფერი, ჰგრძნობს რომ ანდერძიც აუგეს და სასაფლაოზედაც ნაიდეს, უნდა სთქვას: „ნუ დამმარხავო“, მაგრამ იცის მკვდარია და არას ამბობს. ტი, მიწაში ჩაუშვეს სანყალი "ხუარსაბი, ესმის, რომ საფლავის პირზედ ტავითი სდგას და ეუბნება დიანბეგს: ხვალ მამულები უნდა ჩამაბაროვო. ილისაბედი კი უჯავრდება: რას ჰბოდავ? სახვალაოდ რად იხდი საქმესა, განა დღეს კი ვერ ჩაიბარებ? "ხუარსაბს ეს ყველაფერი ესმის, ჰხენების, ჰწვალობს, იტანჯება, ცივ ოფლს ასხამს, ჰკანკალებს, თრთის ცალკე შიშისაგან, ცალკე ჰავრისაგან, რომ ტავითსა რჩება ბურთი და მოედანი. — „ტხ! ჩეტავი კი ეხლა გავცოცხლდე და!“ — იძახის გულში "ხუარსაბი.

შაგრამ სად არის გაცოცხლება? ტი, მიწაც მოაყარეს, ჰერ მუჭა-მუჭად მიწა ცვივა და კუბოს ფიცრებზედ რახა-რუხი გააქვს, მერე შეატყო, რომ ნიჩბებითაც დაუნყეს მიწის ყრა. "ხუარსაბს უღონდება გული, სული ეხუთება, ჰაერი დაეხშო და, აი, ერთი ნუთიც და გათავდება კიდეცა. შაგრამ ვინ არის მეშველი? ისმის, რომ ხალხის ხმაურობა თან-და-თან მისწყდა, ყველანი წავიდნენ და მარტო "ხუარსაბი საფლავში დააგდეს დაფლული. ლულმა ტეხა დაუნყო, რომ ტარეჯანმაც კი — ამის საყვარელმა ტარეჯანმაც კი — სხვებსავით თავი დაანება და ამასთან არ დაიმარხა. "ხუარსაბს გული ამოუჭდა, დაიწყო ტირილი: „ეგ იმედი მქონდა იმისაგან!“ ტმობს თავის გულში: „ტამაცა, შენც საიქიოს არ მოხვალ, იქ მოგაგონებ“. ტმ ლაპარაკში რომ არის, საფლავზედ ფერხულის ხმა შემოესმა, ხმა გაიკმინდა, ყური დაუგდო. შოესმა, რომ ტავითი და ილისაბედი ფერხულში ჩაბმულან და ჰერ კიდევ სველ საფლავზედა ფერხულსაც უვლიან. „ჩაძაღლდი, განა?“ — უყვირიან ზემოდამ. იხლა კი გული აენტო; ერთი საშინლად გაინძრა, უნდოდა ისე წამოწეულიყო, რომ კუბოს თავი და მიწა აეგლიჯნა, საფლავიდან ამოსულიყო, ამათთვის ერთი ყოფა დაენია და თავზედ ლაფი დაესხა. ტმ ტრიალში და ვაი-ვაგლახში რომ არის, ერთი იხტუნა, მითამ საფ-

ლავიდამ ამოხტომა უნდა, და ტახტიდამ ძირს აგურებზედ კი ბრაგვანი მოიღო. შაშინ კი თვალები დააჭყიტა, ჯერ კიდევ სიზმრის შიშის-ზარი ისევ უბზოდა თავში, ასე რომ სულელსავით გაშტერებული და ფილაქანზედ გამოტილი პირლია დარჩა. სასაცილო რამ იყო. ოსე დაიკარგა, ისე გაფითრებული და ცივ ოფლში იყო, რომ დიდხანს გონზედ ვეღარ მოვიდა და არამც თუ წამოდგომა მოაგონდა, არც კი გაინძრა. ოსეთი შეშინებული იყო, რომ სიკვდილის ფერი ეღო ოფლიან სახეზედა. შმის დაცემამდე ოთახი, რასაკვირველია, შეინძრა. წარუჯანს თურმე — იქით, მეორე ტახტზედ — ჩასძინებოდა და ოთახის ზანზარზედ ამასაც გამოვლვიდა. შმან, — რადგანაც ჯერ არ იცოდა 'ხუარსაბი რა ყოფაშია, — ჯერ წამოიძახა, — 'ხუარსაბ! ღიიგე? შინისძვრა იყო.

'ხუარსაბი ჯერ კიდევ სიზმრის ამბავში იყო და ხმა არ გასცა, წარუჯანი წამოჯდა და მხოლოდ მაშინ დაინახა, რომ 'ხუარსაბი გაფითრებული აგურებზედ უძრავად ჰგდია და სულელსავით დაუწყებია უგუნური თვალეები. წარუჯანს ფერი ეცვალა.

— ოი შენს წარუჯანსა! ის რა დაგმართვია, შენ გეთაყვანოს ჩემი ცოცხალი თავი!

'ხუარსაბმა ვერც ეს წარუჯანის ნათქვამი გაიგო. სიზმარმა ისეთი თავბრუ დაახსა, რომ შიში ჯერ გამოწელებული არა ჰქონდა და ეს ამბავი სიზმრის გაგრძელება ეგონა, იმიტომ ჯერ არც-არა ესმოდა-რა და ვერცა-რასა ჰხედავდა, თუმცა თვალეები კი ეჭყიტა. ოიღ, ჯერ ისევ სიზმარი ეგონა, მხოლოდ ის აოცებდა, რომ „აკი დამმარხესო და მგონი მე ჩემს ოთახში ვარ ეხლაო. ის როგორ მოჰხდაო?“

შმის ფიქრში დაიფანტა ამისი გონება. შმიტომაც პასუხის მაგიერად თავისი შიშნაჭამი თვალეები გიჟსავით შეაჭყიტა წარუჯანსა, თითქო ჰხედავს კიდევასო და არც იჯერებსო, რომ იმის წინ წარუჯანია. წარუჯანს ეღდა ეცა, ხომ არ გაგიჟდაო. შაშინვე ტახტიდამ ჩამოფრინდა და მივარდა გამოტვილს 'ხუარსაბს.

— ჟა დაგემართა, შენი ჭირიმე, შენი! ღმა ამოიღე, გეთაყვანე, თორემ ლამის მე ჩემი დამემართოს!

— წამაცა!.. — გაუქნივა თანაც ხელი 'ხუარსაბმა, მითამ მამშორდიო, — მინდა მოვიგონო.

ოსა სთქვა, ხმა გაიკმინდა, მაინც არ წამოდგა და თვალეებდაჭყეტილმა და პირდაღებულმა დაინწო ფიქრი, რომ მოიგონოს ის, რაც დაემართა. ოსე უეცრად და ამ ყოფით გამოღვიძებულს სიზმრის ამბავი ცოტაღა დაახსოვდა და ის უნდა მოეგონა.

— ყენ გენაცვალე! — მიემუდარა ტარეჯანი, — ჩქარა მიტხარ, თორემ შიშისაგან ლამის გავთავდე.

“ხუარსაბმა ყური არ ათხოვა და სიზმრის ფიქრში წასულმა თავის-თავად ხმამალ-ლა ლაპარაკი დაიწყო:

— შე მოვკვდი. ტარეჯანი ჯერ კი ტიროდა და მერე, როცა დამმარხეს და ყვე-ლამ თავი დამანება, ტარეჯანმაც მილალატა. იგ იმედი მქონდა იმისაგან? ტავი და-მანება და ჩემთან არ დაიმარხა!.. ტკი უყვარდი! ტამაცალოს!.. “ს სულ-ძალედი ტა-ვითი!.. “ს ქოფაკი ჩემი რძალი!.. ჟერხული დააბეს განა, დამაცადონ!.. ტი, მკვდა-რი არა ვყოფილიყავ, მე ვუჩვენებდი იმათ!.. ტაგრამ რა მექნა, რომ მკვდარი ვიყა-ვი!..

“ევრს რალაცეების ბოდვას მოჰყვა ჩვენი “ხუარსაბი. ტარეჯანი კი გაფითრებული ყურს უგდებდა, არ ესმოდა რას ჰლაპარაკობს.

— შენი ჭირიმე, ლუარსაბ! — უთხრა კანკალით დარეჯანმა, — სიზმარში ხარ, თე ცხადივ? მიტხარ, თორემ შენს მაყურებელს სული დამელია.

— იხლა განა? ტაშინ რატომ არ დაგელია, როცა მინა მომყარე და მარტოკა ჩამფალი შავ მინაშია?

— ტას ამბობ, შენი ჭირიმე, რასა? ირთი შემატყობინე.

— ტა უნდა შეგატყობინო? ცარიელი ტირილით რა გამოვიდა, უნდა თან ჩამამ-ყოლოდი. ტრა გრცხვენინან, პირში როგორღა მიყურებ?

— ტი, თვალეები ეხლა დამდგომია, თვალეები! — შეჰჭყვილა ტარეჯანმა და მა-შინვე გამოვიდა მოაჯირზედ, რომ ბიჭებს დაუძახოს, რადგანაც გული დააჯერა, რომ “ხუარსაბისათვის ეშმაკს ძილში თავში ჩაუკრამს და ჭკვიდამ შეუშლია. “ს კი არა თუ, “ხუარსაბი ჯერ კიდევ სიზმრის ამბავშია.

— ტიშველეთ, მიშველეთ!

“ყვიროდა დარეჯანი მოაჯირიდან თავში ცემით თავმოხდილი და განენილი.

— ტიშველეთ! ტი ამ დღის მნახველსა, შე ქოფაკო ტარეჯანო!

“ყვიროდა კნინა და იცემდა თავში, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა. “ხუარსაბი ამ ყვირილზედ სრულიად გამოფხიზლდა. ჩამოხტა აჯურებიდამ და ისე გაღელილი გა-ვარდა, რომ შეიტყოს, რა დამართვია ტარეჯანსა. ტარეჯანმა დაინახა თუ არა “ხუარ-საბი, ეგონა — მე გამომიდგაო, იშვირა ფეხი და ეცა კიბეს. ღიბებზედ ფეხი გაუსხლტა

და ისე რახა-რუხით ჩაგორდა ძირამდინა. ომ კიჟინაზედ და ვაი-ვაგლაზხედ ბიჭები მოგროვდნენ.

— ოაიჭირეთ, დააბით! — ნივოდა გვერდებდალუწილი ოარეჯანი, — დაიჭირეთ, თორემ დაგვჭამს, ვაი, შე ქოფაკო თავო! ომ დღესაც შეესწარ, რომ ქმარი გაგიგიჟდა!

წნიოდა საწყალი კნენინა და იცემდა ძალზედ თავში, თითქო იმისი ბრალი იყოს 'ხუარსაბის გაგიჟება. 'ხუარსაბი გოცდა, ეს ამბავი რომ ჰნახა, სრულიად გაშრა. იხლა ამას ეგონა, რომ ცოლი გაუგიჟდა და დაიწყო საწყალმა ტირილი: გულწვილი იყო.

— ოა გავვირებს, ადამიანო, — გადასძახა ხმაამოჯდომით და ნაღვლიანად ოარეჯანსა, სრულიად გონებაზედ მოსულმა და დამშვიდებულმა, — ვინ გაგიჟდა, შენი სულია, შენი! შე ჩემ გონებაზედა ვარ.

ოარეჯანმა შემოჰხედა, დაინახა, რომ 'ხუარსაბი ისევ ის 'ხუარსაბია, არც გიჟი, არც ჭკვიანი, არც ფლავი, არც ჩლავი; მაგრამ მაინც კიდევ ჯერ ეჭვში იყო. 'იჟმა იცის ხანდისხან დაჭკვიანებაო, გაიფიქრა გულში.

— ობა სწორედ შემომხედე, — დაუძახა ქვევიდამ ოარეჯანმა და თვალეზი შემოაჭყიტა.

— ობა, შენი სულია! — სთქვა და შეჰხედა 'ხუარსაბმა.

— ჩელან რას ჰლაპარაკობდი?

— ობა როდის, შენი ჭირიმე!

— ოი, აგურებზედ რომ იწეჟი.

— სიზმარი ვნახე და იმას ვიგონებდი.

— ოაშ აგურებზედ რად იყავი გაშოტილი?

— ოუდი სიზმარი ვნახე: მმარხავდნენ მითამ და საფლავიდამ ამოხტომა მინდოდა და ძირს კი დავეცი.

— ოართლა, შენ გენაცვალე! — შემოჰხარა ოარეჯანმა, — ვუი, შერცხვენილო თავო! შე კი ქვეყანა შევყარე, ქმარი გამიგიჟდა-მეთქი.

ოარეჯანი ამოვიდა მაღლა 'ხუარსაბთან და მაშინვე შემოსცინა. 'ხუარსაბმაც კბილეზი დაუკრიჭა.

— ოართლა გიჟი გეგონე, შენი სულია? — ჰკითხა 'ხუარსაბმა.

- შართლა მეგონე, შენ გენაცვალოს ჩემი თავი.
- Ⴎი, დალახვრა იმერთმა, მე კიდევ შენ მეგონე გიჟი. შადლობა იმერთსა, ორივ კარგადა ვართ. ღიბეზედ რომ ჩაგორდი?
- Ⴎა მიშავს? შუე, რაკი შენ შენს გონებაზედ გხედავ, ყველაფერი დამავინყდა.
- შუეც ისე ვარ.
- Ⴎი, შენი ჭირიმე, შენი! Ⴎომ მართლა გაგიჟებუღიყავ, რა მამივიდოდა? — უთხრა ესა Ⴎარუჯანმა და სიხარულით ატაცებულმა, რომ "ხუარსაბი თავის ჭკვაზედ არის, ლოყაზედ უჩქმითა.
- "ხუარსაბს იამა და, რომ უკან არ ჩამორჩეს ალერსშია, თითონაც უჩქმითა და ზედ ტკბიღის ხმით და ღიმიღლით „ჰი!" დაატანა. Ⴎსე მოხდა ეს ამბავი.

ნაწილი მეხუთე

ნაწილი მეხუთე

ზ უარსაბმა ეს სიზმარი თავიდან ბოლომდინ, როგორც იყო, ისე უამბო. ბარეჯანმა ისე ახსნა ეს სიზმარი, რომ სწორედ ცხრა თვეს უკან შვილი უნდა ეყოლოს.

— ბა, როგორ? — ჰკითხა ზუარსაბმა.

— ღმერთო სიზმარშია? — ეხლა ბარეჯანმა ჰკითხა.

— ზტიროდი.

— შეც ხომ ვტიროდი?

— ყენცა სტიროდი.

— ძირილი კიდევ სიხარულის ნიშანია. მე და შენ სიხარული სხვა რა გვექნება, თუ არ შვილის ყოლა? შამ შვილი გვეყოლება და ჩვენი სიხარულიც ისე აგვიხდება.

— შართლა, ტირილი ხომ სიხარულის ნიშანია. უთუოდ ვგრე აგვიხდება. ოი, ვენაცვალე სულში იმ სიზმარსა! ძვალი არ დაუდგება ბავითსა! ბა, ფერხულს მაშინ ჩამოუვლის, აი! იმერთო, შენ იცი ეხლა.

ბმ დროს ლამაზისეულმა კარი შემოაღო და გახარებული შემოვარდა ოთახში.

— ჴალბატონო, ჴალბატონო! — წამოიძახა გოგომა, — ხამჩიაშვილს რომ ძალმა შვილი დაუყოფა, იმისთვის ერთი აქიმი დედაკაცი მოუყვანიათ, იმ დედაკაცმა თურმე მკითხაობაც იცისო. ხომ არა გნებავთ აკითხვინოთ? საც კაცს გულში აქვს და შუბლზედ აწერია, ყველაფერს თურმე მაშინვე შეიტყობს.

— ყენს პირს შაქარი, ჩემო ლამაზისეულო, შენს პირს შაქარი, — წამოიძახა გახარებულმა ბარეჯანმა, — წადი და ეხლავ აქ მომიყვანე, ფულს გაჩუქებენ-თქო.

ლოგო გამოტრიალდა და გაიქცა.

— ბარეჯან, შენი ჭირიმე, ბარეჯან! სიზმარი ცხადდება! — შეპყვირა ღრევით გახარებულმა ზუარსაბმა, — ვა! შეეტი რაღა გინდა! იმერთმა თავისთავად მკითხავი კარზედ მოგაყენა. ის რის ნიშანია?

— შაშ, ქა, რომ გეუბნებოდი და არ მიჯერებდი, მაშ რის იმედით გეუბნებოდი, რომ შვილი მეყოლება-მეთქი? შე რათა ხანია გული მითხრობდა.

— შეც დიდი ხანია გული მითხრობდა, თურმე ეს ამბავი იყო. ბაბა, ეხლა დაუდგება თვალი ბავითსა, აი!

— ეს ნაღველი აქვთ იმისთანა, რომ ავადმყოფს თავი დამანებებინეს და ავრე საჩქაროდ მიბარებენ? — ჰკითხავდა ლამაზისეულს გბა-და-გბა ერთი ტანში მოხრილი, პატარა, მოკუნტული, დაღმეჭილი ბებერი დედაკაცი.

— ეს ვიცი? ღომ იცი, რომ უშვილონი არიან...

— იგ ხომ მე უშენოდაც ვიცი, რომ შვილი არა ჰყავთ, — გაანწყვეტინა სიტყვა ოსტატურად გამოქნილმა და ცბიერმა მკითხავმა.

სულელს ლამაზისეულს გაუკვირდა: საიღამ იცისო!

— შაშ ქალაქში რომ მკითხავს აკითხვინეს და ეთქო, ძეღეთი ილოცეთო, ისიც გეცოდინება? — უთხრა გოგომა და დააცქერდა გაოცებული, ვნახოთ, რას იტყვისო.

— შაშ, ჩემო კარგო, ჩვენი ხელობა რა არის? სურს მაგითი ვჭამ და ეგ როგორ არ მეცოდინება? — მიუვო ოსტატმა დედაბერმა ისე არხეინად, ასე გგონია — მართლა იცოდლო.

— ძეღეთში რომ ვიყავით, ისიც იცი?

— ლეუბნები, შვილო, ჩვენი ხელობა ეგ არის-მეთქი. შაგითი ვცხოვრობთ, მაშ არ გეცოდინება?

ძალიან უხაროდა გულში მკითხავსა, რომ ამისთანა სულელი გოგო შეჰხვდა, რომ ზოგიერთი საჭირო ამბავი გბა-და-გბა გამოათქმევინა. ჯოგოს კი საშინლად უკვირდა ამისთანა გულთამხილაობა ამ დედაკაცისა, სულელს ფიქრდაც არ მოუვიდა, რომ თითონ გააგებინა ყველაფერი, — უმაგისოდ არა ეცოდინებოდა-რა.

ჯოგომ თავლაზედ ამოატარა მკითხავი. შკითხავმა თავლის გარეშემო თვალი გადაავლო და ერთი ამოღრანტული რაღაცა შენიშნა „ეს კარგია“, სთქვა გულში.

ჯოგომ ქმარი მოუთმენლად ელოდნენ მკითხავსა, ბოლოს მკითხავიც მოვიდა. ეს ნამსაც ფეხი ოთახში შემოდგა და თავი დაუკრა, მაშინათვე ოსტატურად მოფიქრებული სიტყვები მიაყარა:

— ძერას ჰკითხეს: შვილები გირჩევენია, თუ ორი თვის წყალუსმელობათ? — ჩყლის უსმელობათ. Ⴀორსა ჰკითხეს: — შენ რაღათ? — Ⴀშვილობათ. თქვენთვის არავის უკითხავს და რატომ შვილი არა გყავთ? Ⴀინ დაგწყველათ ვგრე?

Ⴀოლ-ქმარმა გაოცებით ერთმანეთს შეჰხედეს: საიღამ გაიგო ვგრე მალეო! Ⴀუ-არსაბმა პირი დააღო ჰერა, მინამ სიტყვების აბრს მიჰხვდებოდა; როცა მიჰხვდა — თითქო შეშინდაო, პირჰვარი გაღინერა და სთქვა იმ სახით, როგორც ჰქეა-ქუხილის დროს ვიცით ხოლმე:

— ღურთხეულ არს სახელი Ⴀფლისა. ის რა მესმის, თქვენი ჰირიმეთ!.. Ⴀედაკაცო! ივენ გულში იჰექ?..

შკითხავმა ხმა არ გასცა, თითქო ამისთანა ქებას ყურსაც არ ათხოვებსო. შიუბ-რუნდა რაღაც მზრუნველობით გოგოს და უთხრა:

— Ⴀამით წმინდა წყალი მომიტანე, ერთი შავტარა დანა, ნახშირი და ახალი ხორბალი.

შინამ გოგო ამას მოუტანდა, Ⴀუარსაბი და Ⴀარეჰანი ენა-ჩავარდნილებსავით იყვენ. Ⴀგონათ, რომ თუ არ ეშმაკის მანქანებით, ამისთანა გულთმისნობა არ იქნება. შოდი და ეშმაკის ხსენებაზედ შიშისაგან ენა ნუ ჩაუვარდებოდათ!

Ⴀოგომ მოიტანა ყველაფერი. Ⴀებერი ძირს ჩაჰდა. ჩააგლო ჰერ ერთი ხორბალის მარცვალი, აილო ხელში დანა და ნახშირი და დაიწყო ტუჩების ცმაცუნი, მითამ-და ულოცავს. შერე გაუშტერა თვალი წყალსა. ივენი ცოლ-ქმარნი შიშით და კრძალვით ელოდებოდნენ, ივენი ბედისწერა რას იტყვისო.

— Ⴀალაქში მკითხავთან გიკითხვიანებიათ, — დაიწყო კუდიანმა, — მკითხავიც კარგი შეგხვედრიათ. სწორედ უთქვამს, რომ შელეთი ილოცეთო.

Ⴀხლა კი მართლა შეშინდნენ ცოლიცა და ქმარიცა. ერთმანეთს ყურება დაუწყეს. Ⴀმისთანა გულთამხილაობა რომ არ გაეგონათ თავის დღეში!

Ⴀედაბერი ვითომ არაფერს არ ამცნევს, რაც ძალი და ღონე აქვს აცმაცურებს ტუჩებსა და თითო ხორბლის მარცვალსა ჰყრის წყალში.

— ღარგი გიქნიათ, — დაიწყო ისევ მკითხავმა, — კარგი გიქნიათ, რომ მკითხავისთვის დაგიჰერებიათ და შელეთის სალოცავად წასულხართ. ყვენიოთ შელეთის მადლი; მაგრამ...

Ⴀქ სიტყვა გასწყვიტა ბებერმა: თითქო წყალში უნდა ამოიკითხოსო, თვალი უფრო დააკვირვა.

— შაგრამ ისა, რომ იმ მკითხავს გულთმისნობა სავსე არა ჰქონია, — ცოტა ჰკლებია, თორემ ძელეთი როგორ არ გიშველიდათ, რომ გამოეცნო.

— ოკი შენი ბრალიაო, ოარეჯანი! ოდრევე რომ მითხარი. გამოდის ჩემი ბრალი არა ყოფილა, — უთხრა ოუარსაბმა თავის ცოლსა, მაგრამ ისე კი, რომ გამტერებული თვალი მკითხავისათვის არ მოუშორებია.

— ოამაცა, რა დროს ეგ არის. მე აქ შიშისაგან სული მძვრება. სა ყოფილა, შენ გენაცვალე, ეს დედაკაცი!.. — ომბობდა მართლა შეშინებული ოარეჯანი.

— ოიალ, მკითხავის ბრალია, — მოჰყვა ისევ კუდიანი, — იმის ბრალია. ომას რომ მიგნება ჰქონოდა, ეხლა შვილი კალთაში გეჯდებოდათ. ოიალ გეჯდებოდათ, რომ...

ოქ ისევ სიტყვა გასწყვიტა ხერხიანმა დედაკაცმა და უფრო გაუტერა თვალი ნყალსა. ოუარსაბი და ოარეჯანი სმენად გადაიქცნენ.

— ოიალ, ძელეთი გიშველიდათ — კიდევე შეგენით იმისი მადლი — ძელეთი გიშველიდათ, — გააგრძელა სიტყვა მკითხავმა ისევ თვალაულებლად, — რომ თქვენ სახლში ჯადო არა ყოფილიყო.

ოუარსაბმა და ოარეჯანმა, შიშისაგან სულწასულთა, ერთს დროს და ერთმად კანკალით ნამოიძახეს:

— ოაი, ადრე და მალე დაღუბულო ოჯახო!..

— ჩუ გეშინიანთ: ეხლა ის ჯადო საშიში აღარ არის, მე ხელში მყავს.

— ობა, მაჩვენე, თუ ხელში გყავს, — უთხრა ოუარსაბმა, მაგრამ, რადგანაც თითონ ეშინოდა იმისი ნახვა, ოარეჯანს უთხრა: — მე კი ვერ შევხედავ, მე თვალებს დავხუჭავ და შენ გასინჯე.

— ოკი, არა გეთაყვანე, შენ თითონა ჰნახე, მე დავხუჭავ თვალებსა, — მიუგო შიშისაგან ფერმიხდილმა ცოლმა.

— ჩუ გეშინიანთ, — დააშოშმანა მკითხავმა, — განა მართლა ხელში მყავს, ჯადო თქვენს ებოშია.

— სადა, გეთაყვანე, სადა? შრიქა, ბიჭებო, მიშველეთ! — დაიყვირა ბატონმა.

— ჭავლას უკან რომ ორმოა, ჯადო იქა დევს... — მშვიდად დაუმატა მკითხავმა.

— ღიჭებო, არიქა, ბიჭებო! შბა, თქვენი ჭირიმე, ბიჭებო! ჩუ ბატონის წყალობა გინდათ, ბიჭებო! ჩუ ჩოხები გინდათ, თავლის უკან ორმოაო! შრიქა, ბიჭებო! ჩქვენი ჭირიმე, ბიჭებო!

სყვიროდა ოთახში ზარდაცემული ზუარსაბი. ოქეთ კიდევ ოარეჯანი კანკალმა აიტანა და ტუჩები გაულურჯდა, მაგრამ მაინც კიდევ ქმარს უთხრა:

— ოქ რომ ჰყვირი, ვინ რას გაიგებს? ოარეთ გადი და გაგზავნე ბიჭები.

— ორა, გეთაყვანე, ეხლაკი შენ გადი და მერე თუნდა ორმოცჯერ მე გავალ.

— ოადი, რისა გეშინიან, ჯადო ხომ არ დაგარჩობს, — ეუბნებოდა კნენი და თითონაც კი ეშინოდა.

— ორა, გეთაყვა, შენ გადი. ოა არის? ოხლა, თუ ომერთი გნამს, შენ გადი, თუ გიყვარვარ, შენ გადი.

— ორა გრცხვენიან, მე დედაკაცსა მგზავნი და შენ კი ქუდი გეხუროს და კაცი გერქვას?

— ოა დროს კაცობაა, რას ამბობ? სახლში ჯადო არისო.

— ოქ დავუძახებ ბიჭებს, — უთხრა მკითხავმა, — მაგამედ როგორ დაღონდით!

— ო, გეთაყვა, შენ დაუძახე, ჩვენ — ხომ ხედავ — დავღონდით, — შეეხვეწა ზუარსაბი, — ეხლა, ოთახში რომ ჩვენ მარტონი დავრჩებით, ხომ არაფერი?

— ორაფერი.

შკითხავი გავიდა, ბიჭები გაისტუმრა ჯადოს ამოსაღებად. ღიჭებმა ბევრი უტრიალეს თავლასა და ორმო ვერა ჰნახეს. შოვიდნენ და ბატონს უთხრეს: იქ ორმოს რა უნდაო.

— ოაი, შენ ჩემო თავო! — დაიძახა ზუარსაბმა, — დახე, ჯადოს ამათთვისაც თვალი აუბამს, რა გვეშველება?

შკითხავმა ჩაიციწა.

— ოქ წავალ თითონ. ოქ ჯადო თვალებს ვერ ამიბამს, — სთქვა მკითხავმა, — თქვენც წამოდით, რომ თქვენის თვალითა ჰნახოთ.

— ორა, გეთაყვანე, ჩვენ ისეც დაგიჯერებთ, — უთხრა 'ხუარსაბმა, რომ ეშინოდა იქ წასვლა. — უჩვენოდ წადი, შენა ჰნახე, მითამ ჩვენ გვინახავს.

შედაბერი წავიდა, თან ბიჭები წაასხა და პატარა ხანს უკან რალაცა ძონძები ამოიტანა.

— ოქ ნუ შემოიტან, — ჰყვიროდა 'ხუარსაბი და თან კუთხეში იმალებოდა, — აქ ნუ შემოიტან, მანდვე დაანვევინე, მანდვე!

ჯადო დასწევს.

ჩრქუნი ზოგადობა

ჩანლი მეთორმეტე

შორე დღეს გუშინდელი ბიჭები დაიბარა ზუარსაბმა და ამისთანა საუბარი დაუნყოფა:

— შართლა ორმო იყო?

— ქვენი რისხვა არა გვაქვს, მართლა ვნახეთ, — მიუგეს ბიჭებმა. ზმათ ხომ მალე იციან ამისთანების გატანა.

— ორა, თქვენ ის ორი თვალითა ჰნახეთ?

— ორის თვალითა, აი ისე, როგორც შენ გხედავთ, ბატონო!

— ოიდეა შენდა, იმერთო! ომოდენა კაცი აქ დავებრდი და მე იქ ორმო არსად არ მინახავს!.. ჯაკონილა? ოოგორ შეიტყო? ოიდი მისნობა არ უნდა ჰქონდეს?..

— ოაგის ხელობა ეგ არის, შენი ჭირიმი, და იქიდან შეიტყო, — მიუგეს ბიჭებმა.

— ოლბად ეგრეა, თორემ... ოი, დალახვრა იმერთმა! ობა, თქვენ გინახავთ ვის-მე იქ ორმო, ან გაგიგონიათ?

— ოაყ არ არის, რასა ჰნახავდნენ, — ნაიბუბუტა ერთმა თავმონონებულმა ყმან-ვილმა ბიჭმა, რომელიც ოორი-ახლო იდგა და მკლავი ხანჯალზედ ებჭინა, — ერთი რალაც გოგო-ბიჭების ნაჩიჩქნია და იმ კუდიანმა ორმოდ გახადა. ოა უკვირთ?

ოს ისე სთქვა, რასაკვირველია, რომ ზუარსაბს არ გააგებინა.

— ყენ რა გენაღვლეა, ძმაო, — ნასჩურჩულა ერთმა ხნიერმა გამოცდილმა გლეხკაცმა, — ხომ ჰხედავ — ბატონს უხარიან, რომ იქ ორმოა. ოაე ეგონოს, რომ ორმოა, შენ რა?

— ყენი რისხვა არა მქონდეს, — მიუბრუნდა მერე ბატონს ცბიერი მონა, — მე იქ ორმო არც მენახოს და არც გამეგონოს დღევანდლამდინა. ოი, ჭიბი აქ მომიჭრია და ამოდენა კაცს ლამის სულიც აქ დამელიოს, მაგრამ ხომ მოგეხსენებთ, შენი ჭირიმი, კუდიანის საქმე ეგ არის.

— ჯანა ის კუდიანი იყო?

— შაშ? ზუდიანობის ღამეს, ჭიაკოკონობას, შენი ჭირიმე, გადააჯდებიან ხოლმე — აი, დასწყევლოთ იმერთმა — ცოცხბედა და თავის ბატონთან გაფრინდებიან ხოლმე. შოგახსენებენ, ხიტურაშვილის დედა თურმე ბუხარში აძვრება ხოლმე, ცოცხბედ — როგორც ცხენბედ — შეჯდება და, პერი ბიჭო, გაუტევეს ხოლმე.

— იგ მეც გამოგია. ძამდენი სასწაულია ქვეყანაზე! ოიდება შენდა იმერთო!.. — გადინერა პირჯვარი ზუარსაბმა, — მაშ ხიტურაშვილის დედასაც ეცოდინება მკითხაობა?

— ჯანა ყველამ იცის, შენი ჭირიმე! ოს უფროსი რომ ჰყავთ და კუდიანობის ღამეს ძღვენით რომ მიდიან ხოლმე, ის უფროსი თურმე ეტყვის: შენ, მავანო, მკითხაობა მიჩუქებია შენთვის, მეორეს კიდევ ეტყვის: შენთვის — აქიმობაო, ესე გახლავთ.

— იგრე იქნება, თორემ აბა საიღამ გამოიცნობდა, რომ იქ ორმო არის? სკვიანი არ უნდა იყოს ის უფროსი?

— შოგახსენებენ, სოლომონ ღრძენბედ უფრო ჭკვიანიაო.

— ორ ეტყობა, თუ! ოიდება შენდა, იმერთო ჩემო! — გადინერა ისევ პირჯვარი და შევიდა ოთახში ოარეჯანთან.

— ჯაიგე, დედაკაცო, რა ამბები მოახდინა იმ უხეირო, უკბილო ბებერმა? — უთხრა ცოლსა, — ის უფროსი რომ ჰყავთ, იმისი პირველი კარის-კაცი ეგ უნდა იყოს. ოი, დალახვროს იმერთმა! ოს რა ვნახე, თქვენი ჭირიმეთ!

— ღარგი, ნუღარ მომაგონე, თუ იმერთი გნამს! ოქამდინ ტანში შიშისაგან ჟრუანტელი მივლის.

— ოი, გულთმისნობა რა არის! ომდენს ხალხს ჩემს სახლში ჭიპი მოუჭრიათ და ერთმა არ იცოდა დღევანდლამდინ, რომ იქ ორმოა. ძა ქნა, თქვენი ჭირიმეთ!

— იმერთო, შეგცოდე და, იმას თუ ეშმაკი არ ეჯდა ტანში, რა ვიცი?

ღოლ-ქმარმა ეშმაკის ხსენებაზედ პირჯვარი გადინერეს და სამჯერ შეაფურთხეს ეშმაკსა.

— ოხლა კი... ძა ვიცი? ოხლაც რომ შვილი არ გვეყოლოს, ერთი მეტის-მეტი ივთის წყრომა იქნება, — სთქვა ზუარსაბმა.

— ოჰ, შენც ერთი!.. შაგას რალა თქმა უნდა. ისე დაჯერებული ვარ, რომ მითამ შვილი კალთაში მჯდომია. ძაები არ გამოიცნო!.. მოდი და ნუ დაიჯერებ.

— შაშ! შეც იმითმ ვამბობ და!.. შკითხაობა რომ არ გაეჩინა იმერთსა — ვე-
ნაცვალე იმის სიბრძნეს — რა გვეშველებოდა? ჯადოს ვილა იბოვიდა?

ღრივენი ჩაჩუმდნენ და ორივენი მაინც კიდევ გაოცებულნი იმერთებდნენ გონე-
ბაში გუშინდელს საოცარს ამბავსა. ჟოლოს ზუარსაბმა ისევ დაიწყო:

— ზარეჯან! წყალში ხომ არა ჰხედავდა? სა? ყენ რას იტყვი?

— ოქნება მართლა! ყენ ნუ მოუკვდები ჩემს თავს, სწორედ წყალში ჰხედავდა.

— ოა ვქნა, მე კი აგრე მგონია და!

— იმერთმან იცის, იქნება სწორედ ეგრე იყოს.

— ოა ვიცი! შე კი რალაც ეჭვი მაქვს და!

— ყენმა მშემ, ეგრე უნდა იყოს.

— ოა ვიცი, ჩემმა გონებამ კი ეგრე გასჭრა და!

— ჩემი გულიც ეგრე მითხრობს, ზუარსაბის სიცოცხლემ!

— უმ ხორბლის მარცვალს რომ ჩააგდებდა ხოლმე წყალში და რალაცა რგოლე-
ბი კეთდებოდა, ის ხომ არ იყო?

— ოქნება მართლა! სწორედ ის იქნებოდა.

— ოა „ის“?

— ოომ სთქვი „ისა“.

— ოკი გითხარ! — მიუგო ზუარსაბმა თავმონონებით, რომ მე გამოვიცანიო, —
სწორედ ეგრე უნდა იყოს, თორემ ის დედაკაცი ეშმაკი ხომ არ იყო, რომ იმისთანა
სასწაული მოეხდინა.

— ეგრე უნდა იყოს, მე კი — იმერთო, შეგცოდე, — ეშმაკობა შევწამე.

— ყენგან არ მიკვირს! ეშმაკი როგორ იქნებოდა, რქები არა ჰქონდა. ეშმაკს
რქები უნდა ჰქონდეს.

— ეჰ, განა ეგ მე კი არ ვიცი, ისე გავიფიქრე.

— სო, ეგ სხვა არის.

ღრივენი დაჩუმდნენ, ორივენი დარწმუნდნენ, რომ რაც გუშინ არ ესმოდათ,
მკითხავს რომ უყურებდნენ, ის დღეს გამოიცნეს და გაიგეს.

— შე კი გამოვიცან, აი, — დაიკვება ზუარსაბმა. ზარეჯანს, თუმცა ზუარსაბი უყ-
ვარდა, მაგრამ მაინც კიდევ თითონ უნდოდა, რომ გამოცნობის სახელი ამისი იყოს
და არა ზუარსაბისა: კაცი სულელი, თუ ბრძენი, ყოველთვის თავმოყვარეა.

— ჯანა, რომ მდომებოდა, მე კი ვერ გამოვიცნობდი, — მიუგო წარეჯანმა, — არ მინდოდა, თორემ გუშინვე გამოცნობილი მქონდა.

— იხლა მაგას დაიჟინებ.

— იმერთმანი, რომ ასეა.

— იჰ, შენ ხომ კაცი ვერას დაგანახვებს და თუნდ სოლომონ ღრძენი მოვიდეს, მაშინვე ეტყვი: მე შენზედ ჭკვიანი ვარო. იხლა რა არის, ერთხელ მე დამითმო. დცხო ხომ არა ვარ, შენი ქმარი ვარ.

წრ ვიცი, წარეჯანმა დაუთმო, თუ არა, ეს კი ვიცი, რომ ზუარსაბს ძალიან ეწყინა, წარეჯანი რომ შეეცილა.

ნაწილი მეცამეტე

ნაწილი მეცამეტე

შკითხავმა მეტად მტკიცედ დააჯერა ცოლ-ქმარი, რომ შვილი ეყოლებათ. **შ**მ იმედს მცირედი ეჭვიც არ შეურყევდათ. **შ**მ დაჯერებამ იქამდინ მიაღწია, რომ ერთს მშვენიერს დღეს წარუჯანს ეჩვენა, ვითომც მუცელში ყმანვილმა გაუჩუჩუნა. ქასაკვირველია, გახარებულმა კნენინამ მაშინვე ზუარსაბს ახარა.

— შართლა გაიჩუჩუნა? — ნამოიძახა სიხარულისაგან გონებამიხდილმა ზუარსაბმა.

— ქას ამბობ, შენ გენაცვალოს ჩემი თავი!.. წარბაისელი დედაკაცი სიხარულისაგან კინალამ არ შევხტი, მაგრამ მომაგონდა, რომ მუცელი ნამიხდება-მეთქი, და შენ მაინც კიდევ არა გჯერა.

— **ჲ**ი, შენ კი ჩაგვკონე მაგ გემრიელ სულშია! **ჲ**არაქალა, რომ არ შეხტი, თორემ მუცელი წაგიხდებოდა. **შ**მ სიხარულში ეგ როგორღა მოგაგონდა! **შ**ე კი — მე და ჩემმა იმერთმა — შევხტებოდი, მერე ისე შევხტებოდი, რომ დავცემულიყავი, კიტრსავით გავსკდებოდი. **წ**აუდგეს თვალი **წ**ავითსა! **ჲ**ერხული, აბა, ეხლა დაუაროს, აი! **შ**ამ დღეს მე და შენ ერთი კაი ქეიფი გავწიოთ, ერთი კაი წითელი ღვინო ავახდევინოთ, რომ შვილის სადღევრძელო დავლიოთ. **ჲ**რაა! — დაიყვირა ზუარსაბმა და, რადგანაც გულდაღმა იწვა, თავისებურად, ტახტზედ, ერთი ფეხიც აიშვირა მალლა და მანამ “ურა” არ გაათავა, ფეხი არ ჩამოულია.

ის ამბავი სადილობის დროს მოხდა. **წ**ახდევინეს წითელი ღვინო. ცოლ-ქმარნი, დაჯერებულნი, რომ მემკვიდრე ეყოლებათ და დავითიანთ თვალები დაუდგებათ, სადილზედ გამხიარულდნენ. ჩამეტნავად ზუარსაბი შექეიფიანდა და კარგად გამოიბრუა. **ი**ლისაბედი ამბობდა, რომ ვითომც წარუჯანსაც უყვარსო ღვინის სმა. **ის** კი ვიცი, რომ იმ სადილზედ ამანაც გადუსო ორიოდ ჭიქა. ზუარსაბმა სამი ჭიქა ერთად

ჯერ არ-დაბადებულის შვილის სადღეგრძელო გადაჰყლაპა და ალავერდი ოარეჯან-თანაც მივიდა. ოარეჯანმა, თუმცა ესეც ჩაღლეული იყო, მაგრამ დედაკაცობის პატივი შეინახა და ჭიქა თუმცა ჩამოართო, სულ არ დალია.

— ოალიე, შენ გეთაყვანე! — ეუბნებოდა მთვრალი 'ხუარსაბი, — ეხლა ქეიფს ნუ წამიხდენ. ჩვენის შვილის სადღეგრძელოს როგორ არა სომ? ოუ მე და შენ არ დაგლევთ, მამ ვინ უნდა დალიოს? იმერთი გვიწყენს, იტყვის: მე შვილი მივეცი და ისინი სადღეგრძელოსაც არა სმენო. ჩუ აწყენინებ მოწყალე იმერთსა, ძლივს კაი თვალით არის ჩვენზედა. ოუეც ქეიფს ნუ წამიხდენ. დალიე, გეთაყვანე!

ოთხრა და მიანოდა ისევე ჭიქა.

ოარეჯანმა ჩამოართო ჭიქა, მაგრამ ისეთის მორცხობით, ისეთის თვალების ხამხამით და გემრიელ ღიმილით, რომ მე მაშინვე მივხვდი, რომ კნენა უამისოდაც გადაკრულია. ჩამოართო და გადაჰკრა. სასაცილო რამ იყო კნენა: ღვინო თან-და-თან ეკიდებოდა, ლოყები აუხამხამდა კიდევ, ტუჩებს ღიმილი მიეკრა ზედა და ალარა ჰშორდებოდა. ჰვევითი ტუჩი ძირს ჩამოეშვა და დორბლმა დენა დაუნყო, თვალები აემღვრა და თავის-თავად ეხუჭებოდა, — ერთის სიტყვით — ოარეჯანი ქეიფზედ იყო. 'ხუარსაბიც დაითვრა. ოიუშვა აღვირი ღვინოსაგან მოღუნებულს ენასა და მოჰყვა უგზო-უკვლო ტიტინს, ოარეჯანი სულ თავს აცანცარებდა და შესცინოდა.

— 'უნაცვალე ნახეთსა! — ამბობდა მთვრალი 'ხუარსაბი ენადაბმით, — ვენაცვალე! იგ რომ არა ყოფილიყო, არც კახური იქნებოდა. ოაშინ მე რალა კაცი ვიქნებოდი? ჩემს გათქმულ სახელსა მაშინ ვინლა მოიგონებდა? ოღეს თუ 'ხუარსაბის სახელი იხსენება სადმე, ღვინის მადლობელი უნდა ვიყო. ოუ კაცი ვარ მე დღეს, აი, ამ შავის ყურძნის წვენითა ვარ კაცი! ჩემოდენას საქართველოში ორიც არ დალევის, დიდი მსმელი ვარ. ოუ რომ სიმღერა ვიცოდე, მთელის ნახეთის ღვინო არ მომერევა. ის არის რომ არ ვიცი და! სიმღერა ღვინოს ანულებინებს და! ოორემ სხვაფრივ რა მიჭირს: ფაშვი კაი მსმელისა მაქვს, აქ თუნდა ოთხი ჩაფი ღვინო ჩაეტევა. ოომ გახსოვს ის იმერელი? ოი, რომ მოვიდა, ოადიანის „პოვერნია“ ვარო? „სოვერნია“ კი არა, — შენც არ მამიკვდე — ის ძალად გამოგზავნეს იმერლებმა: აბა წაღიო, ნახეთში ერთი დევი კაცი არისო, 'ხუარსაბ ოათქარიძე, ოლონდ ის კი დაგვითვრეო და ნახევარ ომერთს შენ მოცემთო. იხლა იმან მე რომ დამინახა, მაშინვე მიხვდა, რა კაციცა ვარ, იმიტომ „პოვერნია“ დაირქვა, სახელი არ წამიხდესო. ნვენხაში კი ნუ ჩამომართმევ და ჩემი სახელი სათათრემდინ არის გავარდნილი, ომერთშიაც მისუ-

ლა ჩემი ქება. შაგრამ აი, ამ შენმა უხვირო 'ხუარსაბმა ასე გაგიხადე ის ფხიკიანი იმერული, რომ, რომ... სულ ჩემი მზე ვაფიცებინე. ჩითონვე თავის პირით მითხრა: ბაყბაყ-დევი ხარო. ჩითიც მომიკაკვა და ყურში ჩუმაღ ჩამჩურჩულა: სანაძღვეო მოიგეო, ნახევარი შერეთი შენი უნდა იყოსო. რომ მენივლა, რასაკვირველია, იმ ნახევარს გამოვიტანდი, მაგრამ ჩვენი მამა-პაპის მამულებიც მაშინ ისე ოხრადა გვრეზბოდა და შერეთი რალად მინდოდა? ისე ოხრად აღარ დაგვრჩება: ვენაცვალე შენს სტომაქსა! ისეა შიგ პატარა ჩათქარიძე ზის და, მგონია, წითელ ღვინოში ჭყუპალაობს. კვ, შენი კი ჭირიმე! შოდი ერთი ეგ ნაში ტუჩები ამოგუნწნო! ისეა ეგეც ხომ შვილი გვეყოლა, აბა ესეა მაგის ქორწილზედ ვიფიქროთ. სცი, რა, ტარეჯან? ყენ ხომ ბრძენი დედაკაცი ხარ და არც მე ვარ — ივთის მადლით — სულელი, თოთხმეტის წლისა შესრულდება თუ არა — აბა, იანგარიმე, როდის შესრულდება, მგონი ბევრი ხანი არ გასწევს, მალე შესრულდება, — შესრულდება თუ არა, ჯვარიც დაწეროთ, რაღას უნდა მოვეუცადოთ? ისეა მაგის ქორწილში ლეკურს არ ჩამოუვლი? შიე კი — ივთის წყალობა შენა გაქვს — ასეთს ბუქნას დავეუვლი, რომ იქაურობას სულ მტვერი ავადინო... ისეა იმ იმერულს რომ ვაჯობე, იცი, რა ვუთხარი? წადი-მეთქი, სადაც შენი სთქვა, იქ ჩვენცა სთქვი-მეთქი, და იმერლებსაც უთხარი, რომ, რაც თქვენ კრიკინას წვენი გამოუვა, ერთ „ყლაპად“ არ მეყოფა-თქო, და „ყლუპი“ კი კიდევ თქვენზედ დარჩება-თქო. ოი, ამისთანა კაცები ვართ ნახეთში-მეთქი. შამ!.. მუ იმერეთი გნამს — კარგად არ მითქვამს?

— ბარგად და პატიოსნად.

— შამ, მოდი ერთი კიდევ ამოგუნწნო ეგ შენი მარწყვი ლოყები. ისეა, ტარეჯან, შვილის ქორწილში ლეკურს არ ითამაშებ?

— ჟატომ.

— სო, გეთაყვანე! შოდი, იცი, რა ვქნათ? შითამ ესეა ქორწილია: აბა ერთი... ერთი შენებური დიდოური... შიე „განდიდურს“ დაგძახებ. მუ გიყვარდე, აი! შითამ ქორწილია. მუნდა ლეკური იყოს, პა! შიე „პანპანინა ნიგზის ტოტს“ დაგძახებ. 'სა და პანპანინა ნიგზის ტოტი! პანპანინა ნიგზის ტოტი! ჩუპრი-ჩუპარ, ჩუპრი-ჩუპარ, ჩუპრი ტარეჯანასა!.. ბრაა!.. ოი, გიდი!.. ჴუდი ჭერში!.. ნახური კა... ცის... ოი... ში... ზი... შიე... ხა... შა... შაკ... შაა... ნებს... ნუ... ბუ... 'ნა... სა... 'მ იმერელსაც... ნაი... საქმე... ტავმარ... ტავითსაც... ტვალმც... ჴამოს... ტრო... შია... ბრაა!..

ყროყინებდა სიმღერის ხმაზედ გაბრუებული "ზუარსაბი, ჰბოდავდა რაღაცეებსა და ამ ბოდვაში ჩაეძინა კიდეცა.

ჩვენსი ზოგადი

ჩვენი მეთოდები

ღარ გაათავებ? — მკითხავს მონყენილი, და იქნება გაჯავრებულიც, მკითხველი. — როგორ არა? ჯავრავებ, მაგრამ იცით რითა? შიშით, რომ ზუარსაბის ბედნიერება დაირღვევა. ეს მაგისტანა მტკიცე ბედნიერებაც დაირღვევა, მაშ რაღა ყოფილა დაურღვეველი ქვეყანაზედ? — დაიძახებს ჩემთან ერთხმად დაღონებული მკითხველი.

შარტო ქვეყანაა, მკითხველო, დაურღვეველი, და ერთი ლამაზი, გონიერი ქართველის ანდაბა: „ის ურჩევნია მამულსა, რომ შვილი სჯობდეს მამასა“, თორემ „ნუ დააგდებ ძველსა გზასაო“ — ეს ხინეთიდან შემოგვებარა და რასაც ხინეთის ფერი ადევს, ის რასაკვირველია, დაირღვევა ივთისა და თქვენის წყალობითა, ჩემო ძველის გზის მოყვარევ, მაგრამ მაინც კიდევ საყვარელო ქართველო!..

ღაირა რაოდენმავე ჟამმა და ნუთის-სოფლის დაუდგრომელმა ბრუნვამ ბევრი რამ გამოსცვალა დედამინის ზურგზედ. შმათ შვილი არ მიეცათ. წარუჯანმა ერთი აქიმი დედაკაცი იშოვა და წამლობა დაიწყო, აქიმა დედაკაცმა ერთი რაღაც წამალი მისცა, მთელი ორი კვირა ასმევდა და მესამე კვირას კი წარუჯანს ფეხები გააჭიმინა. წარჩა ქვრივად სანყალი ზუარსაბი. წვერი დაიყენა, შავები ჩაიცვა. თავისი ბედნიერება სულ წარუჯანთან დამარხა. ღრი სიამოვნებაღა დარჩა ამ ტრიალ ქვეყანაზედ: ერთი — მადა; მეორე ისა, რომ ლამაზისეული ფეხთ უჯდა ხოლმე, როცა ძილს დააპირებდა ბატონი, ფეხის გულებზედ და კანჭებზედ ხელს უსვამდა და ისე აძინებდა. ისღა იყო ამისათვის ნუგეშად, თორემ ის პატიოსანი ფაშვი ჩამოებღერტა, ის ხაშხაში ლოყები ჩაუყვითლდა, ის დიდრონი ძროხის ოდენა თვალები უკემურად მიეღივა, ის სამკვეცი ფაფუკი ლაბაბი გუდა ლელვსავით გაუხდა, ამასთანაც ის თავისებური განსხვავებით მუდამი ღიმილი სახიდან დაეკარგა, — ერთის სიტყვით, წახდა კაკალი კაცი. შწუნხარებამ ესე იცის. ყოლოს, ფერისცვალობის დღეს, რაღაც ემ-

მაკად, ნათლიმამამ ნახევარი ლიტრა კალმახი მოართვა. ჯავრისაგან იმ კალმახს ლაბათიანად მიძღა, მოუვიდა კუჭის ანთება და ჩაპბარდა პატრონსა.

შოკვდა ზუარსაბიცა ისე, როგორც იხოცებიან ბევრი ჩვენგანნი, რომელნიც არც თავის სიცოცხლით უმატებენ რასმეს ქვეყანასა და არც თავის სიკვდილით აკლებენ.

ჩაიშალა ამ ორთა გვამთა ცხოვრების კვალი დედამიწის ზურგზედა. ძისთვის მოვიდნენ და რისთვის წავიდნენ? ჩუთუ ნახევარი საუკუნე იმისთვის იცხოვრეს, რომ ოთხი ფიჭვის ფიცარი ეშოვნათ და სამ-სამი ადლი მიწა? ონ კიდევ ქვაზედ წაიწერონ, რომ „ჩ... წლამდინ თავადი ზუარსაბი შათქარიძე და მისი კნენიანა შარუჯანი ცოცხალნი ყოფილან და მერე დახოცილან?“ სხვა ხომ არაფერი გვეტყვის, რომ ესენი ამ ქვეყანაში ყოფილან და უცხოვრიათ. „ჩამკითხველო, შენდობა გვიბძანეთო“, ამბობს იმათი ქვის ზედწარწერილი. ჩახევარი საუკუნე ამისთვის იცხოვრეს ამ ქვეყანაზედ, რომ ბოლოს მაინც კიდევ „შენდობა“ ითხოვონ და საბოდიშოდ გაიხადონ საქმე? ცფროსთაგანს ქართვლის საფლავის ქვას რომ აწერია „შენდობა გვიბძანეთო“, ესლა მესმის, რისთვისაც აწერია. შავ შესანდობარს და შესაბრალისს ჩვეულებას თავისი აზრი და საფუძველი ჰქონია, მაგრამ არ გითარგმნი კი, მკითხველო! რუ კაი გული გაქვს და გამჭრე გონება შენც თითონ ჩემზედ უკეთესად მიხვდები, თუ არა და, თქმა საჭირო არ არის. მყუილად გულს გატკენ, გაგარისხებ და ის რისხვა ისე აგიბამს თვალსა, რომ სხვას შენზედ მეტადაც რომ გული სტკიოდეს, ამას ვეღარ დაინახავ და იმის გულის სატკენ სიტყვას მუხანათობაში ჩამოართმევ.

რუ გავათავე და შენ, რაც გინდა, ჰქმენ, მკითხველო! ლინდა იცინე, გინდა იტირე, როცა ამ ამბავს წაიკითხავ. ცრივეს საბუთი ისევ ამავე მოთხრობაში გაქვს. რუ ოდესმე თვალი აგიხილებია და შენს გარშემო რაც გინახავს, იმაზედ გონება გივარჯიშებია, — ნახავდი, რომ ხშირად ერთი და იგივე საგანი ზოგს აცინებს, ზოგს ატირებს. რუ მინახავს ერთი მოხუცებული, ღარიბი, შიშველ-ტიტველი, ფეხებდახეთქილი დედაკაცი. რინ იცის, რა-გვარ უბედურობისაგან ლოთად ჩავარდნილიყო და ლოთობაში სამუდამოდ დაეკარგა თავისი დედაკაცობა და ადამიანობა. რუ მინახავს ის საცოდავი დედაკაცი, ქალაქის ბიჭებს დაეჭირათ და ხუთ გროშად მთელი საათი ახტუნებდნენ პამპულასავით. რუ მინახავს, რომ იმათში ბევრი იცინოდა და ზოგიერთს კი ამ საცოდავის დედაკაცის მაგ ყოფაზედ გული უტიროდათ. რინ იყო ამათში მართალი? შოცნიარენი, თუ მოტირალენი? ცრივენი, იმითმ რომ ერთნი

თვალთა ჰხედავდნენ მართლ და თვალისათვის მართლა სასაცილო იყო, მეორენი კი თვალთაცა და გონებითაცა. ღონებას-კი — ძნელად თუ გაეცინება. სჩანს, შეიძლება, რომ ერთი და იგივე ამბავი სატირალიც იყოს და საცინარიცა, — ეგ იმაზედ არის დამოკიდებული, როგორი აგებულებისა ხარ: თუ იმისთანა გონების ძალა გაქვს, რომ, რაც უნდა მწუხარე ჭეშმარიტება იყოს, გულდაგულ შეხვდები, და თუ იმისთანა გულიცა გაქვს, რომ უბედურს და გზა-კვალ-არეულს შეიბრალებ, ამისთანა სასაცილო ამბავი უფრო ხშირად უნდა გატირებდეს შენა, თუ არა და იცინე, რამდენიც გენებოს. სცინე და თანაც გაჯავრდი ამ მოთხრობის დამწერზედ და მამიგონე ჭორი — შენ ხომ ჭორების მოგონება გიყვარს — რომ მე ვითომც ქართველობას ვლალატობ, რადგანაც იმის სასაცილო ამბავს ვამბობ და არა ვმალავ ზოგიერთ გულ-მოკლე პატრიოტივით. ოიცი, რომ, ჩვენდა საუბედუროდ, თქვენში, მკითხველო, ძნელად იბოვება იმისთანა კაცი, რომ მართლას სიტყვას გონება გაუსწოროს. ოიცი ეს და მაინც კიდევ პირში — როგორც მოყვარე — გეტყვი, რომ ზუარსაბი და ბარეჯანი შენს კალთაში დაბადებულან და შენის ძუძუთი გაზრდილან. ღინდა მიწყინე, გინდა არა. მუ იმათ დასცინებ, მითამ შენის თავისთვის დაგიცინია, თუ დასტირებ — ეგ კაი ნიშანია: სჩანს, სწუხხარ, რომ ამისთანანი ვართ, სჩანს, შენის თავის გასწორების განზრახვამ ფრთა აიბა. იმერთმა ქნას, რომ ეგ აგრე იყოს.

მუ თუ შენ მიყვარხარ, მკითხველო, იმისთვის მიყვარხარ, რომ იმედი მაქვს ეგ გასწორების განზრახვა, დღესა თუ ხვალე, შენში გაიღვიძებს. მუ იმედს ნუ წაგვართმევ. რუ იფიქრებ, რომ ამ მოთხრობას შენი გაჯავრება უნდა. მუას მართლ ის უნდა, რომ შენ დაგანახვოს — რამოდენადაც შეძლება აქვს-შენი ცუდი, შენი ავი, რომ იცოდე, რა გაისწორო. მინამ სარკეში არ ჩაიხედავ, ან სხვა არ გეტყვის, ხომ ვერ გაიგებ, რომ პირზედ ურიგობა რამ გატყვია? ოს მოთხრობა სარკე იყოს და მე — თუ გინდა — მთქმელი ვიქნები. ბაკვირდი, იქნება გენიშნოს რამე. ოსეც იცოდე: მართლ შენი მტერი დაგიმალავს, შენს სახემედ რომ ურიგობა ჰნახოს რამე, მოყვარე კი მაშინვე სარკეს მოგიტანს, რომ გაისწორო და ხალხში არ შერცხვე. მუც მოყვარესავით გექცევი, — სარკე მოგიტანე, ამაზედ როგორ უნდა გამიწყრე?! მუ ვუყოთ, თუ ეს სარკე გაბზარული გამოდგება და შიგა-და-შიგ ლაქებიანიცა? მუცა მქონდა ის მოგართვი, როგორც შემეძლო, ისე დაგეხმარე. მუ მაინც-და-მაინც წყრომას არ დაიშლი, შენი ნებაა. მუ შენის წყრომისა არ მეშინიან. მუაშინ მხოლოდ დავლონდები, რომ შენშიაც მოვტყუვდი; რომ შენ ის არა ჰყოფილხარ, რაც მეგონე. მუაშინ გულ-

ხელ-დაკრებილს ესლა დამრჩება სათქმელად: მე მიყვივლია და გათენდება თუ არა — ეგ იმერთმა იცის! ჩყრომა კი რომ არა ყოფილიყო, ეგ გათენება, ჩვენც კარგად გვეცოდინებოდა, როდისაც იქნებოდა!..

სხვაფრივ მშვიდობით ბძანდებოდეთ და შენდობით იხსენიებდეთ მონასა თქვენსა...

1858 - 1863 წ.წ.

**უხიზ სტრუქტურა.
ბუნებ-ბუნებანი?!**

უხიზსტრუქტურა:
სიჩქარე სიჩქარე.

ქრისტე იტყობის უხიზსტრუქტურა-სიჩქარე,
ბუნებ-ბუნებანი, ყველა:
ბუნებ-ბუნებანი

**ქრისტე სიჩქარე.
ბუნებ-ბუნებანი?!**

უხიზსტრუქტურა:
სიჩქარე სიჩქარე.

ქრისტის გამართვა ასომთავრულ-სიჩქარე,
დაკავალდება, ყველა:
ბუნებ-ბუნებანი

ነገህ ነድ ግድግዳ ግድግዳ

ከደርጅ-ደጅደሕ ነጥብ?!

